

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 39 (463) 30.09 – 6.10.2016 р.

www.tyzhden.ua

Петер
Штайнер
про
постколониалізм

Про плюси й мінуси проекту
держбюджету

Які шанси на перемогу
має Гіллари Клінтон

Українсько-російський
діалог 100 років тому

ПІД МАСКАМИ ПОЛІТИЧНИХ АМБІЦІЙ

ПРИСЯГАЮ НА ВІРНІСТЬ УКРАЇНІ. ЗОБОВ'ЯЗУЮСЬ УСІМА
СВОЇМИ ДІЯМИ БОРОНИТИ СУВЕРЕНІТЕТ І НЕЗАЛЕЖНІСТЬ
УКРАЇНИ, ДБАТИ ПРО БЛАГО ВІТЧИЗНИ І ДОБРОБУТ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ. ПРИСЯГАЮ ДОДЕРЖУВАТИСЯ
КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЗАКОНІВ УКРАЇНИ, ВИКОНУВАТИ СВОЇ
ОБОВ'ЯЗКИ В ІНТЕРЕСАХ УСІХ СЛІВВІТЧИЗНИКІВ.

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

«Український тиждень». Відповідально про країну та світ. Незалежний аналітичний україномовний тижневик суспільно-політичного спрямування, що висвітлює ключові події та проблеми країни. Чітка ідентифікація, позиція, авторська інтонація та стиль. Незалежність від політичних чи бізнес-груп. Об'єктивність і незаангажованість у висвітленні проблем українського суспільства. Когерентне джерело для експертів, політиків, інтелектуалів та культурних діячів у Європі з питань України. Просування принципів свободи слова та незалежності преси. Серед авторів відомі в Україні та світі журналісти, економісти, громадські діячі, мистецтвознавці. Офіційний партнер **The Economist**

Оберіть зручний для вас спосіб передплати:

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами.

Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

СПЛАТИТИ БАНКІВСЬКОЮ КАРТОЮ:

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

- «Український тиждень»
- на 1 міс. – 55 грн
- на 3 міс. – 156 грн
- на 6 міс. – 300 грн
- на 12 міс. – 600 грн

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень» за індексом 99319

Телефон редакції: 044-351-13-00

Повідомлення	Отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	
		26009000022321	35392656
		поточний рахунок отримувача	код отримувача
	Назва установи банку	300023	
		МФО банку	
	ПАТ «Укрсоцбанк»		
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	Вид платежу: за передплату на журнал		
	Період:		
Касир		сума, грн	
	Платник (підпис)		

НА ЧАСІ

- 4 Імітація 1937-го
Що означають репресії в «ЛНР»
- 7 Юрій Макаров про права поліцейських
- 8 Бюджетні можливості
Про переваги й недоліки проекту головного кошторису країни
- 12 Георгій Тука:
«Проведення місцевих виборів на Донеччині та Луганщині було несвоєчасним»
Заступник міністра з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб про проблеми окупованого й звільненого Донбасу

ТЕМА НОМЕРА

- 16 Тузи і джокери
Чому загострюється конкуренція в політиці
- 18 Перший засів
Ким представлений Майдан у парламенті
- 20 Розминка лідерів
Хто прагне більшого у владі
- 22 Тісна ніша
Чи сягнули головні українські популісти своїх рейтингових меж
- 24 Нові донецькі
Хто хоче прийти на заміну старим регіоналам

СУСПІЛЬСТВО

- 26 «Захищати батьківщину заради Аллаха»
Як різні мусульманські громади сприйняли війну на Донбасі

СВІТ

- 30 Президент Трамп?
Які шанси перемогти в претендентів на крісло президента США
- 32 Засилля «ведмедів»
Нові подробиці атак російських хакерів на сервери Демократичної партії США
- 33 Едвард Лукас про політичну спадщину Барака Обами
- 34 Політичний туман
Чи може ЄС створити власну спільну армію
- 36 #dziadywojowali?
Як кіно підживлює історичні фобії поляків
- 38 «Любі друзі» Путіна
Чим небезпечна політика Соціал-демократичної партії Німеччини щодо Росії

СПАДОК

- 40 Приречена спроба порозуміння
Як 100 років тому «передова» російська громадськість сприймала українське питання
- 44 Петер Штайнер:
«Географія впливає на те, як розвиваються особа й ціла нація»
Австрійський письменник про деколонізацію і «подорож» ідеологій щоденники окупації
- 48 Паралельні реальності
Життя в Луганську на екрані й поза ним
- 49 Нарешті?
Українські партизани в «ДНР» активізуються

P. S.

- 50 ОНУХ про Форум видавців у Львові

Тиждень

№ 39 (463) 30.09 – 6.10.2016
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень»
03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
Головний редактор Дмитро Крапивенко
Редакція Наталія Петринська,
Анна Корбут, Алла Лазарева,
Олександр Крамар,
Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,
Віталій Рибак, Станіслав Козлюк,
Юрій Макаров, Роман Малко,
Ольга Ворожбит

Відділ передплати та роздрібної торгівлі
тел.: (067) 407-10-96
e-mail: peredplata@tyzhden.ua
Відділ реклами
тел.: (067) 407-10-89
e-mail: reklama@tyzhden.ua
Видається з 02 листопада 2007 року
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 18119-6/919 ПР від 30.08.2011 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua
тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 16-2110
Наклад 32 000
Номер підписано до друку 28.09.2016 р.
Виходить щоп'ятниці
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою
Передплатний індекс 99319
Ціна договірна

НА ЧАСІ

Імітація 1937-го

Денис Казанський

Однією з головних новин минулого тижня стала спроба так званого державного перевороту в угрупованні «ЛНР». Після того як лідер луганських сепаратистів Ігор Плотницький 21 вересня заявив, що проти нього готувався закат, який провалився, багато хто спочатку сприйняв це як чергове інформаційне вкидання чи самопіар сепаратиста. Адже жодних конкретних імен Плотницький не називав.

Однак наступного дня на сайті «генпрокуратури ЛНР» з'явилася інформація про розшук колишнього «глави парламенту ЛНР» Олексія Карякіна. А крім того, у Луганську відбулися арешти низки колишніх лідерів сепаратистів. При цьому один із заарештованих — Геннадій Ципкалов, який свого часу вважався «прем'єр-міністром ЛНР», — нібито повісився в камері.

Пояснення сепаратистів із приводу його смерті були феєричними. За словами працівника «прокуратури ЛНР», Ципкалов повісився, бо боявся, що інформація, якою він володіє, становить загрозу для його життя, тобто вбив себе від страху за себе... Звісно, мало хто сумнівається в тому, що насправді Ципкалову допомогли це зробити.

Такий поворот став для багатьох несподіванкою. Навіть російські блогери та журналісти, що традиційно підтримували сепаратистів Донбасу, не приховували свого розчарування і роздратування. Мовляв, ніякої ідеї, що була від самого початку, вже не лишилося, триває банальна гризня за владу, а Плотницький уже остаточно з'їхав із катушок.

Люди, що стояли біля початків «русской весни», брали участь у збройному захопленні луганського управління СБУ, проводили референдум 11 травня, а потім два роки будували «Луганську народну республіку», раптово були оголошені зрадниками та злочинцями. Поряд із Ципкаловим, який «повісився», і Карякіним, який утік, бойовики також заарештували колишнього «заступника міністра оборони ЛНР» Віталія Кисельова на прізвисько Комуніст. Спочатку російські журналісти також повідомили, що він убитий, проте потім луганські сепаратисти спростували цю інформацію й показали всім живою Кисельова.

За логікою подій вийшло, що біля початків повстання в Луганську стояли люди, які були злочинцями. Причому, якщо продовжувати логіку Плотницького, виходить, що і Карякін, і Ципкалов, і Кисельов могли одразу ж керуватися злочинними

ПОДІЇ ОСТАННІХ ДНІВ ФАКТИЧНО ВОСКРЕСИЛИ В ЛУГАНСЬКУ ДУХ СТАЛІНЩИНИ. ЩОПРАВДА, ЦЯ ВІДРИЖКА 1937-ГО ВИДАЄТЬСЯ ВІДВЕРТИМ ФАРСОМ. ЗНАДТО КОМІЧНИМИ Є ДІЙОВІ ОСОБИ

намірами й саме з цією метою створювали «ЛНР». Два роки Ципкалов і Карякін прекрасно ладнали з Плотницьким, були однією командою, разом курсували на рекламних бордах у період так званих виборів у листопаді 2014-го. І ось в одну мить виявилось, що «республікою» правили вороги!

Події останніх днів фактично воскресили в Луганську дух сталінщини. Щоправда, ця відрижка 1937-го видається відвертим фарсом. Занадто комічні дійові особи та занадто безглузді пояснення, які вони дають. Епоха інтернету позбавила луганських бандитів тих можливостей, які мали диктатори 80 років тому. Якщо сталінській цензурі достатньо було стерти з фотографій із вождем усіх репресованих «ворогів народу», то в Плотницького такий фокус уже не пройде. Численні знімки, на яких ватажок сепаратистів спілкується, працює і навіть купається разом із репресованими «ворогами республіки», прибрати з інтернету неможливо. Тож і надалі ця дружба з «ворогами» викликатиме багато запитань. Принаймні доки сам Плотницький очолює бойовиків.

Символічно, що Сталін має величезну популярність на захопленому бойовиками Донбасі. Так, у грудні минулого року пам'ятник йому встановили

в Луганську. А до 9 травня борди з його портретами з'явилися вже в захопленому бойовиками Донецьку. Бюст Сталіна тримав у себе на столі й Олексій Карякін, що вже втік. За іронією долі йому самому довелося опинитися в ролі жертв політичних репресій, хоча він від самого початку розраховував на роль ката. Карякін уже звинуватив Плотницького в узурпації влади й розправах над «героями русской весни». Але мало хто звернув увагу на ці звинувачення.

У самому Луганську про «спробу перевороту» майже не говорять і не пишуть. Співкери «ЛНР», місцеві блогери, депутати та журналісти намагаються ігнорувати делікатну тему. Це видається негідним. Адже Луганськ — не надто велике місто, де всі одне одного знають. А тепер виходить, що вчорашні друзі тих, хто потрапив під каток репресій, вдають, ніби взагалі не знайомі з ними й не виявляють жодної цікавості до їхньої долі.

Слід, однак, зазначити, що чистки переважно торкнулися залишків стахановського угруповання, яке активно проявило себе під час подій навесні 2014 року в Луганську. Його представниками вважали Карякіна та Ципкалова, які 6 квітня в складі угруповання Болотова захопили будівлю луганського управління СБУ. Після вигнання Болотова з Луганська це угруповання поступово втрачало владу. І тепер воно практично повністю розгромлено.

Його представники довгий час були конкурентами Плотницького. Заарештований Кисельов також раніше був близький до бригади «Призрак» знищеного торік польового командира Олексія Мозгового, з яким Плотницький, м'яко кажучи, не дружив. Фактично після зачистки цих напівкримінальних елементів та авантюристів, що стали відомі на хвилі подій весни 2014 року, у Луганську лишається безроздільно панувати так звана стара гвардія, що майже цілком складається з колишніх чиновників і членів Партії регіонів. Це сам Плотницький, а також його оточення: Родіон Мірошник, Марина Філіппова, Маноліс Пілавов, Заур Ісмаїлов та лєвова частка «кабміну ЛНР». До війни більшість цих людей входили в орбіту впливу Олександра Єфремова, який зараз перебуває в СІЗО.

Майже все оточення Плотницького до війни довгі роки працювало на різних керівних посадах у Луганській області. З початком бойових дій представники «старої гвардії» відійшли в тінь, а на передній план виступили холоднокровні вбивці та отамани, які отримали зброю й взяли активну участь у боях. У багатьох вже склалася ілюзія, що час регіоналів минув і Донбас переживає зміну еліт, однак вона досить швидко розвіялася. Як з'ясувалося, регіоналі нікуди не поділися, а просто виконали чужими руками всю брудну роботу. Тепер настав час ліквідувати виконавців. Можна не сумніватися, що саме на них у результаті повісять відповідальність за всі грабежі, вбивства, тортури мирного населення та розкрадання гуманітарної допомоги.

Нинішня зачистка в Луганську може свідчити про те, що до продовження війни «ЛНР» не готується. І подальшою реалізацією мінського процесу та реінтеграцією Донбасу в Україну на вигідних Росії умовах займатимуться ті, на кому формально немає крові. Для того й тримали весь цей час у запасі «міцних господарників», які в підсумку повертають собі владу. ■

Монополія на помилку

Юрій Макаров

Не можу похвалитися, що це мої особисті враження: за кілька своїх візитів до США я жодного разу не мав контактів із поліцією. Але це й не результат перегляду поліцейських серіалів, бо немає коли дивитися. Це все радше колективний досвід моїх друзів і знайомих — наших співгромадян, нинішніх і колишніх, які зіткнулися геть з іншою правовою культурою й зробили для себе певні висновки.

Перше, про що попереджають аборигени прибульців, що мають намір керувати в Америці машиною, — суворо дотримувати правил поведіння з представником влади. Якщо за вами поліцейська автівка спалахує червоною мигалкою («наші» називають її «люстрою»), негайно перелаштуватися в правий ряд, зупинитися, покласти руки на кермо й поводитися якомога лагідніше, немов на співбесіді в посольстві. У жодному разі не виходити з машини — ну до цього й ми тут уже звичаїлися. Не робити різких рухів. Не викидати найменшої підозри, що чинитимеш опір, тим більше що готуєшся використати зброю. Звертатися виключно «sir», «ma'm» або «officer». По можливості не сперечатися, навіть якщо коп неправий. Боронь Боже виказувати неповагу, кепкувати з його чи її кольору шкіри або фізичної форми (а на відміну від серіалів, які я не дивлюся, у реальності половина людей із жетоном, сказати б, гладенькі). Якщо ти порушиш бодай один із пунктів, нарікай на себе. Найлегше, що на тебе чекає, — кайданки на руках за спиною й кілька годин у поліцейському відділку. Найгірше — куля з табельної зброї, причому без особливих вагань.

Заради справедливості слід сказати, що американські слуги закону не такі кровожерливі, як може здатися з уривчастих повідомлень у нашій пресі. Випадки, коли від їхніх пострілів гинуть невинні люди, по-перше, поодинокі, по-друге, стаються здебільшого в неблагополучних кварталах, по-третє, є предметом загальнонаціональної уваги й приводом для масових протестів, які часто-густо переростають у заворушення з биттям шибок, підпалюванням машин і грабуванням крамниць. Але правда, що копи дещо *нервені*: цінують свою шкуру й готові її задорого продати, інколи превентивно.

І якщо не враховувати звинувачень у расизмі, але це зовсім окремі й складний кейс, якого зараз не варто торкатися, американці загалом поліцейських поважають. Не скажу, що люблять усі до одного, але поважають. Хоча пам'ятають, що не лише в далекі часи «сухого закону», а й відносно недавно, півстоліття тому, правоохоронні органи серйозно хворіли: там було й кришуння (перепрошую за русизм, але тут він виправданий, як ніде) нелегального бізнесу, й хабарі, й

зловживання. Вважається, що перехворіли. І головне: якщо тебе несправедливо затримали й ти не ускладнив конфлікт неадекватністю, є максимальні шанси домогтися справедливості в суді й, уявімо собі, отримати чималеньку компенсацію.

Ось, власне, принциповий пункт розбіжностей між їхньою відносно ефективною системою, здобутою ціною спроб та помилок, і нашою сирою невизначеністю — між оплакуванням жертв власної нерішучості й цькуванням тих, хто проявив рішучість собі на біду. Слід усвідомити, що проблеми поліції значною мірою слід шукати поза, власне, сферою її компетенції: у цілій правовій системі, у щоденних практиках, у масовій свідомості.

Я поділяю думку тих ентузіастів, що вважають реформи взагалі й реформу поліції зокрема перманентним процесом, у якому ми перебуваємо буквально на початкових відмітках. Я не згоден із тими скептиками,

СИСТЕМУ ХАРАКТЕРИЗУЄ НЕ ПОМИЛКА, А РЕАКЦІЯ НА ПОМИЛКУ. ІНТЕНСИВНІСТЬ ЦІЄЇ РЕАКЦІЇ В НАШИХ УМОВАХ, ДЯКУВАТИ БОГОВІ, ВИЗНАЧАЄТЬСЯ ТИСКОМ СУСПІЛЬСТВА

котрі стверджують, що очевидні перетворення правоохоронної машини — це лише вітрина, робота на картинку. Систему, перепрошую за банальність, характеризує не помилка, а реакція на помилку. Інтенсивність тієї реакції в наших умовах, дякувати Богові, визначається тиском суспільства, і доки це так, варто боротися, чинити вплив, але водночас... терпіти та чекати.

Ще одна банальність: держава — передусім монополія на насильство. Делегувати це право добровільним об'єднанням махновців із кришталево чистими намірами, надто під час війни, — самогубство. У тій самій Америці чимало узаконених недержавних міліційних формувань, але припустити, що якийсь «Цивільний корпус «Аризона» конкуруватиме з поліцією, — ненаукова фантастика.

Тому я однозначно підтримую гасло «спочатку підкоряйся — потім оскаржуй», чудово розуміючи як, м'яко кажучи, недосконалість системи й окремих її представників, так і хиткі шанси на реалізацію другої частини тези «оскаржуй» на конкретному історичному етапі.

Стоп, а як же «Беркут» на Інститутській та Грушевського? Авжеж, право на повстання записане в «Загальній декларації прав людини» ООН від 10 грудня 1948 року, але тільки як останній засіб проти тиранії та гноблення. Останній. ■

Бюджетні можливості

Любомир Шавалюк

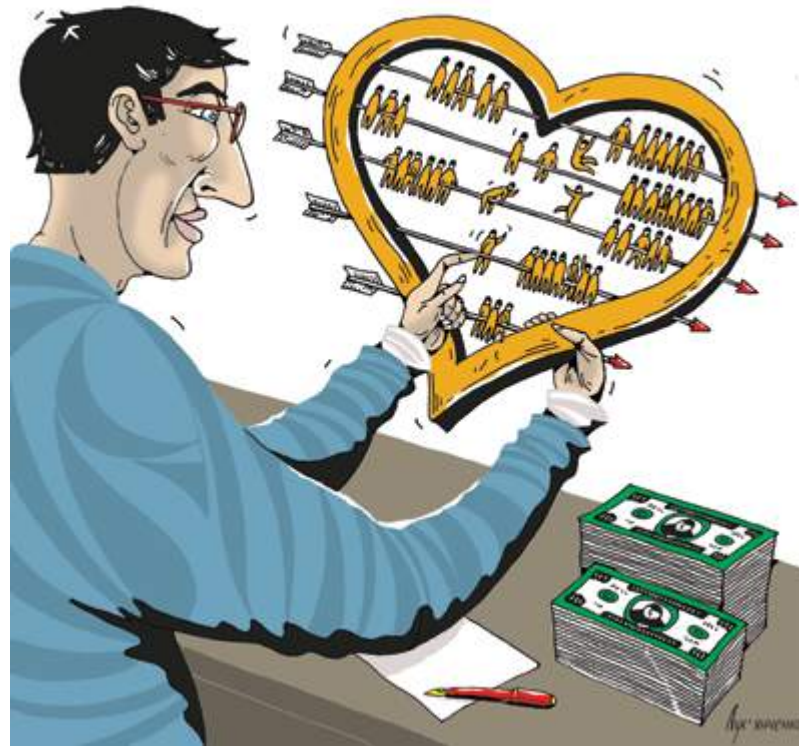
Про особливості проекту головного кошторису країни на наступний рік

15 вересня, в останній день терміну, передбаченого для цього Бюджетним кодексом, у Верховній Раді було зареєстровано проект головного фінансового документа країни на 2017 рік, який незадовго до того уряд ухвалив на своєму позачерговому засіданні. Це дало старт бюджетному процесу. Отже, настав час для аналізу кошторису країни, його обговорення громадянським суспільством і публічних дискусій із приводу того, що має бути в ньому, а чого бути не повинно.

ЯКІСНИЙ ПЕРЕЛОМ

Передусім уряд варто похвалити. Він не відкликав документ на доопрацювання одразу після реєстрації в парламенті, як вчиняли його попередники протягом кількох минулих років. Це робить йому честь. Та й узагалі склалося враження, що підготовка кошторису-2017 велася вже давно й була досить систематичною: бюджетну резолюцію ухвалили ще в червні, а співпраця Мінфіну з різними органами державної влади над самим документом тривала постійно, про що можна судити з повідомлень, які раз по раз з'являлися в інформаційному просторі. Ймовірно, проект бюджету (а то й кілька його варіантів залежно від сценаріїв розвитку подій) був готовий раніше, але уряд мусив дочекатися рішення МВФ про другий перегляд програми розширеного фінансування й виділення третього кредитного траншу. У разі позитивного рішення в Україні протягом кількох наступних місяців мало б зйти принаймні \$3,5–4 млрд від МВФ та інших міжнародних донорів, що давало б підстави дуже впевнено дивитися в наступний рік. Якби ж рішення було негативним, то, зважаючи на поточні показники, в останні місяці року державі довелося б економити, що несприятливо вплинуло б на економічне зростання в 2017-му, а відтак і на цифри в бюджеті-2017. МВФ ухвалив позитивне рішення, повідомивши, що це такий собі аванс. Сталося це 14 вересня, за день до дедлайну подачі проекту кошторису до Верховної Ради. Кабмін уклався в терміни, процес пішов, короткотривалі очікування завдяки черговій порції іноземних кредитних грошей позитивні. Уряд заслужив на компліменти.

Однак не слід перебільшувати заслуги Кабміну. 2016-й зафіксував кінець кризи, різкого економічного спаду, 2017-й має стати першим роком помітного (статистично значущого) зростання від 2011-го (чи не в Греції ми живемо?). А це передбачає зовсім іншу філософію складання бюджету й кардинально менші затрати часу та зусиль на сам процес. Коли економіка падає чи

стагне, немає впевненості в тому, коли й де буде досягнуто дна, і в самій податковій базі, тож уряду доводиться придумувати різноманітні заходи для її розширення, часто доволі сумнівні й штучні, підвищувати ставки та збільшувати податковий тиск. Інша річ — фаза зростання: податкова база прогнозована, немає перепадів бюджетних надходжень, не доводиться різати по живому, зменшуючи видатки. Така диспозиція наштовхує на кілька висновків. По-перше, ухвалення попередніх бюджетів перед Новим роком хоч і ганебне, але було певною мірою виправдане кризою й давало змогу зафіксувати в документах найадекватніші та найсвіжіші прогнози й показники. Це пом'якшує вину післяреволюційних попередників та автоматично применшує заслугу уряду Гройсмана. По-друге, оскільки йдеться про бюджет у фазі зростання, то найслабші місця в ньому будуть не в тому, звідки взяти доходи, а в тому, як максимально ефективно розподілити видатки. Це потрібно враховувати, аналізуючи документ.

ДОХОДИ

2017-го надходження до державного бюджету очікуються на рівні 706 млрд грн, що на 17,3% вище, ніж за планом на поточний рік. Податкові надходження, які становлять 83% усіх доходів, як планується, мають зрости таким самим темпом. Ось тут і виникає перше питання щодо реалістичності цифр. Якщо в 2017-му очікують збільшення реального ВВП на 3%, а інфляції за індексом споживчих цін — на 8,1% (інфляція за дефлятором ВВП, який визначає номінальний валовий продукт, може трохи відрізнитися), то це відповідає приросту номінального ВВП на 11–12% (нинішні темпи інфляції показують, що навіть такого приросту може не бути). У середньому таким самим темпом підвищиться податкова база. Звідки тоді візьметься оця різниця 5–6 відсоткових пунктів (30–36 млрд грн), коли уряд декларує, що збільшення загального податкового навантаження не буде? І чи не перетвориться вона врешті-решт на бюджетну дірку?

На ці запитання можливі дві відповіді. Перша простіша, однак, імовірно, поверхова: причина в банальному прорахунку чи надії на випадок. Точно так само, як було в 2016-му. Спочатку заклали приріст номінального ВВП на 14% (2% реального зростання та 12% інфляції) і збільшення доходів держбюджету на 15% (план до плану). А потім, коли зростання економіки відбувалося повільніше, кошторис урядувала не зовсім очікувана девальвація гривні на початку року, завдяки якій середній курс долара за вісім місяців становив 25,3 грн (нижче за підсумками року вже, мабуть, не буде) замість 24,1 грн, закладених у фінплані держави. Це забезпечило вищий, ніж міг би бути, номінальний ВВП і дало змогу вкластися в графік надходжень. І навіть попри це, розмови про можливий провал виконання бюджету-2016 тривали аж до середини вересня, коли МВФ не зовсім обґрунтовано, авансом виділив третій транш, можливо, врахувавши всі ті розмови й ризики, які з'явилися на горизонті. Якщо в кошторисі-2017 в умовах стрімкого спаду фактичної інфляції так само закладається надія на випадок, то ні до чого хорошого вона не приведе, адже створює реальний ризик або зміщення макроекономічної рівноваги (зростання дефіциту бюджету, вихід його за межі, зафіксовані в програмі співпраці з МВФ, нову хвилю девальвації та, як наслідок, інфляції, навіть якщо ця хвиля буде помірною). Якщо це прорахунок, то його добре було б усунути до ухвалення бюджету в кінцевій версії.

І друга можлива відповідь: уряд хоче витиснути більше надходжень завдяки покращенню податкового адміністрування. Останнє, за словами різних високопосадовців, на сьогодні є одним із пріоритетів у роботі Кабміну. Але ж у цій причині є внутрішня суперечність. Покращення адміністрування податків передусім означає економію часу підприємців та грошей, які вони змушені витрачати на хабарі. Про вигоду від нього для держави, тобто збільшення надходжень до бюджету, зазвичай не йдеться. Навіть якщо під цим терміном розуміти ліквідацію податкових ям, що призводить, наприклад, до збільшення надходжень від ПДВ, разом із такими додатковими доходами зростає номінальний ВВП, відображаючи у результаті

зменшення тіньового сектору економіки. Отже, покращення адміністрування податків збільшує доходи скарбниці пропорційно приросту номінального валового продукту, зокрема виведеного з тіні. Відтак воно не пояснює згаданої різниці в темпах їхнього зростання. Понад те, а чи є гарантія того, що краще адміністрування в податковій сфері забезпечить такі великі суми, закладені в бюджет? Зокрема, проект бюджету-2017 передбачає збільшення чистих надходжень від ПДВ із вироблених в Україні товарів та послуг на 33,9%. Але ж це занадто самовпевнена цифра, досягти яку на практиці, швидше за все, доведеться завдяки не покращеному адмініструванню цього податку, а підвищеному податковому тиску та новим затримкам із відшкодуванням ПДВ експортерам. Навіщо ділити шкуру невольованого ведмеда? Знову надія на випадок? Замість того щоб полегшити життя підприємцям, це призведе лише до появи нових проблем у них.

ПЛЮС І МІНУС

Немає підстав також говорити про підвищення ставок на окремі податки та збори як чинник випереджального зростання бюджетних надходжень порівняно з номінальним валовим продуктом. Ставки суттєво зростають тільки на підакцизні товари, що дає змогу збільшити очікувані надходження від акцизного збору з вироблених в Україні товарів на 29,3%, з імпортних — на 42,1%. Цей крок не став чимось новим, адже є елементом Угоди про асоціацію з ЄС, відповідно до якої Україна протягом кількох років повинна довести рівень акцизних ставок до європейського. Фактично це підвищення є єдиним суттєвим, якщо не враховувати остаточного скасування спецрежиму оподаткування сільгоспідприємств, ефект від якого здебільшого припав на 2016 рік.

ЙМОВІРНО, ПРОЕКТ БЮДЖЕТУ БУВ ГОТОВИЙ РАНІШЕ, АЛЕ УРЯД МУСИВ ДОЧЕКАТИСЯ РІШЕННЯ МВФ ПРО ДРУГИЙ ПЕРЕГЛЯД ПРОГРАМИ РОЗШИРЕНОГО ФІНАНСУВАННЯ Й ВИДІЛЕННЯ ТРЕТЬОГО КРЕДИТНОГО ТРАНШУ

Натомість слід говорити про падіння податкового навантаження (зниження ставок, запровадження пільг чи скасування певних платежів) для ширшого переліку податків та зборів, причому в низці випадків таке зниження фіксує закінчення економічного спаду, на період якого було запроваджено додаткові чи підвищені платежі. Та ж таки Угода про асоціацію визначає подальше поступове зменшення імпортних тарифів для продукції, виробленої в ЄС. А при цьому надходження від звільненого мита, як вважає Кабмін, зростуть на 16%. Цікаво завдяки чому. Чи не завдяки кращому управлінню митницею, результати якого важко прогнозувати, хоча воно й має величезний потенціал?

Пенсії тепер оподатковуватимуть, починаючи не з трьох мінімальних зарплат, а з десяти прожиткових мінімумів, а це практично те саме, що

скасування оподаткування взагалі, позаяк база оподаткування за такого підходу зовсім невелика. Крім того, з наступного року всім, чий дохід не перевищує 1,4 прожиткового мінімуму (серед них, між іншим, мільйони тих, хто отримує дві зарплати: білу мінімалку та чорну), держава надаватиме податкову соціальну пільгу в розмірі 50% прожиткового мінімуму, що фактично означає зменшення податку на цю суму. Обидва нововведення призведуть до менших надходжень з податку на доходи фізичних осіб. Натомість у держбюджеті закладене їх зростання на 14,2%. Знову-таки цифра більша за темп приросту номінального ВВП. І це породжує запитання.

2017-го надходження до державного бюджету очікуються на рівні **706 млрд грн**, що на **17,3%** вище, ніж за планом на поточний рік

Ставки ренти на видобування нафти, природного газу та газового конденсату знизяться, тож заплановані надходження зменшаться відповідно на 31,1%, 22,2% і 15,5%. Щоправда, практично удвічі мають зрости надходження від ренти за транзит аміаку та за користування радіочастотним ресурсом (в обох випадках у результаті підвищення ставки), але то будуть значно менші суми.

Отже, реалістичність виконання дохідної частини бюджету-2017 за нинішнього макроекономічного прогнозу викликає певні сумніви. Теперішній уряд, від якого можна почути критику попередників за нереальність бюджету-2016, закладає такий недолік і в кошторис наступного року. Можливо, мотив такого кроку полягає в підтягуванні доходів до величин необхідних видатків та продиктованого програмою співпраці

РЕАЛІСТИЧНІСТЬ ВИКОНАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ-2017 ЗА НИНІШНЬОГО МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОГНОЗУ ВИКЛИКАЄ ПЕВНІ СУМНІВИ

з МВФ бюджетного дефіциту. Але, по-перше, у бідній країні відштовхуватися від видатків під час підготовки бюджету держави — це помилка, якої припускалися практично всі уряди протягом останньої чверті століття і яку марно спробували виправити нинішні попередники на чолі з Наталією Яресько, так і не встигнувши довести розпочате до логічного завершення. По-друге, якщо закласти в бюджет нереальні доходи, то наслідком у найкращому разі будуть постійна напруженість та регулярні розмови про необхідність секвестру бюджету, а в найгіршому — підвищений податковий тиск і, можливо, надмірний бюджетний дефіцит, який стане причиною чергової паузи в співпраці з МВФ. Очевидно, що парадигму підготовки кошторису держави слід змінювати. Цього року для такої зміни є всі передумови, хіба що окрім усвідомлення її необхідності всім керівництвом країни.

ВИДАТКИ

Видаткова частина держбюджету-2017 становить 775 млрд грн, що на 14,9% більше, ніж заплановано на поточний рік. Досить стриманий показник, якщо абстрагуватися від можливих проблем із податковими надходженнями. Але все ж таки йдеться про бюджет, сформований у фазу зростання економіки: тільки-но в державі з'являються додаткові гроші, одразу ж зростає армія кишень, готових їх прийняти. Відповідно до оприлюднених документів від головних розпорядників бюджетних коштів до Міністерства фінансів у процесі підготовки кошторису надійшло запитів, або так званих хотілок, на 1084 млрд грн, із яких у проекті бюджету враховано потреб тільки на 721 млрд грн. Різниця — це ще половина бюджету. Тут виникає питання про ідеальний бюджет. Такого не існує, бо якщо задовольнити всіх, то не вистачить грошей, а якщо строго економити, то завжди будуть незадоволені. Це проблема вибору, яку в бюджеті-2017 долають, виділяючи помітні суми на фінансування пріоритетів і жорстко обмежуючи решту видатків. Мабуть, десть так і має бути.

Серед найважливіших пріоритетів кошторису наступного року можна назвати виділення 5% ВВП, або 129,3 млрд грн, на оборону (цей пункт не новий), а також помітне збільшення зарплат вчителям і лікарям (це повинно стати першим кроком у підвищенні престижу відповідних професій, що врешті-решт залучатиме інтелект у галузі й буде чинником відродження освіти та медицини за умови паралельного проведення необхідних реформ), створення дорожнього фонду, куди спрямують 26,75% надходжень від мит, акцизів та зборів, пов'язаних із нафтопродуктами й транспортними засобами (хороші дороги — це, мабуть, другий за ефективністю після гречки шлях підняти політичний рейтинг, адже дорогами користуються всі, а тих, хто їх відремонтує, запам'ятають надовго, чого не можна сказати про «гречкосіїв»), значне підвищення рівня підтримки сільгоспвиробників із фокусом на малих і середніх фермерах та виділенням 5,6 млрд грн. Усі ці пріоритети цілком виправдані за умови появи таких механізмів, які забезпечили б ефективне використання коштів та унеможливили б розтрата й корупцію.

Ще одним пріоритетом, який системно протестується в бюджеті-2017, є підвищення зарплат окремим категоріям державних службовців, наприклад працівникам судоустрою, прокурорам та ін. Як наслідок — помітно зростають відповідні видатки: на Генеральну прокуратуру — на 41%, Верховний Суд — у 9,5 раза, Державну судову адміністрацію — на 57%, Конституційний Суд — 63% тощо. Таке підвищення зарплат є цілком логічним чинником зменшення спокусу для корупції за умови, що нинішніх нечистих на руку чиновників швидко відфільтрують, а корупційні зв'язки та законодавчі підстави для їх появи невідкладно усунуть.

ВИЧНІ ГРАБЛІ

Має видаткова частина бюджету й проблемні місця. Передусім це соціальний популізм. Торік, отримавши другий транш кредиту МВФ, уряд суттєво підвищив соціальні стандарти з 1 вересня, не дочекавшись грудня, коли мало відбутися підвищення, наперед закладене в кошторисі. Цього року, ще не

отримавши третього траншу, вже новий уряд ініціював поправки до бюджету, які робили грудневе підвищення зарплат і пенсій ще помітнішим, ніж було спочатку (збільшення мінімальної зарплати на 10,5% проти 6,9% у початковій версії бюджету-2016), а потім ламав голову над тим, звідки взяти гроші на фінансування цих видатків. Наступного року соціальні стандарти знову підвищуватимуть двічі, у травні та грудні, загалом на понад 10% (поки що тільки на цей відсоток). Виникає запитання: чи зважена така політика? Якщо вважати 2015-й роком цілковитої ліквідації всіх економічних дисбалансів та макрофінансової стабілізації після глибокого економічного спаду, спричиненого спадком минулих режимів та війною, то його показники слід брати за базу для розрахунків. За прогнозами уряду, номінальний ВВП у 2017-му буде на 31% більшим, ніж торік (5/6 цього приросту—інфляція). Натомість мінімальна зарплата наприкінці наступного року буде на 45% вищою, ніж до вересня 2015-го (тоді вона становила 1218 грн—рівень, який протримався 22 місяці, тобто ще від початку доле-носних революційних подій). Тобто вона зростатиме в півтора рази вищими темпами, ніж економіка, та й то номінальна, а не реальна. Але ж до мінімальної зарплати прив'язана вся тарифна сітка зарплат у державному секторі, пенсії також корелюють із нею через прожитковий мінімум. І якщо людям роздавати гроші, не підкріплені товарною масою, це закінчиться або безпосередньою інфляцією, або зростанням імпорту, погіршенням торговельного балансу, девальвацією гривні в умовах гнучкого курсу й опосередкованою інфляцією.

Соціальний популізм—якесь фатальна помилка української влади, вічні граблі, яких ніхто не може позбутися. Не навчив навіть досвід Януковича, коли за неповних чотири роки режиму мінімальні зарплати зросли на 38%, а середні—на 55%, але це абсолютно не було підкріплено товарною масою. Собівартість у внутрішнього товаровиробника збільшилася, що зменшило конкурентоспроможність на зовнішніх ринках і спричинило засилля імпорту. В умовах фіксованого курсу гривні це призводило до швидкого вимивання золотовалютних резервів, а врешті-решт стало однією з ключових причин трикратного знецінення гривні в 2014–2015 роках. Тоді дисбаланси накопичувалися кілька років, що в підсумку призвело до економічного вибуху. Зараз в умовах гнучкого курсоутворення дисбаланси, спричинені соціальним популізмом від держави, не накопичуватимуться, а відразу переходитимуть на валютний ринок чи через збільшення імпорту, чи через збільшення безпосереднього попиту на валюту для особистих заощаджень. Це вилетіть в перманентну девальвацію, яка потягне за собою й інфляцію, що впевнено з'їдатиме ті надбавки до зарплат і пенсій, які уряд так вперто вносить до бюджету за першої-ліпшої нагоди.

Уряд має усвідомити, що не можна роздавати гроші просто так, не можна їх давати тоді, коли немає достатньої маси товарів і послуг, на які їх буде витрачено. Хоч би якими хорошими були наміри, якщо підвищення зарплат і пенсій не підкріплене результатами економіки, воно врешті-решт виявиться марним, буде з'їдено інфляцією і не те що не поліпшить ситуації в країні, а погіршить її, бо

сформує високі інфляційні очікування й стане вагомим чинником доларизації. Значно ефективніше було б витратити ці кошти, скажімо, на дороги (та сама зарплата, тільки за роботу: укладання шляхів, виробництво щебеню, піску тощо) чи антикорупційне підвищення зарплати суддям (вони не змінять своїх обсягів споживання, але тепер витрачатимуть не чорну готівку, отриману як хабарі, а зарплату, що не тиснутиме на рівень цін). Цей урок економіки нашим можновладцям ще треба засвоїти. І слід зазначити, що гнучкий валютний курс сприятиме цьому, адже дисбаланси тепер не накопичуватимуться роками, стимулюючи колективно безвідповідальність низки урядів, а відразу реалізовуватимуться на валютному ринку.

ВУЗЬКІ МІСЦЯ

Окрім цього головного недоліку, який іще матиме дестабілізаційний вплив на макроекономічну ситуацію 2017-го, можна назвати ще кілька. По-перше, витрати на обслуговування боргу зростуть до 111 млрд грн, що на 12,4% більше, ніж цього року. Позитив у тому, що приріст майже такий самий, як і в номінального ВВП. А отже, якщо економічне зростання надалі пришвидшуватиметься (звісно ж, за умови проведення реформ), то боргове навантаження на економіку може почати знижуватися вже з 2018-го, відтак ми матимемо ресурси для значних виплат зовнішніх боргів, які розпочнуться саме через 2–2,5 року.

Видаткова частина держбюджету-2017 становить **775 млрд грн**, що на **14,9%** більше, ніж заплановано на поточний рік

По-друге, не зовсім зрозуміла ситуація з дефіцитом пенсійного фонду. На 2017-й його заклали на рівні 156 млрд грн. Якщо рахувати від планового на поточний рік (145 млрд грн), то він зростає тільки на 7,6%, тобто проблема дефіциту стане на йоту меншою. Але ж такими кроками на подолання цієї проблеми підуть десятиліття. Пенсійна система потребує реформи, що була одним із тих каменів спотикання між Україною та МВФ, які не давали нам змоги отримати третій транш понад рік. Із дефіцитом ПФУ потрібно щось робити, а зв'язуючи на цифру, закладену в бюджет-2017, Кабмін має намір законсервувати поточний стан справ.

По-третє, сумнозвісні субсидії на житлово-комунальні послуги також викликають питання. Річ у тім, що нинішнього року на них виділено 40 млрд грн, на наступний виділяють на 26% більше (майже 51 млрд грн). Але ж це суми, відірані від реалій. За сім місяців 2016-го на субсидії пішло 25,8 млрд грн. Більша частина зазначеної суми була витрачена за вдвічі дешевшого, ніж зараз, блакитного палива та суттєво нижчих цін на інші компослуги. За ті кілька місяців, що лишилися до кінця року, тільки ті, хто вже отримує субсидію, потребуватимуть у півтора-два рази більшої суми, а ще ж будуть нові претенденти. Як у таких реаліях можна вкластися в 40 млрд грн цього року, а тим більше в 51 млрд грн наступного? Запитання риторичне. ■

Георгій Тука:

«Проведення місцевих виборів на Донеччині та Луганщині було несвоєчасним»

Георгій Тука, який майже півроку працює в новому Міністерстві тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, розповів *Тижню* про своє ставлення до конфлікту переселенців і держави довкола соціальних виплат та боротьби з контрабандою на Донбасі.

Серед громадських організацій, які займаються захистом прав переселенців, відчутно незадоволення новим порядком виплати допомоги. Яка позиція вашого міністерства в цьому питанні?

— Зауважу: облік переселенців та виплати їм здійснює Мінсоцполітики. Хоча, як на мене, істина завжди посередині. Будь-які радикальні погляди — це здебільшого позиція невеликих груп. Звісно, кожен чиновник певною мірою консерватор, і це нормально. Така його сутність. Доволі часто урядовці переймаються проблемами економії держбюджету й фондів. Вони реально розуміють стан кошторису. Ми зовсім не жируємо. І тому вони намагаються якось уникати зайвих витрат. У межах своїх повноважень і дотримуючись закону.

Спілкувався
Андрій Голуб

Ви в принципі втручаєтесь у ці питання?

— Людина, котра отримує від держави компенсацію як вимушений переселенець, може перебувати на неконтрольованій території не більш ніж 60 днів. Чи не перевищує особа зазначений ліміт, раніше засвідчувала своєю печаткою Державна міграційна служба. Нині це скасовано. Ми з першого дня намагаємося зробити так, щоб узагалі відійти від будь-яких паперових носіїв інформації. Усе це слід робити в електронному вигляді. Зокрема, кожна людина, переселенець чи будь-хто інший, перетинаючи лінію розмежування, проходить ту саму процедуру верифікації в Держприкордонслужбі. І кожна має свій персональний номер дозволу від СБУ.

Ми пропонуємо (і можна сказати, що ця процедура вже в процесі тестування) в автоматичному режимі об'єднати дві бази: прикордонників та Мінсоцполітики, тобто базу внутрішніх переселенців. Останнє допоможе фіксувати, де й наскільки довго перебувають громадяни. Це позитивно сприйняли громадські організації, та й Мінсоцполітики не заперечує. Ми долучили IT-фахівців, які основну роботу вже фактично виконали.

Не зовсім справедливе, на мій погляд, зауваження громадських організацій про те, що людина не отримує виплат, перебуваючи на неконтрольованій території понад 60 днів. Передусім, і це принципово, компенсації передбачені тільки вимушеним переселенцям, а не всім громадянам, які мешкають на тимчасово окупованій території. 60-денний термін прописано законом. Ані Кабмін, ані Мінсоцполітики не мають права його порушувати. Тож у цьому питанні я цілком підтримую Мінсоцполітики. Є норма закону, і, якщо ви не згодні з нею, апелюйте не до держустанови та виконавців, а до авторів законопроекту — нардепів. Хоча, якщо людина проживає на непідконтрольній території, а раз на півроку приїздить сюди, який же вона переселенець?

Є ще одне зауваження громадських організацій — щодо процедури ревізії житлових умов. Маю на увазі можливість раптової перевірки спеціальними комісіями за участю силовиків, чи перебуває переселенець за місцем проживання, яке він зазначив...

— Я працював із багатьма переселенцями. На початку запровадження нинішнього порядку справді були такі заперечення. Назвав би це навіть не «заперечення», а «побоювання». Але

ФОТО: УНАН

я спілкувався з переселенцями з різних місць компактного проживання після того, як процес пішов. Може, десь і були реальні проблеми, але мені про це не відомо. Більшість тих, із ким я розмовляв, не вбачає тут жодних перешкод. Це було зроблено, бо Мінсоцполітики має єдиний механізм використання так званих комісій, котрі можуть узагалі прийти до людини й цікавитися, де вона, хто така і чи взагалі існує. Це ті комісії, які спостерігають за соціальним рівнем людей, коли їм призначається допомога з догляду: багатодітним родинам, малозабезпеченим тощо. Тому саме ці комісії міністерство використало для процедури верифікації. Фактично в них завдання перевіряти майновий стан не було. Їхня функція — реально прийти й пересвідчитися, що людина є. От і все.

Ви уже згадали про законодавство. А свого часу заявляли про ситуації, коли перевезення великих вантажів через лінію розмежування (те, що більшість називає контрабандою) формально не суперечило законам. І нічого із цим не могли вдіяти на посаді голови Луганщини. Сьогодні ви урядовець, а Кабмін має право законодавчої ініціативи. Чи працюєте нині над змінами в цій сфері?

— Спочатку скажу про контрабанду як явище взагалі. Її, як і корупції, не уникнула жодна країна світу. Чудес не буває. Навіть потужні, заможні й технічно розвинені США все одно постійно борються із цим злом на мексиканському кордоні. Це явище виникає, коли є економічне підґрунтя. Доки країни Європи не утворили спільноти, у Західній Європі існувала контрабанда тих-таки цигарок. Із Польщі або Туреччини їх транспортували в Німеччину, бо існувала різниця в цінах і цим користувалися. Тож у нас є два шляхи. Перший — збудувати умовний «Великий китайський мур» з електроживленням, кулеметами й навченими собаками. Другий — ліквідувати економічне підґрунтя. Сьогодні в Західній Україні бачимо боротьбу з контрабандою сигарет. У нас їх пачка коштує умовно \$1, а на іншому боці — \$10. Певна річ, буде безліч охочих на цьому заробити. Якби ціна була хай і не однакова, але з різницею \$1, а не \$5–6, питання було б практично вирішене.

А тепер повернімося до лінії розмежування на Сході. Нині, і ми щойно на нараді розглядали це питання, її перетин здійснюється згідно з наказом штабу АТЦ (антитерористичний центр), який установлює правила, але є доручення уряду переробити цей документ у вигляді постанови Кабміну. З одного боку, це дасть змогу притягати за порушення щонайменше до адміністративної відповідальності. Із другого — ми як міністерство намагаємося вибити передусім економічне підґрунтя внесенням змін у новий текст порядку, який буде затверджено постановою уряду. Згідно з нинішнім порядком будь-яка фізособа може перевозити із собою максимум 50 кг вантажу вартістю до 10 тис. грн. Ми вважаємо ці обмеження недоцільними і пропонуємо дозволити

Георгій Тука народився 1963 року в Києві. Закінчив Севастопольський приладобудівний інститут за спеціальністю «інженер-механік». Працював на різних посадах (від менеджера до генерального директора) більш як на 10 приватних та державних підприємствах. У 2010-му розпочав громадську діяльність. 2014-го заснував і очолив волонтерську організацію «Народний тил», яка займається матеріальним забезпеченням бійців АТО. Від липня 2015-го до квітня 2016-го очолював Луганську обласну військово-цивільну адміністрацію. 29 квітня цього року призначений заступником міністра з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України.

будь-якій фізособі перевозити щонайменше 200 кг. Окрім того, перелік товарів, які можна чи не можна перевозити, формує СБУ, вона ж таки надає дозволи. Утім, якщо людина хоче провезти воду, щоденники, олівці, то до чого тут Служба безпеки? Цим має опікуватися Мінекономіки. За силовим відомством повинні залишитися тільки товари подвійного використання. Їх вистачає, і це справді його компетенція. Наразі не скажу, що ми дійшли цілковитого розуміння, але думаю, ми це подолаємо.

Ви й раніше виступали за зняття блокади з окупованих територій Донбасу. Ваша позиція не змінилася?

— Аж ніяк. Коли я працював на Луганщині, мені було непросто пояснити, чому не можна в багажнику везти 100 кг сиру, а водночас прикордонники затримували товарний вагон з електронікою, який прямував на невідконтрольні території і мав усі дозвільні документи. Мені то було зовсім невтямки. Як пояснювати це прикордонникам, від котрих вимагав дотримуватись обмежень, також не розумів. І вони — теж. Бо логіки в цьому нуль.

Вже повернувшись до Києва, почав контактувати з міжнародними організаціями. Саме завдяки спілкуванню з людьми, які досліджують різні локальні конфлікти у світі впродовж 25–30 років, аналізують цей досвід і надають певні рекомендації, зрозумів, що ми припустилися помилки. Абсолютно переконливо мене в цьому поінформували дві міжнародні структури. У чому вона полягає? Під час майже будь-якого конфлікту (це стосується і Африки, і Близького Сходу, і Європи) на стадії активних бойових дій відбувається блокада. Іноді з одного боку, іноді з обох. Що стається з її початком? У населення окупованої території досить швидко падає рівень життя, до якого воно звикло. Зменшується кількість товарів у магазинах, грошових надходжень. Зазвичай це викликає невдоволення людей так званими ватажками нової місцевої влади. У такий момент метрополія має поступово послабити режим блокади й дозволити постачання повсякденних товарів, скажімо, харчів. Це необхідно, щоб продемонструвати: ми від вас не відгороджуємося, ви наші. У нас цього не зробили. І що дістали? Нині там переважно рублева зона, від голоду й спраги ніхто

не помер, адже всі ринки миттєво заповнила російська продукція. А ще на тій території працює чимало громадян України, які щомісяця отримують зарплату в гривнях і постійно витрачають кошти на повсякденні потреби. Вони так само купують ковбасу, воду, але все це російське.

На 2016 рік міністерство одержало 10 млн грн. Що передбачено проектом нового бюджету?

— Якщо мова про бюджет міністерства, то нині триває процес, так би мовити, обстоювання висловлених нами побажань. Порівняно з нинішнім роком має бути суттєве збільшення фінансування (в оприлюдненому вже після інтерв'ю проекті держбюджету на 2017 рік міністерству запропоновано виділити 25,2 млн грн. — **Ред.**), а порівняно з реальними потребами, вважаю, що ні.

Поясню, щоб у людей не виникало враження, ніби йдеться про польоти в космос, а хтось не дає на те грошей. Цього місяця у Відні на засіданні Комітету ОБСЄ, де я був присутній, виступав представник Азербайджану. Він почав промову з того, що в його країні нещодавно закрили останній табір для внутрішньо переміщених осіб часів карабаського конфлікту. Почувши це, я відразу звернувся до нашого представника в ОБСЄ, щоб він організував зустріч з азербайджанцями для обміну досвідом, щоб запланувати туди поїздку й на власні очі побачити механізми, оцінити плюси та мінуси.

Не встиг я це сказати, як пролунала друга частина промови, котра стала відром холодної води на мою голову. Азербайджану знадобилося для вирішення цієї проблеми понад 15 років і \$6 млрд з лишком. У нас таких коштів немає, і, чесно кажучи, розраховувати на півтора десятиліття я особисто теж не хочу. Хотілось би вирішити ці проблеми якомога швидше.

Мені дуже сподобалося, що президент України під час останньої промови на Генасамблеї ООН порушив питання вимушених переселенців. Про що йдеться? Річ у тому, що більшість наднаціональних структур, як-от ООН чи ЄС, загальну увагу приділяють біженцям. Питання вимушених внутрішньо переміщених осіб вважається другорядним. Загальне сприйняття проблематики обмежене виділенням коштів і ресурсів на коротку перспективу, адже ці люди мають повернутися до рідних осель. Розуміючи, що Україна не має власних коштів на реалізацію програм забезпечення житлом такої величезної кількості людей, ми почали шукати міжнародних донорів, які допомогли б у скрутні. Однак через згадану практику більшість донорів готові вирішувати питання щодо біженців, але не щодо вимушених переселенців.

До речі, під час засідання Комітету ОБСЄ у Відні Швейцарія порушила питання ухвалення загальноєвропейського нормативного документа, який стосуватиметься саме внутрішньо переміщених осіб. Ми, звісно,

підтримали це обома руками. Дуже хочеться вірити, що міжнародна спільнота долучиться до врегулювання цієї ситуації в найкоротші терміни. До речі, нині в Європі офіційно налічують 2,8 млн внутрішньо переміщених осіб. Із них 1,7 млн в Україні. Щоб читачі знали: бюджет ОБСЄ — це лише €170 млн, із них понад €100 млн виділено саме на ситуацію в нашій державі.

Як оцінюєте співпрацю з місцевими адміністраціями Луганщини й Донеччини, зокрема з Павлом Жебрівським та Юрієм Гарбузом?

— Ми постійно взаємодіємо. З Павлом Івановичем у мене дружні стосунки, іноді по кілька разів на день один одному телефонуємо, а з Юрієм — нормальні робочі, досить часто і плідно співпрацюємо. Зрештою, чималий обсяг роботи нашого міністерства пов'язаний саме із цими двома областями.

ІСНУЮТЬ НАСЕЛЕНІ ПУНКТИ В ТАК ЗВАНІЙ СІРІЙ ЗОНІ, ЇХ ПОВИННА КОНТРОЛЮВАТИ ЦЕНТРАЛЬНА ВЛАДА. ОДНАЧЕ ТАМ Є НАВІТЬ СЕЛА БЕЗ ДІЛЬНИЧНОГО ІНСПЕКТОРА ЧИ СІЛЬСЬКОГО ГОЛОВИ

Зведення штабу АТО свідчать, що ситуація на луганській ділянці фронту спокійніша, ніж на донецькій. Чим це пояснити?

— Мені важко бути об'єктивним у цьому. Ваше запитання швидше до Головного управління розвідки МО. Але факт є фактом. Може, різниця спричинена тим, що на Луганщині лінія розмежування проходить уздовж річки. Її форсування не виключене, але все-таки будь-який водний рубіж — це велика перешкода. Слід, окрім того, відверто сказати про великі відмінності між населенням Донеччини та Луганщини. І ментальні, і політичні. Луганська область — узагалі ніякий не Донбас, а Слобожанщина. Може, цим і пояснюється нижча інтенсивність (бойових дій. — **Ред.**). Однак загострення в середині вересня спостерігалось не тільки на Донеччині, а й на Луганщині.

Зберігається проблема адміністративного підпорядкування деяких населених пунктів на лінії розмежування. Наприклад, Зайцевого. Коли чекати її вирішення?

— Це не в нашій компетенції. Там є два моменти. По-перше, є міста й села, над якими ми втратили контроль, зокрема Дебальцеве. Це одне питання, яке виключно у віданні ЗСУ. По-друге, існують населені пункти в так званій сірій зоні, їх повинна контролювати центральна влада. Однак там є навіть села без дільничного інспектора чи сільського голови. Раніше була проблема відсутності охочих очолити військово-цивільні адміністрації в цих місцях. Не знаю, наскільки їй зарадили. Це

непросте питання, і легкого вирішення тут бути не може, бо передусім мусимо думати не про якісь формальні ознаки (є той голова чи немає), а про рівень безпеки.

В інших районах скасовують ВЦА й відновлюють цивільні адміністрації. Відтак до влади часто повертаються «старі господарники». Наскільки виправдані такі кроки нині?

— Як на мене, це неправильно, про що я казав від перших днів. І я, і Павло Жебрівський, до речі, вважали й досі вважаємо, що проведення місцевих виборів на Донеччині та Луганщині було несвоєчасним і не слід було їх влаштовувати. Водночас якщо держава декларує дотримання демократичних принципів існування і якщо населення добровільно віддає голоси за таких очільників... Що ж тут вдієш? Треба працювати з людьми й пояснювати, можливо, недолугість їхніх поглядів. От і все.

Як змінився обсяг ваших контактів із президентом після здобуття нової посади?

— Зменшився з об'єктивних причин. Я ніколи не спілкувався з ним, «аби поговорити». Чудово розумію міру завантаженості цієї людини, і просто теревенити про життя, чесно кажучи, ані в президента, ані в мене немає часу. До речі, іноді цього не розуміють наші

друзі, які просто телефонують і наполегливо хочуть зустрітися та поговорити. Тож ми завжди спілкувалися лише щодо проблематики вирішення конкретних питань. Нині моя компетенція визначена Кабміном. І в 90% випадків я займаюся питаннями на урядовому рівні. Тому, звісна річ, набагато рідше нині спілкуюсь із президентом.

У вашій біографії — доволі часті зміни місця роботи. Це не важкі для вас рішення?

— Ні. До речі, ми щойно про це розмовляли з міністром (Вадимом Чернишем. — Ред.). Якщо не побачимо певних заходів, котрі вважаємо політично доцільними (маю на увазі зміни в політиці України як держави щодо вирішення проблем, котримі опікується наше міністерство), то абсолютно спокійно підемо у відставку і знайдемо собі іншу роботу.

А чи готові ви до ще однієї раптової зміни посади в межах державної служби?

— Абсолютно так. Якщо це відповідатиме моєму світогляду і якщо в мене будуть певні компетенції. На жаль, я вже опікся й чудово розумію, що отримати кабінет не означає здобути повноваження. Це зовсім різні речі. І тепер, маючи певний досвід, я розумію, що перш ніж погоджуватися, треба вимагати певних повноважень, бо добровільно ніхто їх не віддає. ■

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР КУЛЬТУРИ У ВАРШАВІ ОГОЛОШУЄ КОНКУРС

на отримання піврічної стипендії в Польщі за стипендіальною програмою Міністра культури і національної спадщини Республіки Польща Gaude Polonia. Програма призначена для молодих митців і перекладачів польської літератури з країн Центрально-Східної Європи.

Стипендіальна програма триватиме в Польщі від 1 лютого до 31 липня 2017 року.

Заявки про участь у програмі приймаються до 15 жовтня 2016 року.

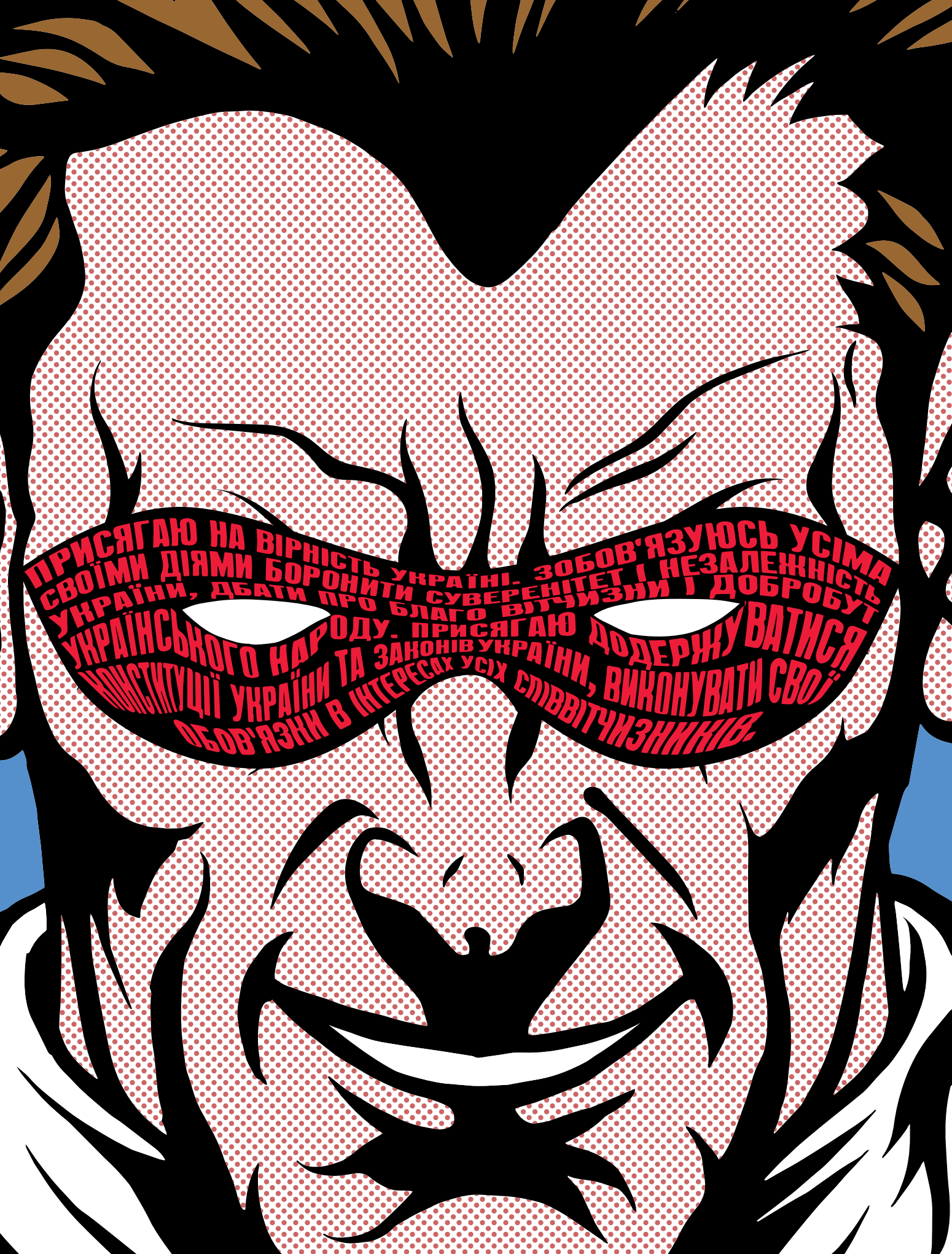
Відбір кандидатів проводиться на конкурсній основі. Від них вимагається володіння польською мовою щонайменше на початковому рівні. Необхідні документи:

- заявка про надання стипендії;
- дві рекомендації від осіб, які є визнаними постатями в обраній царині;
- портфолію в паперовому вигляді або на диску CD чи DVD.

Заявки можна надсилати до Польського Інституту в Києві (вул. Б. Хмельницького, 29/2, оф. 17, м. Київ, 01030) або безпосередньо до Національного центру культури у Варшаві (01-231, Warszawa, ul. Płocka, 13).

Детальний регламент програми Gaude Polonia на сторінці:
<http://www.nck.pl/gaude-polonia/317677-dokumenty-6/>

Додаткову інформацію про конкурс надає відповідальна особа — пані Боґуміла Бердыховська з Національного центру культури у Варшаві, тел. (+4822) 350-95-30, e-mail: bberdychowska@nck.pl.

ПРИСЯГАЮ НА ВІРНИСТЬ УКРАЇНІ. ЗОБОВ'ЯЗУЮСЬ УСІМА
СВОЇМИ ДІЯМИ БОРОНИТИ СУВЕРЕНІТЕТ І НЕЗАЛЕЖНІСТЬ
УКРАЇНИ, ДБАТИ ПРО БЛАГО ВІТЧИЗНИ І ДОБРОБУТ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ. ПРИСЯГАЮ ДОДЕРЖУВАТИСЯ
КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЗАКОНІВ УКРАЇНИ, ВИКОНУВАТИ СВОЇ
ОБОВ'ЯЗКИ В ІНТЕРЕСАХ УСІХ СЛОВОТЧИЗНИКІВ.

Політичні амбіції

Тузи і джокери

Дмитро Крапивенко

Політика — заняття нібито елітарне, тому коли й порівнювати його з якоюсь азартною грою, то це мав би бути преферанс, не менше. Втім, українські реалії такі, що, попри загальновідомі правила гри, часто-густо знаходяться охочі перекинутися то в підкидного дурня, то в п'яницю, то в щось таке табірне, босяцьке, що й назву в пристойному товаристві згадувати не годиться. Ну й шулерства теж ніхто не скасовував. Тому за всіх нібито прописаних і зафіксованих ходів несподіванки трапляються, і в дурнях опиняється той, хто буквально секунду тому випромінював упевненість у своїй перемозі. Здавалося б, «карти роздали»: минули і президентські, і парламентські, і місцеві вибори, й усі ролі розписані на найближчі чотири-п'ять років. Однак згодних із такою диспозицією знайдеться в політикумі небагато: комусь із цим змиритися не дають нереалізовані амбіції, хтось прагне реваншу, так чи інакше боротьба навіть поміж тими, хто де-юре є союзниками, триває, хай навіть не завжди це оприявнюється, а доходить до громадськості у вигляді чуток.

Кожен український політик в інтерв'ю обов'язково каже завчену фразу: «Мене не цікавлять посади...» Вірити в її щирість було б дуже наївно, тлумачити її в більшості випадків варто так: я вже досягнув дечого, але волів би піти й далі, якщо для цього складеться належна політична кон'юнктура. У самих по собі політичних амбіціях, відкритих чи прихованих, немає нічого поганого, це обов'язковий елемент гри. Питання лише в обґрунтованості цих амбіцій. На кого спиратиметься той чи інший український «бонапарт».

Що менш обґрунтовані амбіції, то гучніше про них говорить політик. Прикладів не бракує ані в сьогоденні, ані в недавньому минулому: «перший непрохідний» Анатолій Гриценко, претензії якого на владу ніколи не підкріплювалися жодними рейтингами; Надія Савченко, яка нерідко говорить про намір балотуватися у президенти з метою змінити державний устрій; навіть Сергій Лещенко раз обмовився, що конкуруватиме з Юрієм Луценком за право бути наступником Петра Порошенка. Таке передчасне відкриття карт свідчить лише про бажання піти ва-банк за нульових ставок і віру в диво.

Амбіції самого президента, попри помітне падіння рейтингу, тримаються на чималому колі вимушених прибічників — представників великого капіталу, не обов'язково олігархічного в класичному розумінні, але такого, що має великий інтерес до держави, її можливостей, монополій тощо. Для них Порошенко — це й справді гарант, але не загальнодоступних конститу-

ційних прав, а власних бізнес-привілеїв. За належної кон'юнктури вони можуть змінити свого патрона, але тільки якщо його позиції та гарантії будуть переконливими. Роль такого патрона можуть приміряти на себе і Володимир Гройсман, і Юрій Луценко, який усіяко заперечує наявність у себе президентських амбіцій, що може бути лише умовою багатогодової гри «наступник».

Точно не випадає назвати задоволеними амбіції Арсенія Яценюка та його соратників. У них хоч і не спостерігається потужного фінансового тилу, однак у разі більшої присутності у владі вони могли б заробляти фактичний і політичний капітал, лобіюючи інтереси іноземного бізнесу. Окрім экс-прем'єра більшу владу, вочевидь, хотіли б мати й Олександр Турчинов, якого навряд чи вдовольняє посада секретаря РНБО, й Арсен Аваков, у якого є потужний актив у вигляді МВС та неформальні контакти з деякими комбатами-добровольцями.

Просто мусять бути амбітними політики, яких привели до парламенту Майдан і війна, однак вони наразі навіть більш-менш згуртованої сили неспроможні створити. Ми досі не побачили ані потужного старту правоконсервативного проєкту під проводом Андрія Парубія, нечітко оформлений і проєвропейський ліберальний рух, виразником якого могла б стати «молодіжка» «Самопоміч» чи ДемАльянс. Перед патріотичним середнім класом знову постало питання: кого можна було б підтримати на виборах, якби вони відбулися завтра? І чіткої відповіді на нього він не отримав.

Марять дочасними виборами популістські політсили — підвищення тарифів забезпечує зоряний час для Юлії Тимошенко та Олега Ляшка. Нові парламентські перегони втішили б їхнє бажання мати більший політичний вплив, але знову ж таки швидше на рівні «золотої акції» в новій коаліції. Брати більше влади, але ділитися нею, плюс брати відповідальність за непопулярні реформи навряд чи входить у їхні плани.

Свої політичні пристрасті киплять і в казані Опозиційного блоку та інших політсил «колишніх». Тут намітилася зміна покоління: замість дещо розгублених і дезорієнтованих учорашніх «тузів» Партії регіонів на перший план починають виходити такі персонажі, як Віталій Хомутинник чи Євген Мураєв, які мають менший багаж «проклятого минулого», однак не полишають надії посилити власні позиції на електоральному полі своїх старших партайгеносе.

Отже, боротьба амбіцій у нинішньому політичному сезоні лише загостриться, і, схоже, більше шансів на перемогу в того, хто має міцне опертя і не надто голосно заявляє про свої плани на майбутнє. ■

Перший засів

Роман Малко

Ким представлений Майдан у парламенті

Революцію роблять романтики, а користаються нею негідники — це про нас. Хоча насправді буває по-різному. Навіть радикально протилежно, якщо романтики від самого початку добре знають, чого насправді хочуть. У нашому випадку з цим не склалося. У нас мрії та їх реалізація — речі чомусь не надто взаємопов'язані, відповідно завжди відбувається експромт, потім зрада чи перемога, ну й насамкінець розчарування.

Останній Майдан, на відміну від Помаранчевої революції, і справді породив чимало якісного матеріалу, випхав його на-гора, і, кажучи про його здобутки, важливо не забувати про реальне перезавантаження свідомості суспільства. На жаль, яскравих лідерів ця стихія так і не спромоглася подарувати нації. Як не спромоглася поки що зробити цього й війна, проявивши чимало здібних, яскравих, героїчних особистостей, які наразі все ще не здатні задовольнити запит на харизматичного лідера, спроможного об'єднати й вести за собою мільйони. Хтось упевнений, що такого й не потрібно. Громадянське суспільство здатне, мовляв, за добре налагодженого функціонування своїх інституцій, обійтися і без нього. Але це радше самозаспокоєння. Без сильного лідера, не плутати із самодурами, диктаторами та ідіотами, жодній людській спільноті не вдавалося подолати такі вагомні проблеми, з якими мають справу нині українці, і вибратися з їхнього замкненого кола. І поки є така вакансія, це аж ніяк не означає, що переформатування еліти мусить відкладатися в довгий ящик. Лідери, власне, народжуються на полях битв, і політичних також, і без підтримки потужних команд, які стають їхнім військом, вони теж мало варті. У класичній версії все взаємопов'язане. Команда й лідер — це кулак, спроможний і розтрити, і побудувати.

І прихід у парламент значної кількості добровольців та активістів Майдану також є аргументом на користь того, що суспільство бажає оновлення й потребує нової крові. Це чудово розуміли як ті, хто йшов на дільниці голосувати, так і ті, хто запрошував до своїх списків легендарних чи активних осіб. Інша річ, що перші, роблячи свою ставку на нову кров, сподівалися, що в процесі з неї щось та й народиться, другі ж просто використовували вартісний матеріал для досягнення своєї мети. На жаль, нові люди здебільшого виявилися не завжди добрими політиками й часто ставали маріонетками, принаймні на якийсь час, у руках своїх льяльководів. Не зумівши виправдати надії одних, що стрілятимуть у парламенті вони так само професійно, як і в реальному бою, і не прогнувшись, як належало, під інших, вони стали такими собі подразниками, шанс яких лишитися в політиці наодинці рівний нулю.

На жаль, політика — це страшніше, ніж «Гради» на фронті, і вимагає куди більшого досвіду, знань та навичок, щоб вижити. Добрий комбат там і добрий політик тут — надто далекі речі, відстань між якими — роки досвіду та обломів. Попри певне оновлення, українська політика все ще насичена досвідченими монстрами, здатними класти на лопатки молодих зухвальців легко та без зайвих зусиль.

ПОПРИ ПЕВНЕ ОНОВЛЕННЯ, УКРАЇНСЬКА ПОЛІТИКА ВСЕ ЩЕ НАСИЧЕНА ДОСВІДЧЕНИМИ МОНСТРАМИ, ЗДАТНИМИ КЛАСТИ НА ЛОПАТКИ МОЛОДИХ ЗУХВАЛЬЦІВ ЛЕГКО ТА БЕЗ ЗАЙВИХ ЗУСИЛЬ

І все ж іншої надії, ніж на еволюційну зміну політичних еліт і прихід таки тієї нової крові, про яку вже, схоже, втомилися говорити, немає. Революційний шлях, звісно, був би швидшим і, можливо, дав би кращий результат, тільки ніхто не гарантує, що все не обломиться ще на першому етапі, не закінчиться великою кров'ю та руїною і нової еліті, у разі якщо їй пощастить переграти ситуацію та втриматися на плаву, вдасться зібрати осколки країни до купи. Принаймні до цього потрібно хоча б бути готовим, і підготовчий процес — таки не проста річ, він потребує значних інтелектуальних і матеріальних ресурсів та праці. Врешті, це окрема розмова.

Те, що ми сьогодні маємо на політичній шахівниці, справді видається не надто обнадійливим у сенсі близької перемоги, але це принаймні щось, і те щось також не варто недооцінювати. Майдан у Раді присутній, що є неабияким плюсом. Він у меншості, доволі умовний, розпорошений, і не все, що прикривається Майданом чи війною, справді можна вважати таким по суті, але як уже є. Принаймні з цього можна починати, це досвід, здобути який, бігаючи з прапором на пікети, нізащо не вдасться.

Найбільша концентрація майданівців нині спостерігається в «Народному фронті». Це група «Самооборона Майдану» (СМ), лідер якої Андрій Парубій нині посідає крісло спікера. Основа — сотники сотень Революції гідності та учасники АТО: Михайло Боднар, Микола Величкович, Ігор Лапін, Андрій Левус та ін. Загалом близько 15 багнетів. Нині СМ не оформлена як політична сила. Це радше громадська ініціатива, яка має численні осередки по країні. Її члени доволі активні, чимало займається волонтерством, багато воює на фронті. Безумовно, у багатьох членів СМ присутні політичні амбіції, і розмови про переформатування структури в партію ведуться давно. Утім, лідер організації Андрій Парубій вважає, що, попри наявний в Україні запит на

якісну консервативну силу, говорити про перетворення СМ на партію ще не на часі. Він упевнений, що реорганізувати структуру в партію буде нескладно, осередки розбудовані, але в нинішній політичній реальності потреби створення нової політсили поки що немає. Позачергові вибори, мовляв, не передбачаються, і даху «Народного фронту», який на біду можна переформатувати в «Національний фронт», буде наразі достатньо.

Цілком можливо, що така позиція лідера стала стимулом для виокремлення із СМ групи, відомої під назвою «Вільні люди», основу якої становлять 14-та й 15-та сотні СМ. «Вільні люди» не побили горшків із «Самообороною», це дружня структура, але бажання йти в політику окремою одиницею тут не заперечують. Можливо, свою роль відіграє й безнадійно низький рейтинг НФ, шанси якого бути переобраним у майбутньому поки що доволі примарні. Щодо якості самооборонівського матеріалу та можливості в разі підтримки на виборах зайти у владу потужною професійною командою, то тут проблем ніби немає. Проблема є в системній організаційній роботі, що явно потребує посилення та ще й із наголосом на підвищення політичної грамотності членства.

Ще одне більш-менш яскраве товариство, яке багато хто вважає молодіжною кров'ю парламенту родом із Майдану, прописалося в нині опозиційній «Самопомічі». Дуже ситуативний союз, але на диво дисциплінований. Неформальним лідером молодого сектору деякі аналітики називають віце-спікера Оксану Сироїд. І, схоже, так і є. Втім, брак структурованості не дає змоги чітко окреслити ані реальні амбіції, ані можливості цієї умовної групи. Не вносить ясності в її майбутнє і криза, яку нині переживає загалом «Самопоміч», зважаючи на певні внутрішні конфлікти й загальмування в розбудові місцевих осередків.

На щастя, представництво Майдану у ВР не обмежується вище названими групами. Є чимало революціонерів і в інших фракціях, і серед позафракційних, проте про якусь чітку їхню організованість, а відповідно здатність йти командою у владу, наразі не йдеться. За винятком хіба що ДемАльянсу та «Азову»,

чий амбіції відомі, проте потенціал наразі незрозумілий. І якщо про «Азов» як реальну силу, здатну вистрілити та прийти в Раду, вже говорять всерйоз, організація активно розбудовується, осередки творяться навіть у малих містечках, у лави залучаються вояки АТО й на все це кинуті серйозні ресурси (серед натхненників називають не тільки Арсена Авакова, а й Олександра Третьякова та Романа Зварича), то з ДемАльянсом, навпаки, все доволі погано. Він як партія радше не матиме запиту в широких верствах, стежа — 1,5% підтримки, а зважаючи на недавню зміну ідеології та скандали з одним із топових членів Лещенком, то й цього може не набиратися.

Звичайно, вся ця класифікація досить умовна. У будь-який момент можна чекати на сюрпризи, приємні й не дуже. Предметніше про все це вдасться поговорити лише з реальним наближенням виборів, коли щонайменше карти будуть викладені на стіл і стане зрозуміло, хто є хто, і в сенсі фінансування, до речі, також. Коли це буде? Можливо, навіть дуже скоро. Хоча Порошенко волів би, кажуть, після президентських перегонів, коли, як влучно зауважив один зі співрозмовників **Тижня**, буде заданий тон на оновлення Ради під «президента». Разом із тим весна покаже. Треба дивитися на розлюченого українця за підсумками зими з новими тарифами.

У будь-якому разі запит на майданівську й атошну братію найближчі роки точно буде в тренді. Для розбудови політсил навряд чи знайдеться в Україні кращий матеріал, і от у цьому якраз криється найбільша небезпека. Дуже хотілося б, щоб нові українці, у хорошому розумінні цього слова, зробивши висновки з минулого, перестали нарешті розмінюватися на солодкі дрібниці та обіцянки й країна таки досягла своєї мрії про оновлення політичної еліти. ■

Розминка лідерів

Богдан Буткевич

Хто прагне більшого у владі

Низькі рейтинги нинішнього владного дуумвірату викликають у його учасників приплив політичних амбіцій в умовах певної невизначеності. Поки що приховані, але від того не менш сильні. **Тиждень** спробував спрогнозувати, у що можуть мімікрувати нинішні партії влади й на які суспільні сили вони спіратимуться.

Якщо говорити про президентські сили серед бізнесових кіл, то мова йтиме про великий український монопольний бізнес, передовсім аграрний, легкопромисловий, харчовий, машинобудівний, девелоперський. Можна не сумніватися в тому, що всі ці люди, і Косюк, і Вадатурський, і Мацола, і Парцхаладзе та ін., до останнього триматимуться за нинішнього президента Петра Порошенка. Адже він фактично є ментальним вихідцем із середовища більш-менш проукраїнського бізнесу, який досяг могутності не так завдяки видатним менеджерським здібностям власників, як завдяки близькості до влади та майже необмеженого доступу до державного бюджету.

Безумовно, цьому бізнесу за будь-яких обставин потрібен політичний «дах». Тому в разі, якщо владна вертикаль почне «загинатися», можна не сумніватися, що й амбіцій, й елементарного бажання вижити в цього середовища вистачить на новий політичний проект. Або на зміну очільників у нинішньому. Можна не сумніватися й у тому, що Володимир Гройсман має чималі політичні амбіції, які виходять за межі прем'єр-міністра на короткому повідку, як є зараз. І якщо виникне така можливість, він зробить усе від себе залежне, щоб посісти місце лідера — формального або неформального.

При цьому не варто забувати про Юрія Луценка, який отримав повний карт-бланш на саджання корупціонерів. Звичайно, насамперед тих, які не змогли домовитися з Банковою, та все ж результати роботи генпрокурора є, і доволі помітні. Луценко, здається, зробив належні висновки зі свого вкрай невдалого керування МВС за часів Ющенка. Плюс справді й інтелектуально, й емоційно дуже зміцнів після дворічного ув'язнення. Тому, поза сумнівом, мріє стати тим, кого Порошенко обере наступником. Ні, звичайно, у нас не Росія, тому, очевидно, про пряму передачу мова не йде. Радше про те, щоб Петро Олексійович офіційно підтримав його кандидатуру. Наприклад, після свого ймовірного другого терміну. Або навіть замість нього, якщо ситуація для нього 2020-го буде зовсім несприятливою.

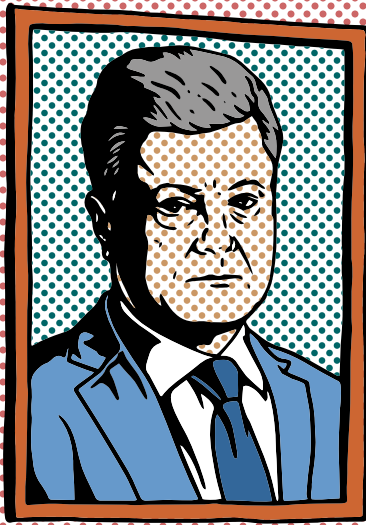
І справді, якщо придивитися до нинішньої владної конфігурації, то саме Юрій Луценко видається єдиним, хто здатен у разі чого не те що конкурувати, але хоч якось замінити Петра Олексійовича. Головне — він явно має такі сподівання, хоча в інтерв'ю старанно відкараскуюється від цих своїх амбіцій. Як показує приклад самого Порошенка, що також ніколи не казав про власні політичні плани, саме така поведінка є найефективнішою. Адже той, хто відкрито кричить про свої плани в політиці, рідко їх досягає, бо ж усі супротивники заздалегідь знають, кому протидіяти й кого «топити».

ТОЙ, ХТО ВІДКРИТО КРИЧИТЬ ПРО СВОЇ ПЛАНИ В ПОЛІТИЦІ, РІДКО ЇХ ДОСЯГАЄ, БО Ж УСІ СУПРОТИВНИКИ ЗАЗДАЛЕГІДЬ ЗНАЮТЬ, КОМУ ПРОТИДІЯТИ Й КОГО «ТОПИТИ»

Інших рівнозначних фігур у найближчому оточенні президента як серед політиків, так і серед бізнесменів поки що не спостерігається. Борис Ложкін явно не тяжіє, принаймні поки що, до самостійного політичного майбутнього. Навпаки, здається, з величезним задоволенням повернувся до бізнесової діяльності. Віталій Ковальчук — функціонер, який комфортніше почувається в ролі «сірого кардинала». Віталій Кличко, що під час Майдану був найрейтинговішим серед «опозиційної трійки» кандидатом у президенти, явно шкодує про свій вибір злити УДАР під БПП, однак наразі в нього повністю зв'язані руки мерством у столиці.

Дає знати про себе й колишній прем'єр-«камікадзе» Арсеній Яценюк, на якого, за-служено чи ні, повісили чи не весь негатив від економічного падіння в останні два роки. Очолювана ним партія істотно втратила рейтинги й навіть в останніх місцевих виборах участі не брала. Після своєї відставки Яценюк на півроку пішов у тінь, з якої вийшов із досить яскравою та емоційною промовою на Ялтинському, чи то пак уже Київському, економічному форумі Пінчука. Арсеній Петрович 100% не вважає свій нинішній статус голови лише партії «Народний фронт» нормальним станом речей. І обов'язково спробує влаштувати ще один штурм владних верхівок. Тож «ялтинська» промова — це чергове нагадування про свої незгадані політичні амбіції. Йтиме він далі в ногу з «Народним фронтом» чи ні — питання, звісно ж, відкрите. Як і

питання подальшого фінансування проекту. За великим рахунком, окрім Миколи Мартиненка та Андрія Іванчука, у складі умовної патріотично-євроатлантичної партії немає великих системних бізнесменів. Тому кількість ресурсів у НФ безпосередньо залежить від близькості до влади.

Помітно вправ вплив Олександра Турчинова, який, не варто забувати, у 2014 році встиг кілька місяців побути тимчасовим лідером країни. На відміну від Арсенія Яценюка його іміджеві втрати не такі істотні. Понад те, він здобув славу «кривавого пастора», себто рішучого й вольового політика. Так, із часів головування у Верховній Раді «скелетів» у шафі Турчинова суттєво побільшало: це і втрата Криму, і початок війни на Донбасі. Утім, він має істотний політичний капітал. Посада секретаря РНБО навряд чи повною мірою відповідає його владним амбіціям. До того ж більшу частину своєї кар'єри Турчинов пробув на других ролях у «Батьківщині» Тимошенко, тож варто очікувати, що принагідно він розпочне власну політичну гру.

Однак плани самого Турчинова поки що лишаються загадкою: всі спроби прив'язати його до рокирування з Арсеном Аваковим закінчилися нехай не гнівним, зате дуже категоричним запереченням. Зрештою, Олександр Валентинович зараз і справді в цікавій ситуації, адже він устиг пообіймати де-факто чи де-юре всі

найвищі посади в країні. Тому невзятих піків нібито не лишилося. Однак можна не сумніватися, що робота в РНБО не назавжди.

Арсен Аваков — людина, яка за впливом входить до трійки лідерів у владі, що, проте, явно не заважає бажати більшого. Не так у сенсі політичного лідерства, як у сенсі посади у виконавчій владі. Власне, вищим за нинішнє крісло може бути тільки прем'єрське. Або навіть президентське. На щось нижче Арсен Борисович після свого фактичного повновладного керівництва всією правоохоронною системою навряд чи погодиться. ■

Тісна ніша

Андрій Голуб

Чого прагнуть лідери, що заявляють про себе як про демократичну опозицію до нинішньої влади, і чи здатні вони досягти свого найближчим часом

Початок нового політичного року в Україні не видався оригінальним. Суперечки про бюджет і виборчу систему — замість апетитиву, кілька публічних майнових скандалів — як головна страва, постійні кисло-солодкі передбачення дострокових виборів — на десерт. Останній із цих харчів за два роки вже набрид, але кухарі з низки партійних штабів не перестають згодувати аудиторії те саме в надії, що рано чи пізно пророцтва таки справдяться й це суттєво підвищить їхні акції на «експертному» ринку.

Табори, які встигли з'явитися на опозиційному боці політикуму, в ЗМІ часто називають «популістами» та «новими обличчями». Коректність назв — окрема розмова, а от сам поділ на табори доволі умовний. Адже взаємопоборювання в українській політиці триває з різною інтенсивністю, але на всіх рівнях.

Найскравішими гравцями у «групі популістів» є «Батьківщина» з незмінним лідером Юлією Тимошенко та іменна Радикальна партія Олега Ляшка. Позаяк обидві ці політсили відверто вождистські, генеральна лінія в них дуже часто коливається залежно від настроїв і амбіцій лідера. Досить символічно, що обоє провідників колись представляли одну колону. Ляшко змушений був припинити свою стрімку кар'єру в «Батьківщині» після скандалу з елементами еротики, про який більшість його прихильників уже давно забули. Виключення звітлія допомогло розкритися не лише акторським, а й продюсерським здібностям радикала. Об'єктом продюсування став «Олег Ляшко — народний правдоруб та любитель пообідати землею». Епатажний образ, створений нардепом, від початку виявився об'єктом жартів медійників, експертів і навіть колег по цеху, які зараховували себе до респектабельніших політиків. Однак що далі, то менше посмішок з'являлося на обличчях опонентів.

Сьогодні Олег Ляшко є лідером парламентської фракції із 20 депутатів, яка має добрі шанси збільшити представництво у разі нових виборів. Різні соціологічні компанії показують рейтинг партії близько 10%. За два роки його не похитнули ані арешт через звинувачення в корупції одного з головних речників політсили Ігоря Мосійчука (який вдалося скасувати в суді), ані виключення із фракції экс-комбата «Айдару» Сергія Мельничука (після того як за останнім потягнувся шлейф закидів щодо відвертого криміналу).

Однак тепер перед Ляшком непростий вибір. Головний радикал країни, вочевидь, уперся в

рейтингову стелю. З одного боку, такий результат дає йому змогу максимально спокійно почуватись у власній ніші. Із другого — порівняння з російським політичним шоуменом Жиріновським, украй неприємне самому Ляшкові, напрошується саме собою. Владімір Вольфовіч зберігає позиції протягом десятиліть, але платою за це стали вічна другорядна роль та зречення амбіцій, неодмінною умовою реалізації яких мало стати коригування рис ретельно спланованого образу. Окрім того, якщо Ляшко хоче претендувати на керівні посади, йому доведеться змінювати не тільки себе, а й кількох найближчих політиків із вельми неоднозначною репутацією.

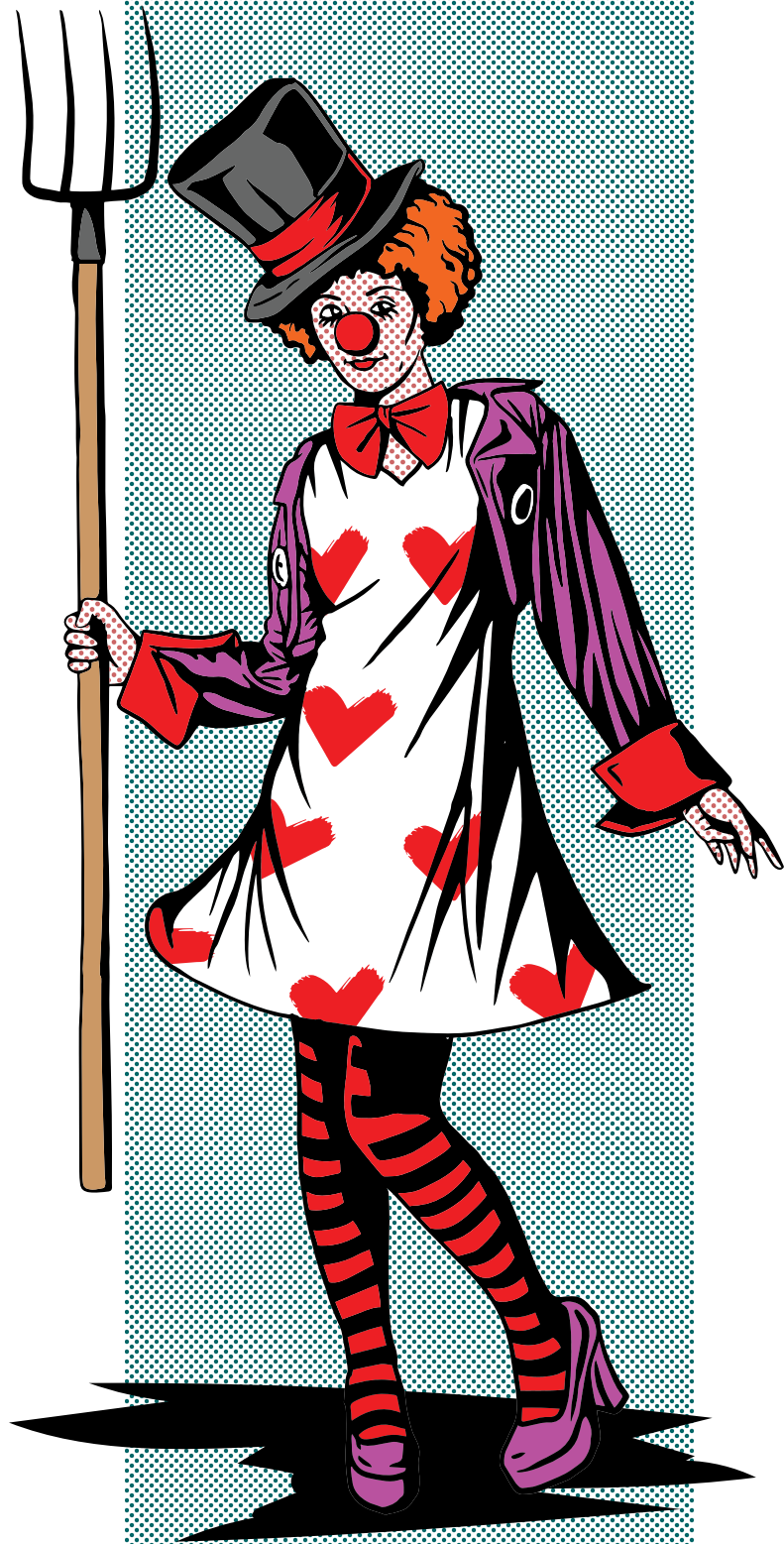

НАПОЛЕГЛИВІ ДОМАГАННЯ ПЕРЕВИБОРІВ Є ОЗНАКОЮ ТОГО, ЩО ТИМОШЕНКО, ЯК І ЛЯШКО, ДОСЯГЛА ПІКУ РЕЙТИНГІВ, А НАРОЩУВАТИ ЙОГО ДАЛІ ВОНИ МОЖУТЬ ЛИШЕ ЗА РАХУНОК ОДНЕ ОДНОГО

А коли Олег Валерійович прагне й надалі залишатись у комфортній і перевіреній зоні, то зустріне іншу серйозну перешкоду — колись рідну «Батьківщину» на чолі з Юлією Тимошенко.

У неї тепер свої завдання. Хоча й дуже схожа з Ляшковою історія. Після президентських виборів багато хто встиг списати Тимошенко з лідерських позицій через поразку, завдану їй Петром Порошенком із різницею 40%. На парламентських виборах «Батьківщина» показала ще гірший результат, ледь подолавши п'ятивідсотковий бар'єр. Хоча й цього вдалося досягнути лише включивши до списку чимало громадянських активістів та ув'язнену тоді в Росії Надію Савченко. Сама Тимошенко під час кампанії намагалася відійти в тінь і навіть стала другою у власному списку.

Тепер соціологи називають «Батьківщину» лідером симпатій громадян із рейтингом 15–20%. Власне цю партію вважають головним носієм вигоди в разі дострокових виборів до парламенту. Сама лідерка фракції з новими зачіскою та іміджем дедалі частіше залишає за собою право виступати з парламентської трибуни, хоча раніше перекладала цей обов'язок на давнього колегу Сергія Соболева. Вочевидь, у разі нових перегонів Тимошенко вже не хоче бути «номером другим» у створеній власноруч політсилі.

Та не все так безхмарно. Наполегливі домагання перевиборів є ознакою того, що Тимошенко, як і Ляшко, досягла піку рейтингів, а нарощувати його далі вони можуть лише за рахунок одне одного. Це суттєво обмежує можливості Юлії Володимирівни. Якщо владі, як і навесні, вдасться утримати позиції, то за піком рейтингу «Батьківщини» почнеться зниження. Причина для цього кілька. Адміністрація та уряд Порошенка вже пройшли найважче, а саме підвищили ціну газу для населення, що є основним чинником зростання всіх тарифів. Окрім того, певною мірою стабілізувалася ситуація в банківській та фінансовій сферах. Це дає підстави розраховувати, що нового різкого падіння гривні вже не станеться. На інші такі самі болючі для населення реформи, навіть якщо вони й необхідні, влада навряд чи піде раніше 2019-го — року виборів президента.

Тому в руках у Тимошенко залишається тільки «тарифна» карта, яку вона намагається використовувати скрізь, де можливо. За прогнозами соціологів та журналістів, піка слід чекати в листопаді, коли населення отримає платіжки з новими цінами на опалення. Для тарифної історії Юлії Володимирівни це буде своєрідний ва-банк. Якщо люди не відреагують на заклики опозиціонерів, стане очевидно, що в рукаві у лідера «Батьківщини» козирів більше не існує. Більшість соціологів зазначає, що в Україні суто економічний протест досі ніколи не спричиняв масштабних соціальних вибухів.

Якщо тарифні протести не виявляться справді масовими, аж настільки, щоб їх можна було використати для вимоги дострокових виборів, у Тимошенко залишиться два шляхи. Перший — шукати об'єднання з радикалами Ляшка та іншими опозиційними силами з умовного постмайданівського табору. Проте влітку «Батьківщина» вже зробила аналогічну спробу й дістала доволі різку відмову. У Ляшка з огляду на власні показники «народної довіри» заявили, що вважають себе самостійною політсилою і готові розглядати пропозиції тільки «у форматі приєднання до Радикальної партії». Проти можливих перевиборів виступають у «Самопоміч», рейтинги якої майже не змінилися від 2014 року. В таких умовах програмою-мінімум для Тимошенко є утворення в статусі лідера «популістських сил» після можливих тарифних протестів і — ширше — провідника опозиції. Проте й тут розраховувати на успіх доволі важко, адже це відчутний удар по інтересах конкурентів із полісили Ляшка. А влада, якщо справді запахне смаленим, завжди може зробити крок назад і принести ритуальну жертву у вигляді когось із другорядних чиновників, нового збільшення субсидій, а то й зниження тарифів.

Другий варіант майбутніх дій Юлії Тимошенко, який останнім часом почали активно обговорювати у ЗМІ, — ситуативне об'єднання з Опозиційним блоком колишніх регіоналів. Однак на публічні договори не піде жоден із двох таборів, а домовленості про співпрацю штабів не дають швидких і відчутних результатів. ■

Нові донецькі

Денис Казанський

Чи відбудеться зміна поколінь на електоральному полі вчорашніх регіоналів

Слово «донецький» набуло в Україні негативного значення після того, як зміцнів і став претендувати на владу донецький клан на чолі з колишнім очільником ДонОДА Віктором Януковичем. З роками цей негатив тільки накопичувався, і до кінця 2013-го характеристика «донецький» (не плутати з «донеччанином») стала майже лайкою.

Однак після початку війни на Донбасі слово, хоч як дивно, практично зникло з ужитку. Воно втратило свою актуальність разом із втратою влади вихідцями з Донбасу та їхньою масовою втечею з України. Замість нього стало вживатися інше, раніше невідоме слово «сепар».

Та чи насправді зникли ті, кого ми називали донецькими? Дійсно, після розгрому клану Януковича й початку війни на Донбасі впливовість вихідців із регіону різко впала. Але вони не зникли, а тільки на певний час відступили в тінь, перед тим як почати новий похід на Київ. Хоча Україна зараз фактично не контролює Донецьк та Луганськ, донецькі лишилися і зараз відіграють важливу роль у політичному житті держави.

Як і раніше, найбагатшим громадянином України є донецький олігарх Рінат Ахметов. У парламенті засідає фракція Опозиційного блоку, яку він фінансує і в якій перебувають вірні йому люди. Співголовою Опоблоку, до речі, є давній партнер Ахметова Борис Колесніков, також один із найзаможніших українців, який досі має бізнес у захопленому бойовиками Донецьку. Присутні в Опоблоці теж ветерани «донецького руху» Юхим Звягільський та луганські клани Бойка й Королевської.

Ці люди сьогодні активно продумують плани свого повернення у владу. І, треба визнати, поки що роблять усе правильно. Принаймні рейтинги Опозиційного блоку зростають.

Однак на перші ролі в Україні сьогодні висуваються не ветерани ПР, а нова хвиля донецьких. Це відносно молоді, як для політиків, вихідці з Донбасу, що раніше бували на другорядних ролях або зовсім були нікому не відомі. Сьогодні ж вони стрімко набирають силу та вплив і за певних обставин у майбутньому зможуть навіть потіснити старих.

Нові донецькі, як правило, не пов'язані з Опоблоком, а представляють нові політичні сили, які з'явилися вже після перемоги революції 2014-го. Класичним представником нового покоління вихідців із Донбасу можна назвати 40-річного Віталія Хомутильника, якого українські журналісти називають «ною зіркою української олігархії».

Тільки за останній час у ЗМІ вийшло кілька розслідувань, присвячених Хомутинику. І в кожному з них журналісти фіксували різке зростання впливу

та доходів нардепа вже після перемоги Майдану. Віталій Хомутильник — виходець із Макіївки. У 2001-му він очолив молодіжну організацію Партії регіонів, а вже в 2002-му був уперше обраний народним депутатом. Тоді Хомутильникові було лише 26 років і він перебував у тіні своїх старших та впливовіших колег. Майже ніхто в Україні не знав його прізвища.

Однак із роками вплив Хомутильника зростає. А після розпаду Партії регіонів, у якій нардеп зробив кар'єру, навіть збільшився. У 2014 році макіївчанин пішов на вибори за одним із мажоритарних округів у Харківській області й переміг. На думку тамтешніх журналістів, такого результату йому вдалося домогтися завдяки підтримці мера Харкова Геннадія Кернеса, який після розпаду ПР перейшов у нову партію «Відродження» та привів її до перемоги на місцевих виборах у 2015-му. У цій партії одну з провідних ролей зараз відіграє і сам Віталій Хомутильник, який входить до президії її політради, а також очолює в парламенті однойменну депутатську групу. «Відродження», як відомо, пов'язане з олігархом Ігорем Коломойським.

ЯКЩО НАЙБЛИЖЧИМ ЧАСОМ НЕ ВІДБУДЕТЬСЯ РЕІНТЕГРАЦІЯ ЛУГАНСЬКА ТА ДОНЕЦЬКА ДО СКЛАДУ УКРАЇНИ, ТО ДОНЕЦЬКО-ЛУГАНСЬКІ КЛАНІ В МАЙБУТНЬОМУ ОСТАТОЧНО ВТРАТЯТЬ СВОЮ КОЛИШНЮ МОГУТНІСТЬ

У 2014-му Хомутильник офіційно задекларував дохід 293 млн грн. І це при тому, що останні 14 років він був народним депутатом. Крім тих мільйонів він також має яхту й особистий літак — не так давно це вдалося з'ясувати журналістці Христині Бердинській.

Таке різке процвітання впало на Хомутильника не просто так. Після того як донецькі клани втратили владу, молодий регіонал зблизився з Ігорем Коломойським. Сьогодні Хомутильник має з олігархом спільний бізнес. Крім того, виходець із Макіївки, швидше за все, причетний до махінацій на митниці. Нещодавно журналістам вдалося сфотографувати екран його телефона, де було листування зі ще однією людиною Коломойського — Ігорем Палицею. У ньому вказувалися розцінки за хабарі.

З'явилися нові донецькі також в орбіті президента. У фракції БПП сьогодні присутні кілька колишніх регіоналів, які є вихідцями з Донецької області. Найодіозніший серед них Олег Недава, пов'язаний із кримінальним авторитетом Юрою Єнакіївським. Цікаво, що Недава — мажоритарник, обраний у невідконтрольовану Україною округу. На

вибори йшов від Вуглегірська, який нині захоплений бойовиками.

За численними свідченнями, Недава й далі представляє інтереси Юрія Іванющенка в Україні. Так, нещодавно в коментарі журналістам народний депутат від «Народного фронту» Тетяна Чорновол заявила, що Недава допомагає Іванющенку зберегти контроль над ринком «7-й кілометр» в Одесі.

Інший впливовий у минулому регіонал, а нині член БПП — краматорчанин Максим Єфімов, у минулому депутат Краматорської міської ради. У 2014 році Єфімов здобув перемогу на виборах у мажоритарному окрузі в Краматорську. Потім вступив до фракції БПП. Цікаво, що, лишаючись членом фракції, він фактично курирує в Краматорську іншу партію — «Наш край». Останній переважно складається з колишніх вихідців із ПР, однак при цьому керується з Адміністрації президента. Таким чином Порошенко намагається підібрати частину електорату колишньої ПР. І місцеві вибори 2015 року засвідчили, що «Нашому краю» все ж вдалося відтягти частину підтримки Опозиційного блоку.

Цього літа перемогу на довиборах у мажоритарному окрузі № 114 на Луганщині здобув також представник партії «Наш край» — виходець зі Стаханова Сергій Шахов. Причому виграти йому вдалося тільки за допомогою масових фальсифікацій. Про численні порушення в 114-му окрузі написали практично всі українські ЗМІ, однак ЦВК традиційно заплющила на це очі.

Покровителем Шахова в парламенті став його давній знайомий Артур Герасимов, близький до Порошенка. У 2012-му Герасимов намагався виграти вибори в одному з мажоритарних округів у Горлівці, де йшов як член «команди Шахова». Сам Шахов балотувався в Луганській області. Обидва програли вибори представникам Партії регіонів, із якими змагатися в той час було практично неможливо. Однак зоряний час «команди Шахова» кілька років тому таки настав.

А ось у тих, кого сьогодні прийнято вважати донецькими з новими обличчями, справи не такі райдужні. Деякий час новим спікером і новою зіркою колишніх регіоналів вважався молодий харків'янин Євген Мураєв, який став набувати популярності вже після краху Януковича. Проте через деякий час він вийшов із фракції Опоблоку й заявив про створення нового партійного проекту разом із Вадимом Рабіновичем.

Вочевидь, надалі таке явище, як ціла партія вихідців із Донбасу, вже не матиме шансів на успіх в Україні й остаточно відійде в минуле. Нині ми спостерігаємо процес розосередження уродженців східних регіонів по різних партіях і проектах. А якщо найближчим часом не відбудеться реінтеграція Луганська та Донецька до складу України, то донецько-луганські клани в майбутньому остаточно втратять свою колишню могутність і вже не зможуть претендувати на владу. ■

«Захищати батьківщину заради Аллаха»

Михайло Якубович

Як різні мусульманські громади сприйняли війну на Донбасі

Улітку 2014-го я активно листувався зі своїм приятелем-мусульманином, який мешкав в одному з міст Донеччини. Власне, сепаратистські прапори замайорили над цим містом іще в травні, й відтоді той «глухий тил» самопроголошеної «ДНР» так і лишився окупованою територією. Я дізнавався про те, що відбувається в місцевій ісламській громаді, як реагують на події мусульмани, чого очікують. Його повідомлення дали мені змогу бути в курсі подій, про які дізнатися в медіа не так уже й легко, краще зрозуміти настрої місцевих. Було цікаво, як реагують на ті події мусульмани. Хтось, особливо з представників старшого покоління, схилився на російський бік, у деяких мечетях начебто взагалі пропагували сепаратистські ідеї, в інших ісламських громадах займали позицію вичікування. А хтось, зрозумівши, що конфлікт затягнувся, покидав зону АТО. Зрештою, так вчинив і мій знайомий.

А потім чимало українських мусульман рушили в лави ЗСУ та добровольчих батальйонів. Була сотня «Крим» батальйону «Дніпро», яка проривалася зі зброєю з Іловайська, були інші бойові одиниці, воїни, які приховували й часто досі приховують свої справжні імена. У когось лишилися родичі в Криму чи в окупованій частині Донбасу, хтось просто «не хотів світитися». Навіть тепер, коли, здається, багато таємного стає явним, «мусульманська» складова цієї війни відома громадськості досить поверхово. Добре, що на слуху такі імена захисників України, як Адам Окуєв, Аміна Окуєва, Іса Акаєв та чимало інших; пам'ятають і мужнього чеченського бійця Ісу Мунаєва, який загинув у лютому 2015-го під Дебальцевим.

Узагалі мусульмани постраждали внаслідок конфлікту 2014–2016 років дуже суттєво. І тут питання не лише в донецькій соборній мечеті «Ахат-Джами», стелю якої в серпні 2014-го пробив артилерійський снаряд. Склалося так, що після Криму, де мешкає чи не половина всієї української мусульманської громади, другий за чисельністю мусульман регіон — це Донбас. Практично в кожному великому промисловому місті Донеччини й Луганщини є мечеть, а то й кілька; функціонував Духовний центр мусульман України, діяли громади Духовного управління мусульман України, Духовного

Зелений і жовто-блакитний. Для мусульман, які проживали в зоні АТО, участь у війні стала справою честі

управління мусульман України «Умма» та інші організації, загалом близько 50, більшість із яких перебуває саме на окупованій території. Тут мешкало до сотні тисяч мусульман, чи не вдвічі більше, ніж, наприклад, у Києві. Чималу частку становили азербайджанці, казанські татари, навчалася багато студентів — вихідців із мусульманських країн. Понад те, певний час, із 1999 по 2004 рік, у Донецьку навіть функціонував Український ісламський університет.

ВИБІР НЕБАЙДУЖИХ

Зараз, утім, усе це вже стало історією. Ще до початку АТО, під час подій Євромайдану, чітко заявили про свою підтримку змін у державі два мусульманські лідери України: передусім муфтії ДУМ України «Умма» Саїд Ісмаїлов, а також

муфтії ДУМ Криму Емірالی Аблаєв (який, проте, в умовах окупації швидко позбувся проукраїнської риторики). Шейх Саїд Ісмаїлов був активним учасником Євромайдану в Донецьку й Києві, а пізніше був змушений покинути рідний Донецьк. Там, в окупованій частині Донбасу, діє вісім громад ДУМУ «Умма», які дещо обмежені в публічній активності, але й далі збирають віруючих на п'ятничні та інші молитви, проводять навчання дітей, відзначають релігійні свята. Торік нова «влада» намагалася дати зелене світло «муфтіяту ДНР» (муфтієм проголошувався очільник Духовного управління мусульман України «Єднання» з центром у Макіївці Рінат Айсін), але за великим рахунком істотних змін у юрисдикції не сталося. Вочевидь, російські куратори порадили місцевим ватажкам особливо не зачіпати етнонаціональних меншин, якщо ті не помічені в активних проукраїнських поглядах, щоб не псувати й без того темний імідж «ДНР-ЛНР» як таких собі острівців зла на Сході Європи. Оскільки навіть у самій РФ за всієї любові до жорсткого контролю в царині релігії іслам розпорошений по різних центрах, поставити на Донбасі якогось од-

ОСКІЛКИ НАВІТЬ У САМІЙ РФ ЗА ВСІЄЇ ЛЮБОВІ ДО ЖОРСТКОГО КОНТРОЛЮ В ЦАРИНІ РЕЛІГІЇ ІСЛАМ РОЗПОРОШЕНИЙ ПО РІЗНИХ ЦЕНТРАХ, ПОСТАВИТИ НА ДОНБАСІ ЯКОГОСЬ ОДНОГО «СМОТЯЩОГО» ЗА МУСУЛЬМАНАМИ ТЕЖ БУДЕ СКЛАДНО

ного «смотрящего» за мусульманами теж буде складно. Траплялося, звісно, різне: десь біля мечетей сепаратисти розміщували важку артилерію, десь намагалися перереєструвати громади за своїм новим «законодавством», але прямих фактів припинення їхньої діяльності майже не було. Єдиним винятком стало викриття «секти екстремістів-хабашитів» (неосуфійський рух) у травні цього року, коли «спецслужби ДНР» заарештували кількох членів ісламської громади «Донбаський муфтіят», а її літературу оголосили «екстремістською». З'явився навіть «Республіканський список екстремістських матеріалів» на зразок російського, але, на відміну від довгожданого останнього, буквально з кількома книжечками в переліку.

Мусульмани, утім, не були пасивними учасниками війни. Чимало і донеччан, і вихідців з інших регіонів перебувало на фронті чи не з перших днів бойових дій. Мусульмани воювали в добровільних батальйонах «Айдар», «Дніпро», у 93-й окремії бригаді та інших формуваннях. Про чисельність мусульман, наприклад, у лавах ЗСУ точно сказати важко, оскільки тут були і новонавернені українці, і кримські татари, і вихідці з Кавказу, але вже влітку 2014 року волонтери намагалися дістати для багатьох підрозділів «халяльну їжу». Долучалися й ісламські організації, зокрема мусульманські громади Донбасу, які залишилися на підконтрольній Україні території. Уже в червні 2014-го з'явилася окрема сотня «Крим» у скла-

ді батальйону міліції особливого призначення «Дніпро-1», бійці якої воювали на Савур-могили й із боями виходили з Іловайська. Того самого року на боці проукраїнських сил постало ще два добровольчі формування: Міжнародний миротворчий батальйон імені Джохара Дудаєва та Чеченський батальйон імені шейха Мансура. Обидва підрозділи, незважаючи на відносно невелику чисельність, брали участь у боях на Донеччині. До їхнього складу входять переважно вихідці з Кавказу, чимало з яких уже мали досвід бойових дій проти російської армії.

Долучилися бійці-мусульмани й до лав Добровольчого українського корпусу «Правий сектор». Зокрема, варту на передовій у складі ДУК ПС несе Військово-патріотична спілка «Резервний підрозділ Девлет Гірая», що складається переважно з кримських татар на чолі з Рустемом Аблятіфовим. Попри те що зі зрозумілих причин бійці-мусульмани часто намагаються не афішувати особистої інформації про себе (передусім ті, у кого в окупованому Криму лишилися родини), своєї ісламської ідентичності вони не приховують. На позиціях присуття й відповідна символіка, зверхується ісламські ритуали, виготовляються шеврони з півмісяцями та кримськотатарською символікою. На одному з блокпостів на Донеччині донедавна навіть майорів великий зелений прапор із мусульманським символом віри («Немає бога, крім Аллаха, Мугаммед — посланець Аллаха»), який, розповідає один із бійців, довелося зняти на настійливе прохання військового керівництва. Власне, це був прапор Саудівської Аравії.

ЗА ЩО ВОЮВАТИ

Які мотиви спонукали мусульман піти на цю війну? Хтось відгукнувся на повістку з військового мату, але більшість пішла добровольцями навіть без попереднього військового досвіду. Попри те що мусульманські авторитети не мають одностайної думки щодо того, чи слід воювати під прапором «неісламської» держави, історія знає безліч таких випадків. Навіть в Україні колись «волинські татари» виступали окремою хоругвою, захищаючи володіння великих магнатів, наприклад князів Острозьких. Такі релігійні організації мусульман, як ДУМУ «Умма» на чолі з муфтієм Саїдом Ісмаїловим, від самого початку підтримували участь мусульман і в Євромайдані, і в АТО. Інші релігійні структури, утім, або поводитися стримано, або, як деякі представники мусульманських громад на Донбасі та в Криму, виступили на боці ворога. Деякі мусульмани мотивували свою участь у війні тим, що в разі окупації України Російською Федерацією права віруючих будуть порушені; практично кожному практикуючому мусульманінові в Україні відомо, якими кривавими методами російська влада бореться з всюдисущими «ваххабітами», особливо на Кавказі. Для інших, особливо тих мусульман, які проживали в зоні АТО, виступ під українським прапором став захистом честі й майна, тобто в такому розумінні створив підстави для збройного джихаду проти загарбників. Інші ж мусульманські

Без статистики. Наразі невідомо, скільки бійців мусульманського віросповідання налічується в українській армії

структури, особливо ті, які мають зв'язки з РФ, або обмежилися загальною риторикою про підтримку територіальної цілісності України, або взагалі вдавали (і далі це роблять), що в країні нічого не відбувається. В очах деяких мусульман, які вірять у створення в майбутньому ідеальної мусульманської держави, нинішній конфлікт є світовою геополітичною боротьбою, «не нашою війною», участь у якій взагалі небажана (попри це, багато хто з них покинув окуповані Крим і Донбас). Таких, утім, меншість.

Чимало мусульман, беручи до рук зброю й стаючи на захист держави, мало й особисті духовні пояснення. «Коли почалися події на Майдані, якийсь час я ставився до цього радше скептично. Потім анексія Криму, війна на Сході... І ось настав момент, буквально мить, коли я зібрався й поїхав воювати», — розповідає український мусульманин, боєць Абдуррахман (Анатолій) із полку «Дніпро-1», який зараз стоїть на блокпосту на Донеччині. «Що керувало мною? Є переказ від пророка Мутаммеда, у якому йдеться: коли людина народжується, Аллах вкладає в неї всі правильні погляди, а потім уже батьки, виховання і все інше змінює їх. Мабуть, спрацювало те, що було закладене Аллахом: коли твоїй країні, сім'ї загрожує небезпека, треба йти воювати». Інший боєць того самого підрозділу український мусульманин Халід (Олександр) каже, що взяти участь в АТО його спонукало бажання не лише захистити свою землю, а й «спробувати змінити уявлення людей про мусульман і стати в подальшому на захисті громадян держави та їхніх прав».

Боєць Салім (Микола) Силич, мусульманин, який був мобілізований 2014 року до лав 93-ї бригади ЗСУ й брав участь у боях за звільнення багатьох населених пунктів Донеччини, розповідає, що для нього головним мотивом був захист родини: «Я не можу собі уявити, щоб хтось образив моїх рідних, це обов'язок мусульманина — захищати свою сім'ю». За його словами, у багатьох важких моментах допомагали місцеві мусульмани. Але, на жаль, доводилося зустрічати й таких, що виявляли симпатії до ворога й навіть зараз воюють у складі незаконних збройних формувань.

Кримські татари та мусульмани-кавказці (особливо ветерани чеченських війн) вбачають у сьогоденнішніх подіях один із етапів відвоювання своєї батьківщини. Не можна з огляду на це не згадати й батальйон імені Номана Челебіджихана, до якого долучені учасники громадянської блокади Криму. Утім, попри всі зусилля кримськотатарських активістів, поки що статус цього підрозділу лишається радше громадянським, аніж власне військовим. Ситуацію загалом можна зрозуміти, оскільки спеціальний військовий підрозділ на етнічному чи тим більше релігійному ґрунті доволі важко вписати в структуру ЗСУ або Нацгвардії, а надто у світлі поширених стереотипів щодо ісламу та мусульман (навіть патріотично налаштованих).

ПОТРІБНІ КАПЕЛАНИ

Долучилися мусульмани й до тилової боротьби. Волонтери регулярно організують акції підтримки бійців, які перебувають на передових позиціях. Чималу допомогу збирали й передавали вже демобілізовані бійці. Чи не вперше у військах з'явилися капелани-мусульмани. Якщо раніше мусульманське капеланство переважно зводилося до відвідин місць позбавлення волі, то сьогодні ще одним пріоритетом є підтримка учасників АТО. Так, Управління військового капеланства мусульман України, створене за підтримки ДУМУ «Умма», регулярно здійснює виїзди в зону АТО. Його очільник Мурад Путилін пройшов курс підготовки в Школі капеланів Асоціації професійних капеланів України. Окрім матеріальної допомоги, яку капелани привозять до підрозділів, просто на передовій здійснюються й релігійні відправи, зокрема п'ятнична молитва. Навряд чи ще кілька років тому хтось міг собі уявити, що в недалекому майбутньому під українським прапором пліч-о-пліч стоятимуть не лише переконані християни, а й віруючі мусульмани та представники інших віросповідань.

Як розповідає муфтії Саїд Ісмагілов, потреба у військовому капеланстві гостро постала в липні 2014 року, коли в Луганській області загинув перший мусульманин Артем Нетруненко (позивний Умар) із батальйону «Айдар», по смертню нагороджений орденом «За мужність» III ступеня. «Постало питання, як поховати захисника України, коли всі мечеті Луганщини перебували вже в окупації, тож імамам небезпечно було виїжджати для поховання загиблого відповідно до обрядів ісламу. Тоді ми вирішили, що має бути мусульманське військове

капеланство, що духовно опікуватиметься воїнами мусульманського віросповідання». Саїд Ісмагілов розповідає і про специфіку мусульманського капеланства: «Через те що мусульмани розкидані по різних військових частинах, закріплювати за двома-трьома солдатами імама-капелана не мало сенсу, тому вирішили працювати за секторами. Імами об'їжджають, кожен у власному секторі, своїх віруючих, моляться з ними, спілкуються, привозять релігійну літературу, відвідують у шпиталях, ховають відповідно до мусульманського обряду в разі загибелі. Тісно співпрацюють із християнськими капеланами різних конфесій аж до того, що останні допомагають розвезти мусульманську молитовну літературу мусульманам. На війні ми всі побратими, ми не дискутуємо, чия віра краща, ми цінуємо та поважаємо одне одного, сприймаємо кожного таким, яким він є».

Щоправда, як це часто буває в нашій державі, і тут є певні проблеми. Найактивнішу участь у допомозі військовим бере саме ДУМУ «Умма», але, попри всі зусилля, до Ради душпасторської опіки при Міністерстві оборони України його представників не приймають через те, що воно не належить до Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій. За словами Саїда Ісмагілова, офіцери Міноборони, посилаючись на внутрішні положення, повідомляють, що співпрацюють тільки з організаціями, які входять до Ради Церков. А оскільки туди входить тільки

Духовне управління мусульман України на чолі з Ахмедом Тамімом, капелани, які належать до інших релігійних громад, не мають свого представництва при Міноборони. За іронією долі формально з Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій досі не виключений муфтії Криму Еміралі Аблаєв, якого за колабораціонізм давно засудили і лідери Меджлису, і навіть Всесвітній конгрес кримських татар. Утім, капелани працюють на передовій незалежно від того, приймають їх у Раду чи ні.

ФОРМУЄТЬСЯ УКРАЇНЬСКА ГРОМАДЯНЬСКА САМОСВІДОМІСТЬ ІЗ ЦІННОСТЯМИ, ЯКІ ЗНАХОДЯТЬ СВІЙ ВІДГУК НЕ ТІЛЬКИ В УКРАЇНСЬКИХ ХРИСТІЯН, А Й У МУСУЛЬМАН ТА ПРЕДСТАВНИКІВ ІНШИХ ВІРОСПОВІДАНЬ

Скільки мусульман уже пройшло через горнило війни? Точних цифр, як уже згадувалося, не знає ніхто, але це щонайменше сотні осіб, багато з яких і сьогодні служать у ЗСУ, Нацгвардії та добровольчих батальйонах. Утім, це явище можна осмислювати не лише в ісламському контексті: формується українська громадянська самосвідомість із цінностями, які знаходять свій відгук не тільки в українських християн, а й у мусульман та представників інших віросповідань. ■

ХІ ДНІ ПОЛЬСЬКОГО КІНО
6—12 ЖОВТНЯ, 2016

POLISH FILM INSTITUTE

За підтримки
Генеральних Консульств
Республіки Польща
у Вінниці, Одесі,
Харкові й Луцьку

ЕКСЦЕНТРИКИ

Е X C E N T R I C S Y

КИЇВ | ОДЕСА
ВІННИЦЯ | ХАРКІВ
ЛУЦЬК | МАРІУПОЛЬ

Президент Трамп?

Те, що колись видавалося немислимим, сьогодні не таке далеке від реальності

Тиждень у політиці — це довго. Місяць — ціла вічність. У середині серпня Гілларі Клінтон, здавалося б, надійно — на вісім відсоткових пунктів — випередила Дональда Трампа. Статистичне прогнозування давало їй 90%, а букмекери — майже 80% шансів на перемогу. Зараз «подушка безпеки» Клінтон здулася. До Дня праці (у США — перший понеділок вересня) Трамп зменшив розрив наполовину. І щойно електоральний процес, здавалося, стабілізувався, він знову зробив ривок уперед, набравши ще майже три пункти за останні два тижні. Тепер Клінтон чіпляється за перевагу в один нещасний пункт. Таким чином, кандидат, який закликає до «непередбачуваності» в застосуванні Америкою ядерної зброї, іде майже на рівних із лідеркою перегонів. До виборів залишається шість тижнів.

Барак Обама був у подібній ситуації: національні опитування перед виборами 2012 року давали йому незначну перевагу над Міттом Ромні, а в результаті він виграв. Утім, нинішній президент мав великий відрив в опитуваннях за штатами: ті виявилися кращими в прогнозуванні. Клінтон, навпаки, втратила за опитуваннями по багатьох штатах у середньому навіть більше підтримки, ніж на національному рівні. Айова, де Обама у 2008 і 2012 роках мав перевагу відповідно 10 і 6 відсоткових пунктів, схоже, зовсім вислизав у неї з рук: за останніми двома дослідженнями, там

вона відставала від Трампа відповідно на 8 і 5 пунктів. Низка нещодавніх опитувань у другому виборчому окрузі Мену (голос виборника там не залежить від того, хто перемагає по штату загалом) показали, що Трамп бере на 11, 10 і 5 пунктів більше. Обама в цьому окрузі мав свого часу перевагу на 9 пунктів. Чотири з останніх п'яти опитувань в Огайо дають Трампові перевагу щонайменше в 3. А Флорида, де влітку Клінтон вела з відривом у чотири, нині видається цілком непередбачуваною.

З огляду на рейтинги Гілларі вона може програти в усіх округах, але все-таки вирвати перемогу. Нещодавні опитування показують: вона зберігає перевагу в Мічигані, Вісконсині, Пенсильванії, Вірджинії та Нью-Гемпширі. Але тільки із цими штатами вибори їй не виграти. За умови гарантованої підтримки там, найлегший шлях до президентства для неї лежить через Колорадо, де електорат краще освічений і частка іспаномовних більша, ніж у середньому по країні. У липневих і серпневих опитуваннях Клінтон була там на 5–13 пунктів попереду Трампа. Але єдине опитування, проведене в штаті цього місяця, показало перевагу останнього в 4%. Якщо Гілларі не втримається в Колорадо, можна очікувати, що 20 січня присягу складатиме саме він.

Із нинішніх опитувань випливає, що якби вибори відбувалися сьогодні, то передбачити результат було б неможливо. Як наслідок — букмекери тепер дають

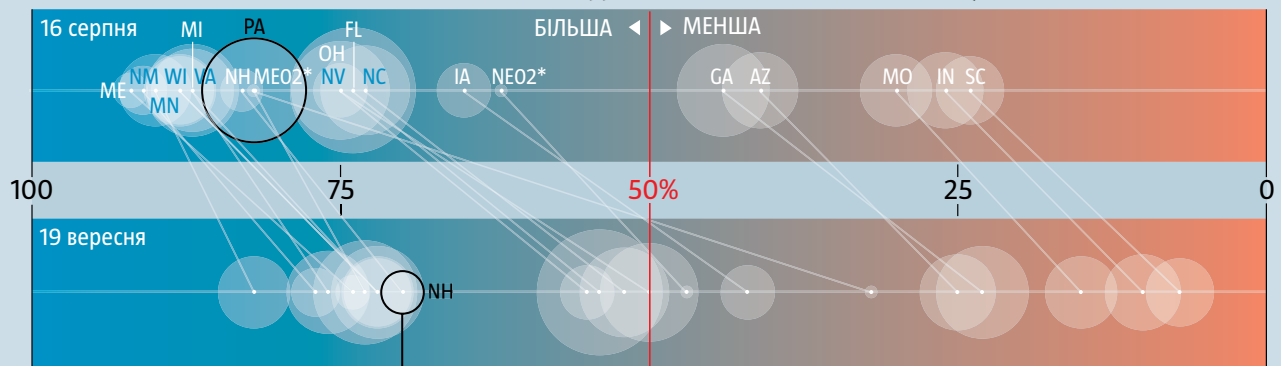
Хитнути шальку терезів

Шанси на перемогу Гілларі Клінтон у «хитких штатах»

Президентські вибори у США, 2016 рік

ІМОВІРНІСТЬ ПЕРЕМОГИ ЗГІДНО З ОЧІКУВАННЯМИ БУКМЕКЕРІВ, %

Кількість виборників за штатами ● 1 10 20

Завдяки цьому штату Клінтон може виграти вибори, однак за умови, що вона перемаже й у решті інших, де нині вища ймовірність її успіху

MI — Мічиган; PA — Пенсильванія; FL — Флорида; OH — Огайо; NM — Нью-Мексико; WI — Вісконсин; VA — Вірджинія; NH — Нью-Гемпшир; MEО2* — 2-й виборчий округ штату Мен; NV — Невада; NC — Північна Кароліна; IA — Айова; NEО2* — 2-й виборчий округ штату Небраска; ME — Мен; MN — Міннесота; GA — Джорджія; AZ — Аризона; MO — Міссурі; IN — Індіана; SC — Південна Кароліна

*Мен та Небраска діляться на виборчі округи. У другому окрузі кожного зі штатів виборники голосують безвідносно до того, який кандидат лідирує у штаті загалом

За даними PredictIt

Клінтон тільки 65% шансів на перемогу. Демократи (а разом із ними й безпартійні та республіканці, які нізачо не голосуватимуть за Трампа) можуть лише сподіватися, що або останні дослідження неправильно тлумачать громадську думку, або добре розроблена інфраструктура виборчої кампанії Клінтон допоможе їй переграти опонентів, або опитування, зрештою, знову повернуться на її користь. На підтвердження всіх трьох варіантів є вагомі докази.

У новинах Клінтон останнім часом дістається чимало. 9 вересня вона сказала, що половині прибічників Трампа місце в «кошику для жалюгідних невдах». Відтак захворіла на пневмонію і намагалася це приховати, щоб видавалося не надто завбачливим. Таким чином Трамп отримав зброю для двох дальших випадів проти своєї опонентки: мовляв, Клінтон не можна довіряти і в неї слабе здоров'я. Крім того, Гілларі довелося на три дні перервати кампанію, щоб одужати, тож уся увага медіа зосередилася на Трампові. Ці промахи збіглися з його здобутками.

Проте не факт, що вони змінили думку багатьох виборців. Деякі дослідження вказують на таку тенденцію: різкі коливання в опитуваннях (як-от стрибки популярності кандидатів після партійних з'їздів) з'являються переважно від того, що електорат із більшою охотою відповідає на запитання інтерв'юєрів після появи якихось хороших новин про кандидата, за якого голосує, ніж після його невдач. Професор Колумбійського університету Ендрю Гельман виявив: коли посилюється схвалення кандидата в опитуваннях, паралельно збільшується й частка респондентів, готових заявити про свою належність до партії цього політика.

Ніби на підтвердження цього в найновіших соціологічних дослідженнях у «хитких штатах», що засвідчили перевагу Трампа (як-от проведене 9–12 вересня в Огайо авторитетним політичним соціологом Енн Селзер), респондентів, які називають себе республіканцями, часто більше, ніж у ранішніх опитуваннях. Може, це пояснюється тим (хоча зовсім не факт), що розчаровані демократи не мали бажання останнім часом відповідати на дзвінки соціологів, навіть якщо в листопаді точно збираються проголосувати за Клінтон.

Ще один аргумент на користь шансів Гілларі — відмінності між нею і Трампом у фінансуванні виборчої кампанії та роботі з електоратом на низовому рівні. Попри те що дрібні жертводавці (яких республіканцям завжди було неспросто заманувати) злетілися до Трампа, його фандрейзинг дуже відстає від улюблениці істеблішменту: у серпні Клінтон збрала \$143 млн; він — лишень \$90 млн. Завдяки цьому вона обійшла його в ефірах (на рекламу Гілларі витрачає в'ятеро більше за Трампа), а ще інвестувала у вражаючу операцію завоювання голосів. Клінтон відкрила втричі з лишком більше польових офісів у спірних штатах, ніж її суперник. А затяжні війни останнього проти великої частини республіканського істеблішменту (особливо в Огайо, де губернатор Джон Кейсік досі відмовляється публічно висловити йому підтримку) можуть, окрім іншого, гальмувати співпрацю між Трамповим штабом і штабами кандидатів-республіканців на виборах до Конгресу, які мають відбутися в окремих місцях тоді ж, коли й президентські. Крім того, знаний аналітичний відділ Клінтон незгірше за адресну рекламу Facebook може обробляти під-

датливих до вмовлянь виборців, до яких треба лише постукати, і ймовірних прибічників, які не горять бажанням іти на дільниці, але проголосують, якщо їх туди підвезти. А Трамп, навпаки, завжди називав кампанії, побудовані на роботі з базами даних, «переоціненими». Наскільки ці чинники можуть змінити ситуацію, достеменно не знає ніхто. Адже раніше кандидати зазвичай боролися за президентство через мережі польових представництв. Утім, оскільки вони ще мають бодай мінімальний вплив, Клінтон повинна б дістати кращі результати під час власне голосування, ніж ті, які фіксують телефонні опитування.

Останній аргумент на користь шансів Клінтон — те, що показники опитувань мають тенденцію повертатися до свого середнього значення. А Трамп нині упирається в попередню «стелю», тобто приблизно в 40% голосів. Оскільки Клінтон знову виходить на передвиборчу стежку, це має спрацювати на її користь; іще більше пунктів їй може додати активізація підтримки авторитетних демократів. Навіть якщо Трамп успішно виступить на дебатах, вони, швидше за все, витіснять із перших шпальт розмови про «жалюгідних невдах» та пневмонію. Понад те, останнім часом зростають і економіка, і рейтинги популярності нинішнього президента. А це сприяє приєднанню Клінтон як наступниці Обами після його двох каденцій.

Крім того, частково утратити блиск можуть два інші кандидати на посаду глави держави. Нині видається, що вони відтягують більше голосів у демократів, ніж у республіканців, із незначною перевагою у випадку лібертаріанця Гері Джонсона й великою — ультралівої кандидатки від Партії зелених Джилл Стайн (вона перебирає на себе аж 3% у національних опитуваннях). Але з наближенням дати виборів симпатії до третіх кандидатів зазвичай слабнуть. Оскільки вони не виступатимуть на дебатах (в останніх беруть участь лише ті висуванці, що набирають в опитуваннях щонайменше 15%), а ймовірність перемоги Трампа зростає, прихильники Стайн можуть захвилюватися, що вона стане для Клінтон своєрідним спойлером, як Ральф Нейдер для Ела Гора, а тому переметнуться до демократичного табору.

З огляду на всі ці фактори панікувати прихильникам Гілларі зарано. Утім, хоч майже кожна змінна, крім результатів останніх опитувань, прогнозує її перемогу, розрив між кандидатами зараз такий мізерний, що будь-який, бодай незначний, «сюрприз» у жовтні (наприклад, обіцяний керівником WikiLeaks і різким критиком Клінтон Джуліаном Ассанжем злив документів) може стати трампліном для Трампа. Та навіть коли він і не вирветься вперед, надія на те, що перемога Клінтон витіснить з американської політики Трампове підбурювання негативних настроїв, що ґрунтуються на расових і культурних відмінностях, стрімко танутиме.

Клінтон — другий від кінця за популярністю кандидат від мейнстримної партії в сучасній історії США. Попереду вона переважно завдяки тому, що найменш популярний претендент — Трамп. Але за той місяць, відколи він призначив керівником своєї виборчої кампанії Келлієн Конвей, йому якось вдавалося уникати самознищення. Якщо він зможе діяти надалі в тому самому дусі, ці вибори залишатимуться вкрай напруженими й непередбачуваними, і їхні засадничі елементи вказували на це від самого початку. ■

Засилля «ведмедів»

Що гірше за російського хакера? Два російські хакери

Злам комп'ютерів Демократичної партії США став темою номер один багатьох газетних передовиць цього літа. Менше уваги дісталася тому факту, що атакували дві окремі команди хакерів з РФ, які, очевидно, не знали про роботу одна одної. Вважається, що одна з них (компанія CrowdStrike, котра займається кібербезпекою, назвала її Fancy Bear) пов'язана з російською службою військової розвідки ГРУ. Завдання тих «ведмедів» полягало у викраденні й зливанні інформації. Дмитрій Альперовіч із CrowdStrike, яку жертви хакерської атаки найняли для розслідування, називає роботу Fancy Bear «активними заходами» (вираз «активні заходи» в радянському шпигунському сленгу означав безпосереднє втручання у справи іншої країни).

Друга група (назвемо її Cozy Bear) теж побувала в комп'ютерних системах демократів. Вона займалася традиційним шпигунством: тихцем збирала інформацію про внутрішню кухню партії (такі цілі є пріоритетними для будь-якого іноземного уряду, але особливо для Кремля). З огляду на дані, що цікавили цю групу, а також більш витончені технологічні інструменти, якими послуговувалися її представники, можна зробити висновок, що вона працювала на іншу частину російського апарату розвідки. Дон Сміт із Dell SecureWorks, ще однієї фірми, котра займається кібербезпекою, вважає, що обережнішого з двох «ведмедів» неабияк роздратувала неакуратна робота іншого. Якби переписку демократів не злили, то жертва, швидше за все, так і не знала б, що за нею стежать.

Крім того, неповороткий Fancy Bear, крадучи в демократів їхню кашу, залишив цікаві сліди — їх можна побачити в аналітиці від

SecureWorks, яка ніде не публікувалася. Наприклад, обидві групи 15 квітня взяли вихідний. За дивним збігом обставин у Росії це «день спеціаліста радіоелектронної боротьби». Основний інструмент атаки цієї групи — схожі на автентичні електронні листи з фейковим лінком на сторінку «зміни пароля». Клікнувши на посилання, ви переходите на (теж фейкову) сторінку авторизації в пошті Gmail. Кожен, хто введе на ній логін та пароль, дає хакерам доступ до своєї пошти (у кампанії «Гілларі для Америки» користувалися однією з версій Gmail).

Аби листи з такими фейковими лінками обходили фільтри спаму, хакери працювали з вільнодоступним сервісом скорочення посилань bit.ly і виявилися на диво необережними. Розібравши посилання на частини, можна простежити, кого ще атакували відповідні листи. У SecureWorks підозрюють, що хакерська група створила 213 коротких лінків, які вислали на 108 адрес на домені hillaryclinton.com. Серед одержувачів були всі: від старших радників до молодших помічників, відповідальних за організацію розкладу та поїздок. На фейкові лінки зі зміною пароля зайшло близько п'ятої частини одержувачів. Хоча це не означає, що всі вони ще й ввели власні дані у фейковому авторизаційному вікні Gmail. Франсу Беар працював за такою самою схемою під час попередніх атак. Більшість їх було спрямовано на країни колишнього Радянського Союзу (особливо Україну): на політиків, державних посадовців, медійників, активістів.

У США ПОБОЮЮТЬСЯ, ЩО ХАКЕРИ МОЖУТЬ ПРАЦЮВАТИ З МАШИНАМИ ДЛЯ ГОЛОСУВАННЯ, АБИ ПІДІРВАТИ ДОВІРУ ДО РЕЗУЛЬТАТІВ ВИБОРІВ. ІНЦИДЕНТ ІЗ ДЕМОКРАТИЧНОЮ ПАРТІЄЮ МОЖЕ БУТИ ТІЛЬКИ ВЕРХІВКОЮ АЙСБЕРГА

Зараз серйозним фактором, що непокоїть Америку, є практика, яка скидається на пряме російське втручання в електоральний процес. І це стосується не тільки хакерських атак чи зливів інформації. У США побоюються, що хакери можуть працювати з машинами для голосування, аби підірвати довіру до результатів виборів. Інцидент із Демократичною партією може бути тільки верхівкою айсберга. Обом групам «ведмедів» доволі легко вдалося зламати системи, що теоретично мали бути максимально захищені. Це показує, наскільки більшість успішних кібератак — у політиці, бізнесі чи деінде — уможливлені довірливістю й недбалістю жертв. ■

© 2016 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Доба Обами

Едвард Лукас

Час виставляти оцінки за європейську політику Адміністрації Обами, точніше за європейські політики, бо насправді їх кілька. Найбільший провал можна пов'язати з роботою Держдепартаменту. Джон Керрі, певно, найслабший керівник цієї інституції за останні кілька десяти років. Його спроби домовитися з Росією стосовно Сирії свідчать про надзвичайну (і, вочевидь, необгрунтовану) віру у власну спроможність знайти дипломатичне рішення, не маючи при цьому компонента сили, який змусив би рахуватися з його переговорною позицією.

Керрі не виявляв особливого інтересу до керування Державним департаментом. Його помічники, часто професійні, працьовиті й прозорливі, мабуть, вдячні йому за це. Однак без потужного політичного лідерства навіть найвправніші бюрократи не зроблять багато. Адміністрація Обами бачить себе не слабкою, а швидше брутално реалістичною і з тверезим поглядом на речі. Коли якийсь процес не зачіпає національних інтересів, краще тригратися від нього якнайдалі. На прикладі Афганістану, Іраку та Лівії можна помітити, що трапляється, коли втручаєшся без реалістичної мети або адекватного плану. Сорту, сирійці!

Такий підхід не зовсім бездумний. Однак він залишає чимало простору для хибних інтерпретацій. Коли Кремль дивиться на Білий дім, то не бачить лідерства, яке прорухувало б розвиток подій на тверезо голово, уникаючи зайвих конфліктів. Натомість перед ним держава, котра відступає, справляючи враження нерішучої і не маючи поняття, як діяти. Адміністрація Обами спромоглася так-сяк зреагувати на спробу перевероту в Туреччині. Однак залишає осторонь хвилю популізму, яка котиться Польщею та Угорщиною.

Хоча могла б, скажімо, чітко заявити, що теорії змови навколо смоленської авіакатастрофи 2010 року — абсурд. Це був би корисний меседж для польської влади.

Близька до провалу угода про трансатлантичну зону вільної торгівлі — це один тяжкий удар. «Продати» торговельне та інвестиційне партнерство обабіч Атлантики ніколи не було б легко. Але через атмосферу таємності навколо цієї ініціативи та пасивність у її промоції в дебатах на відповідну тему найвиразніше лунають голоси параноїдальних німецьких та інших критиків ТТП, що виступають проти торгівлі.

У царині безпеки ситуація трохи краща. Після недолугого перезавантаження з Росією (може, справа була й варта ризиків, але результат виявився таки провальним) Вашингтон наполягає на санкціях проти Москви (допомагає тут і той факт, що Конгрес готовий робити більше). Сполучені Штати виділяють реальні гроші на оборону прифронтових держав, інвестують у якіснішу розвідку й нові можливості в царині інформаційних воєн.

АДМІНІСТРАЦІЯ ОБАМИ БАЧИТЬ СЕБЕ НЕ СЛАБКОЮ, А ШВИДШЕ БРУТАЛЬНО РЕАЛІСТИЧНОЮ І З ТВЕРЕЗИМ ПОГЛЯДОМ НА РЕЧІ

Завдяки Адміністрації Обами в НАТО з'являються реальні плани оборони союзників. Цьогорічний Варшавський саміт став однозначно успішним. Наступного року в Естонії, Латвії, Литві та Польщі будуть дислоковані натовські батальйони. Останнє не означає, що ці країни дістали гарантію захисту у військовому сенсі. Однак це все-таки дещо зменшує загрозу раптового й безпрограшного нападу росія.

Та загалом результат роботи Адміністрації Обами дуже розчарує. Особливо на тлі безцеремонних постійних російських атак на американські інститути й політичні процеси. І вони аж ніяк не обмежуються звичайним шпигунством. Натомість це неприкриті спроби вплинути на результат президентських виборів у США. І чинять їх не тільки страхітливі друзки Кремля з табору Трампа. Хакерські атаки та зливи інформації спрямовані на те, щоб позбавити Гілларі Клінтон шансів на успіх і підірвати довіру громадськості до всієї політичної системи країни. Тим часом першочергове завдання зовнішньої політики — це безпека власної держави. З огляду на цей критерій Адміністрація Обами, вочевидь, провалила іспит. Якщо тлумачити нинішні події в найпесимістичніших тонах, можна сказати, що ми стоїмо на порозі кінця *Pax Americana* (українці, та й не лише вони, мабуть, гадають, що цей поріг ми вже переступили). Після шести десятиліть беззаперечного лідерства у вільному світі Сполучені Штати, здається, дедалі більше втрачають бажання бути вирішальною потугою, яка діє у власних або союзницьких інтересах. А це вкрай небезпечний меседж для світу! ■■

У квітні в журналі *The Atlantic* вийшло інтерв'ю Джеффри Голдберга з Бараком Обамою. Стосувалося воно, зокрема, критеріїв, якими президент США керувався, приймаючи зовнішньополітичні рішення. Наприклад, у питанні Сирії та Башара Асада він опирався вимогам діяти частково тому, що вважає (керуючись аналітикою розвідки), ніби Асад утратить владу без допомоги США. На початку 2011 року люди з кола глави держави почали просити його підтримати повстанців у Сирії — «простих громадян, які на це заступували». Обама прокоментував це так: «Коли маєш справу з професійною армією, добре озброєною і спонсорованою двома великими державами (Іраном та Росією. — Авт.), які зробили величезні ставки, і вона воює проти фермера, столяра чи інженера, що почали як протестувальники, а потім раптом опинилися в епіцентрі громадянського конфлікту... думка про те, що ми могли б — чисто, без залучення американських воєнних сил — змінити рівняння безпосередньо на арені дій, ніколи не була слушною». Коли журналіст запитав в Обами про Україну, той відповів, що вона належить до сфери ключових інтересів Росії, але не США, тому Кремль тут завжди матиме перевагу «ескалаційного домінування». «Факт полягає в тому, що Україна, яка не входить до НАТО, буде вразливою до військового домінування Росії, хоч би що ми робили», — сказав Обама журналістові.

Політичний туман

Після Brexit ЄС агітує за глибшу військову інтеграцію. Але пропоновані зміни здебільшого не торкаються головного

ФОТО: REUTERS

Тероризм, російські залякування, безлад на Близькому Сході й можливе президентство Дональда Трампа: не дивно, що в Європейському Союзі хочуть перемістити оборону та безпеку до пріоритетної секції порядку денного. Як сказав у щорічній промові «Про стан Союзу» 14 вересня президент Єврокомісії Жан-Клод Юнкер, «Європі треба стати твердішою. Ніде це не актуально так, як у нашій оборонній політиці».

Сам Юнкер — прихильник федералістського погляду на європейську армію. Але у щорічному зверненні він завбачливо не говорив про можливий вигляд такого війська. Натомість озвучив кілька більш досяжних цілей: деякі з них відображали концепції, виписані на кілька днів раніше у звіті французького та німецького міністрів оборони. Ці пропозиції було обговорено на неформальному саміті європейських лідерів у Братиславі в середині вересня; цього тижня міністри оборони країн ЄС повертаються туди для продовження обговорення. Мета — виробити пакет пропозицій, які можна буде погодити до наступного саміту в грудні.

Більшість ідей стосовно європейської армії не нові. Полягають вони у посиленні співпраці між збройними силами країн ЄС, які зголосяться долучитися до проекту. Тепер цей доробок дістають із записаних полиць, намагаючись реагувати на новий для європейців настрій неспокою. Пропозиції передбачають створення постійного військового штабу, який планував би збройні та цивільні місії ЄС, як-от в операціях «Софія» (запущена торік для боротьби з контрабандистами, що перевозять мігрантів у Середземному морі)

або «Атланта» (проти піратів біля узбережжя Сомалі, що стартувала 2008-го), й управляв ними. Дотепер такими місіями керували з генштабів відповідальних країн-членів.

Цю ідею давно ветеу Британія, адже боїться, що результатом стане витратне дублювання завдань, які значно краще здатне виконувати НАТО, і що це його ослаблюватиме. Однак після Brexit імовірність створення нового європейського генштабу зростає. В Альянсі її сприймають спокійно, але за умови, що нова структура буде порівняно мала: кілька сотень штату проти 8,5 тис. осіб, що виконують аналогічну роботу в межах НАТО. Утім, знайти фінансування навіть на такий скромний проект буде непросто.

БІЛЬШІСТЬ ІДЕЙ СТОСОВНО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АРМІЇ НЕ НОВІ. СПРЯМОВАНІ ВОНИ НА ПОСИЛЕННЯ СПІВПРАЦІ МІЖ ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ КРАЇН ЄС, ЯКІ ЗГОЛОСЯТЬСЯ ДОЛУЧИТИСЯ ДО ПРОЕКТУ

© 2016 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Ще один пріоритет французько-німецького плану — «постійна структурована співпраця», або PESCO. Вона дасть змогу ключовій групі країн дробовірно рухатися до більшої інтеграції своїх військових спроможностей. Утім, нічого не заважало робити так і раніше; Британія не могла б зупинити такі кроки, якби вони були. Але бракувало бажання. Нік Вітні, колишній очільник Європейського оборонного агентства, яке пропагує співпрацю в закупівлях військового обладнання, дивиться на

PESCO скептично, адже буде складно вирішити, хто мав би туди ввійти, а хто ні.

Останнім часом нерідко напружені відносини між НАТО і ЄС поліпшилися. На саміті Альянсу у Варшаві цього літа дві організації оприлюднили спільну декларацію про те, як збираються співпрацювати у протидії новим загрозам на кшталт кібератак, неконтрольованого припливу мігрантів або гібридних воєн (де поєднуються традиційні сили, політична підривна діяльність і дезінформація: ця тактика допомогла Росії завоювати Крим). Інсайдери НАТО кажуть, що «тепер атмосфера інша» і ризики того, що ЄС підсидить Альянс, мінімальні.

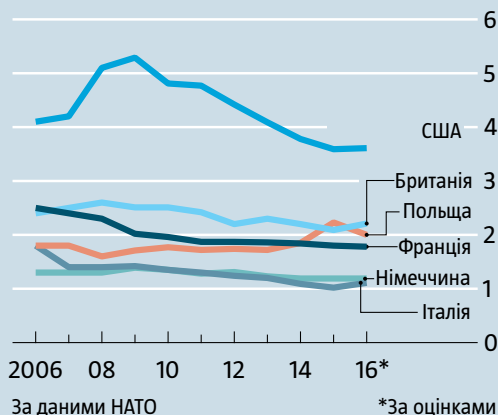
Ідея, котра заслуговує на обережне схвалення, стосується створення фонду Євросоюзу для фінансування науково-розробних проектів у галузі оборони. Той почнеться з малого, але мета — наростити його до €3,5 млрд упродовж кількох років. Але знову ж таки проблема тут не в концепції, а в тому, щоб країни-члени виділили гроші.

Схожим чином і новий акцент на «об'єднанні та спільному використанні» військових ресурсів (давня мета Європейського оборонного агентства й НАТО) — це хороший проект у теорії, але практичне його втілення виявилось проблемним, бо уряди бояться втратити контроль над своїми силами. Деякі країни об'єдналися і спільно послугуються потужностями для дозаправки літаків у повітрі. Утім, консолідація обладнання й даліше його спільне вживання можливі тільки тоді, коли є чітке розуміння того, як це має спрацювати у кризових ситуаціях.

Найбільший недолік Європи в обороні не структура командування, а спроможності. Уже не одна президентська адміністрація США наполягала на тому, аби європейські союзники припинили урізати військові бюджети й витрачали гроші, які мають, на важливі речі. Тобто на сучасну техніку, а не на стаціонарні підрозділи, роздуті штати й свинину, як зазначає колишній посадовець Пентагона, а нині експерт Гуверівського інституту війни, революції та миру Корі Шаке.

Скільки за безпеку?

Видатки на оборону, % ВВП

Торік оборонні бюджети європейських країн здебільшого перестали зменшуватись, а подекуди сьогодні вони помірно зростають. Однак установлені Альянсом 2% ВВП на оборону витрачають лише кілька його європейських членів, зокрема Британія, Естонія, Греція та Польща (див. «Скільки за безпеку?»). Якщо новий поштовх для оборони Євросоюзу зумовить зростання витрат на технічне переоснащення, американці зрадіють; але якщо це тільки позерство, то їхнє розчарування посилиться.

Джонатан Еял із британського аналітичного центру RUSI переймається іншим. На його думку, така активність ЄС у згаданому напрямі — це знак відчаю через те, що члени Союзу з найефективнішими збройними силами незабаром із нього вийдуть. Утім, Європа, вважає він, дебатуює не про те, що треба. «Найактуальніша потреба — знайти спосіб зберегти інтеграцію Британії в європейській оборонній системі настільки глибокою, наскільки це можливо», — стверджує фахівець. ■

ГОЛОВНІ
РОЗСЛІДУВАННЯ
КРАЇНИ

НОВА КРОВ

3 11 ВЕРЕСНЯ

ЩОНЕДІЛІ

11.00

Володимир
Бойко

zik

#dziadywojowali?

Юлія Олійник

Попри прагнення деяких (переважно українських) політиків вилучити тему Волині з українсько-польських відносин, у Польщі кампанія обговорення «злочинів українських націоналістів» набула мистецького підживлення

У Польщі тема історичної пам'яті й історичних міфів давня і більш ніж важлива — принаймні з XIX століття, від поетичної новели «Дзяди» Адама Міцкевича та «Потопу», «Пана Володійовського» й «Вогнем і мечем» Генрика Сенкевича (з обома авторами, до речі, українські школярі знайомляться на уроках зарубіжної літератури). У сучасному польському кіно всі пам'ятають «Вогнем і мечем» Єжи Гоффмана (1999) і «Катинь» Анджея Вайди (2007). Цього року в Польщі було презентовано аж два фільми на історичну тематику, пов'язану з подіями останніх років Другої світової: стрічку Єжи Залевського «Історія Роя» (прем'єра відбулася 4 березня) про «проклятих солдатів» — польських вояків, які не погодилися на встановлення просталінського режиму в 1945 році й продовжили боротьбу за незалежну державу (українці в цій темі побачили перегук із УПА), та роботу відомого режисера Войцеха Смажовського «Волинь» про події, які в сучасному політичному просторі Польщі називають «звірства українських націоналістів, учинені над польським населенням».

«Волинь» офіційно була презентована польському глядачеві 23 вересня на 41-му кінофестивалі художніх фільмів у Гдині. Важко сказати, що більше вплинуло на журі: ім'я постановника чи спекулятивна тема, але стрічка не покинула кінофоруму без призів. Хоча здобуті нагороди (п'ять відзнак і одна номінація) виявилися доволі скромними: три індивідуальні відзнаки (за операторську роботу — Пьотр Собоциньський-молодший, за візуалізацію образів — Ева Дробець і за акторський дебют — Міхаліна Лабач), дві спеціальні (відзнаки організаторів фестивалю та переглядів польських фільмів за кордоном) і номінація «За участь у головному конкурсі фестивалю». 7 листопада має відбутися світова прем'єра «Волині». Отже, тема не згасатиме — далі буде...

Оцінку «Волині» польською кінокритикою доволі точно відображає огляд Лукаша Мушинського, опублікований на сайті кінофоруму: «Фестиваль підтвердив, що сучасне польське кіно не має собі рівних у песимізмі, виведенні глядача з рівноваги та псуванні гарного настрою. Це ж не штучка врзати когось із ноги, а потім дивитися, чи рівно впаде. Відкрити рану, щоб мати змогу остаточно її залікувати, — оце вже вищий пілотаж, який опанував мало хто. На жаль, це не стосується Войцеха Смажовського і згаданої «Волині», яку частина критиків уже охрестила шедевром. Видовище про вбивство поляків на Кресах — це починання з багатьох поглядів вдале: виважене, що обережно розділяє аргументи і є універсальною пересторогою перед привидами націоналізму, які розпалюють вогнище терору. Крім того, воно прекрасно реалізоване і — хоча

надзвичайно бруталне — не скочується в порнографію насильства. Захоплені слухним посланням і зрушені шокуючими картинками волинської різанини рецензенти не хочуть помічати очевидних недоліків сценарію: розтягнутого, рваного сюжету, безбарвних героїв (виняток — образ, утілений Аркадіушем Якубиком) та поверхово виписаних стосунків між ними. У результаті в цій розповіді про «любов у нелюдські часи» акцент робиться переважно на нелюдських часах. «Волинь» — це холодний, жорстокий фільм, націлений передусім на завдання болю. Якщо йдеться про Смажовського, nihil novi sub sole».

Проте сам Войцех Смажовський наголосив у Гдині, що Польща — не більше й не менше — потребує добрих відносин з Україною, а один із українських акторів (який, звісно, грав роль «українця»), своєю чергою, зауважив пресі: коли посіємо ненависть, то матимемо ненависть, а як посіємо любов, то буде любов. То що ж сіють політики й інтелектуали в польському соціумі?

Для чого сьогоднішній Польщі так потрібно мусувати тему Волині? Чи варто полякам так перейматися тим, хто є «першим хлопцем на селі»? Країна має достатньо проблем і загроз, а Україна, далєбі, не є супротивником, щоб напружуватися у польському самоутвердженні на українських етнічних теренах. Чи, можливо, проблема в тому, що частина поль-

ського політикуму не вважає Волинь етнічною українською територією і бачить вплив Польщі щонайменше в кордонах Другої Речі Посполитої? Керзон би плакав...

Невже голова комітету польського Сейму зі зв'язків з поляками за кордоном Міхал Дворчик настільки переконаний у могутності польської держави, що не лише не боїться одержати у відповідь довгий перелік українських історичних претензій, а й ігнорує той факт, що Україна перебуває нині у фактичному стані війни з Росією і що найбільшим бенефіціаром від «історичних бадань» пана Дворчика буде саме Кремль? В Україні немає наївних, які повірять у несвідомість діянь лобістів «волинської різанини», тому запитання про політичну відповідальність за руйнацію польсько-українських відносин Міхалові Дворчику і К° явно не уникнути.

У далекому тепер 1943 році світ стояв на порозі великих геополітичних змін. Правда, сторони конфлікту уявляли собі їх по-різному. У липні 1943-го загинув Владислав Сікорський, який від 30 вересня 1939 року очолював польський уряд, загинув за загадкових обставин в авіакатастрофі (чим не Смоленськ?). Прем'єром еміграційного польського уряду в Лондоні став Станіслав Міколайчик. Звісно, тамтешні поляки не могли не знати, що ще у квітні 1943-го СРСР відмовився визнати польський уряд на території Великої Британії, а Сталін категорично відмовив полякам установити їхній повоєнний кордон із СРСР по лінії до 1939 року — до поділу Польщі за пактом Молотова — Ріббентропа — і включити в майбутню польську державу захід України та Білорусі. Союзники мали свої плани, у яких не було місця ані Польщі Міколайчика, ані Україні УПА. Вони відчували перелом у війні й задумалися над новими кордонами, урядами та державами (що й закріпили восени 1943 року в Тегерані). Наївне уявлення і поляків, і українців про те, що їхня доля вирішуватиметься на плебісциті й визначатиметься тим, якого населення (українського чи польського) виявиться більше на тій чи іншій території, стало фатальним для обох народів, бо не дало змоги зрозуміти, що ані поляки, ані українці нічого не вирішуватимуть, доки не об'єднають зусиль у боротьбі проти радянського режиму (чим не 2016 рік?). Тоді союзники не підтримали ані Варшавського повстання в серпні 1944 року, ані боротьби УПА, ані спротиву польських «проклятих солдатів».

Висмикувати сьогодні питання Волинської трагедії 1943 року зі складного контексту воєнних подій на території українсько-польських контактів означає не лише намагатися досягти короткочасного внутрішньополітичного виграшу за допомогою сумнівних засобів, а й тримати курс на використання історії та історичних міфів для промивання мізків політично активному населенню й відволікання від актуальних політичних викликів. Невже польське суспільство має такі сильні комплекси, що повсякчас потребує допінгу самопереконанням у власній величч? І невже постанови здорового націоналізму, так запитаного в сьогоднішньому світі, конче вимагає образу ворога, на якому можна вимістити свої комплекси?

Для чого це українцям? А українцям це ні до чого. Сьогодні Україна, попри видимі і статистичну роздвоеність, цілком ясно окреслила свій курс на не-

залежність і захист національних інтересів. Так, її суспільство, а ще більше влада досі тягнуть за собою довгий хвіст совкової та напівсовкової ментальності. Претенденти на звання вітчизняної еліти не вважають конче необхідним розмовляти українською, послуговуються мовою агресора й мають великі комплекси та проблеми зі своєю ідентичністю. Так, українські урядовці офф-рекордз не соромляться казати, що «эта война никому не нужна», що «война закончится, а великая Россия останется» і що «надо дружить, это выгодно нам всем» (ключовим словом у цій програмі дій є «выгодно»).

Проте сьогодні є й інша — сучасна і молода Україна. Та, яка не боїться воювати на фронті, яка вчиться воювати в урядових кабінетах, для якої героями є не лише Бандера та Шухевич, а й герої російсько-української війни під назвою АТО, для якої слово «нація» — не лайка про нацизм, а слово «батьківщина» — не політичний бренд і не пафосна демагогія.

Ми змінилися за останні кілька років і змінюємося далі. Тому не потребуємо вступати в довгі й марудні дискусії з польською стороною в питанні, хто більш винний у Волинській трагедії, у «паціфікації», в операціях «Буря» і «Вісла».

НЕВЖЕ ПОЛЬСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО МАЄ ТАКІ СИЛЬНІ КОМПЛЕКСИ, ЩО ПОВСЯКЧАС ПОТРЕБУЄ ІСТОРИЧНОГО ДОПІНГУ ВЕЛИЧІ?

Перед українським суспільством багато роботи. Насамперед збудувати успішну, сильну українську державу — дійсно незалежну й дійсно проукраїнську. Знищити корупцію і позбутися малоросійства. І ще написати нарешті свою національну історію, без котрої будь-яка нація є неповноцінною і вразливою. Для нас це не теоретичні питання, а практичні, від них залежить виживання України як такої, а не досягнення чийось короткоплінних внутрішньополітичних цілей і можливостей промивати мізки населенню. Якщо ми станемо сильними й успішними, питання українсько-польських відносин перейде на інший рівень, де точно не буде спекуляцій на трагедіях.

Будь-який біль можна «забалакати», затерти «смакуванням», демагогією і спекуляціями. Фільм Войцеха Смажовського справді страшний, він б'є по психіці глядача, залишає його приголомшеним і спустошеним. Запитання: а що далі? У 1985 році російський режисер Елем Клімов зняв фільм «Иди й дивись» про звірства німецької айнзацкоманди в Білорусі в тому ж таки 1943-му. Звірства були показані так переконливо, що шокували нещасного глядача, який не пам'ятав зі стрічки нічого, окрім страшних сцен насильства, — мозок відключався, залишалися емоції страху та інстинкту самозбереження. Після того сцени насильств у радянських і російських фільмах опинилися за порогом болю й чутливості глядача, а жорстокість стала несправжньою — кіношною. І ви скажете, що в цьому полягає місія художника?

Сцени насильств і жорстокості в Смажовського принаймні не менш шокуючі й переконливі. Але що далі? Що залишиться в польського глядача після перетину порога болю від Волинської трагедії? ■

«Любі друзі» Путіна

Жанна Безп'ятчук

Політика німецьких соціал-демократів щодо Росії запроваджує таку модель співпраці, яка не спонукає Кремль шукати вирішення створених ним проблем

Чи можна говорити про зняття санкцій із Росії, навіть не згадуючи ані України, ані конфлікту на її Сході? Чи можна говорити про санкції як про таку собі надокучливу абстракцію, а не конкретне покарання за конкретні дії Кремля? Чи можна представляти анексію Криму як щось, що складно було спрогнозувати? Виявляється, можна. Це нині чудово вдається німецьким соціал-демократам, членам урядової коаліції на чолі з Ангелою Меркель. Найвищу майстерність у такій проросійській риторичі показав їхній очільник, віце-канцлер і керівник Мінекономіки та енергетики ФРН Зігмар Габріель. Так, напередодні свого нещодавнього дводенного візиту до Москви він заявив: «Як і міністр закордонних справ, я вважаю, що санкції, запроваджені після анексії Криму, можуть поступово усуватися настільки, наскільки досягатиметься суттєвий прогрес у виконанні мінських угод». Вочевидь, лідерові Соціал-демократичної партії Німеччини (СДПН) не з руки було навіть сказати, що йдеться про санкції, запроваджені не після захоплення півострова, а саме після розв'язання Росією війни на Донбасі. Власне, якраз у цьому випадку згадка про Крим була ні до чого.

Це не перший приклад такого дипломатичного підлабузництва німецьких соціал-демократів до Кремля впродовж останнього часу. Виступаючи в серпні в Уральському федеральному університеті, очільник німецького МЗС Франк-Вальтер Штайнмайер заявив, що в питанні анексії Криму російські сигнали було складно прорахувати: «Спочатку це були «місцеві сили самооборони», затим з'явилися «зелені чоловічки», ще пізніше було розміщено спецслужби». За цей угодницький спіч політика вкрай різко розкритикувала німецька преса. Але, вочевидь, у СДПН такої критики не бояться. Восени 2017-го у ФРН мають відбутися парламентські вибори. Соціал-демократи виношують план створити власну урядову коаліцію без християнських демократів Ангели Меркель, зате з «Лівими» й, імовірно, «Зеленими». Це завдання-максимум партії. Електорат, за який сьогодні так завзято змагається СДПН, — це люди з особливим світобаченням: для них ворогом є США, а не Росія. Аж ніяк не всі виборці, що симпатизують лівим партіям, притримуються цих поглядів, однак голоси громадян, котрі так вважають, есдеки розглядають як вирішальні для себе.

«Багато виборців, які поділяють антиамериканські настрої, симпатизують посткомуністичній

Ціна Ostpolitik. Віце-канцлер ФРН Зігмар Габріель зустрічався з Владіміром Путіним, попри жорстку критику своїх дій на Батьківщині

партії «Ліві». Вона є безпосереднім конкурентом СДПН. Теорія в неї така: не Росія, а саме Америка є найнебезпечнішою країною у світі, Майдан — таємна операція ЦРУ, і Москва має повне право опиратися цьому. Габріель та Штайнмайер змагаються нині за голоси саме цих громадян», — пояснює **Тижню** Конрад Шуллер, редактор німецької газети Frankfurter Allgemeine Zeitung. Якщо з «Лівими» все загалом зрозуміло: вони послідовно дотримуються проросійського курсу, повторюють гасла кремлівської пропаганди та їздять із візитами до Криму, то з іншими потенційними партнерами СДПН — «Зеленими» — не все так однозначно. Частина політиків цієї партії займають проукраїнську позицію і відповідають підтримують санкції проти Росії. Частина схиляється до тієї версії Ostpolitik, яку нині пропагують соціал-демократи.

У цьому сенсі Зігмар Габріель та Франк-Вальтер Штайнмайер виконують завдання політсили. «Партія тисне на Штайнмайера, щоб він забезпечив діалог із Росією. Їй потрібно якось продовжувати традиції своєї Ostpolitik. Ліві, пацифістське крило німецького політикуму занепокоєне домінуванням лінії стримування за допомогою НАТО. Отже, Штайнмайер змушений пропонувати певну стратегію діалогу, щоб ця частина політиків змирилася з участю ФРН у маневрах Альянсу, які, мовляв, є «брязканням зброєю» перед Росією», — зазначає в коментарі **Тижню** Густав Грессель, старший експерт Європейської ради зовнішніх відносин.

Водночас є інтереси німецьких підприємців, за промоцію яких відповідає саме віце-канцлер. У Німеччині діють вельми потужні лобістські структури бізнесу, зацікавленого саме в східноєвропейських ринках, як-от Східний комітет німецької економіки. Відтоді як ЄС та США запровадили проти Росії санкції, Габріель регулярно їздить на рандеву з Путіним. У жовтні 2015-го вирушив туди приватно, у червні 2016 року, якраз перед самітом НАТО, відвідав Росію вже офіційно. У вересні він подався відновлювати «політичне та економічне зближення» Берліна й Москви. При цьому есдеки наводять результати опитування підприємців, проведеного Німецько-російською торговельною палатою: 60% респондентів виступають за скасування санкцій проти Росії, 21% — за їх послаблення. За перше півріччя 2016-го обсяги торгівлі між ФРН та РФ зменшилися на 13,7%. Але є й інші цифри: частка російського ринку в німецькому експорті становить лише 1,7%. При цьому експорт із Німеччини до Росії почав суттєво падати ще 2012-го. Торік він становив близько €22 млрд. Порівняймо: до Сполучених Штатів німці експортували товарів і послуг на €114 млрд.

І якщо віце-канцлер звертається до економіки, де ще можна наводити якісь цифри, апелювати до конкретних інтересів великих платників податків, то у Штайнмайера завдання куди складніше: продовжувати Ostpolitik і розпочати ще у 2008-му Партнерство для модернізації з РФ. Його засаднича ідея — це взаємовигідна співпраця за формулою: Берлін дає Москві технології, капітал, а вона йому — енергоносії та гарантії миру на континенті. З вини саме Кремля зникла головна умова — мир. Лідери СДПН намагаються діяти так, ніби цього не сталося, ніби немає фактів гібридної війни Росії не лише проти України, а й проти ЄС та Німеччини, як-от, зокрема, факти кібератак хакерів РФ на німецькі державні установи,

антинімецька пропаганда на кшталт історії дівчинки Лізи. Натомість очільник зовнішньополітичного відомства ФРН запропонував Москві перезавантаження контролю за звичайними озброєннями в Європі, вимог якого вона від 2007 року не дотримується і з якого, зрештою, вийшла юридично. Узагалі в арсеналі німецьких соціал-демократів уже цілий список різних невдалих «перезавантажень та зближень із Росією»: це й невдалі спроби навести мости з Євразійським економічним союзом, це й намагання перетворити ОБСЄ на майданчик для діалогу з Кремлем, але той захотів винести за його межі питання прав людини, це й ось ще одна утопія, ідея якої — домогтися від Росії прозорості в еру гібридних конфліктів.

НІМЕЦЬКІ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИ НАМАГАЮТЬСЯ ДІЯТИ ТАК, НІБИ НЕМАЄ ФАКТІВ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ НЕ ЛИШЕ ПРОТИ УКРАЇНИ, А Й ПРОТИ ЄС

Зрештою, останні російські вояжі та відповідна риторика керманічів СДПН підпорядковані не лише тактичним електоральним розрахункам. Вони мають цілком конкретні стратегічні результати — закріплюють певну модель співпраці. У ній вихід із глухого кута шукає не той, хто туди зайшов, тобто Росія, а той, хто в принципі, принаймні прямо, ні в чому не винен; у ній можна йти вперед, не відновлюючи ані порушених прав, ані грубою силою зміненого статус-кво. Для Путіна та його системи загалом це прояв слабкості. А отже, карт-бланш для наступних гібридних атак і спецоперацій. Чи можна сподіватися на посилення безпеки для Європи в обмін на публічно виявлену слабкість?..

До геополітики та бізнесу додається, звісно, енергетика. Франк-Вальтер Штайнмайер був радником і керівником офісу канцлера Гергарда Шредера. Той лише через п'ять місяців після завершення свого терміну на посаді канцлера очолив комітет акціонерів компанії-оператора Nord Stream AG газопроводу «Північний потік», контрольний пакет акцій якої належить Газпрому. Нині йдеться вже про будівництво «Північного потоку-2», який має перетворити Німеччину на головний європейський хаб для російського газу й водночас цілком може прислужитися справі розколу Європейського Союзу. Проти його прокладання виступили країни-члени ЄС з Центрально-Східної Європи, а також Україна.

У цій історії насторожує те, що поміж німецьких «лобих друзів» Путіна політики найвищого ешелону й рангу. Це не праворадикальний маргінес із партії «Альтернатива для Німеччини», чия зірка спалахнула на тлі кризи біженців. Це частина мейнстріму. І пояснювати нинішню проросійську політику німецьких лівих лише електоральною тактикою не випадає. За їхньою риторикою та діями стоять і цілком конкретні стратегії, що можуть знову перетворитися на урядову політику Німеччини від наступного року, як це було на початку 2000-х за канцлера Гергарда Шредера. Хоча нібито відтоді постала зовсім інша геополітична реальність: важко спрогнозувати, чого коштуватиме Європі й Німеччині зокрема ця неспроможність визнати фактичний дефолт Ostpolitik. ■

Приречена спроба порозуміння

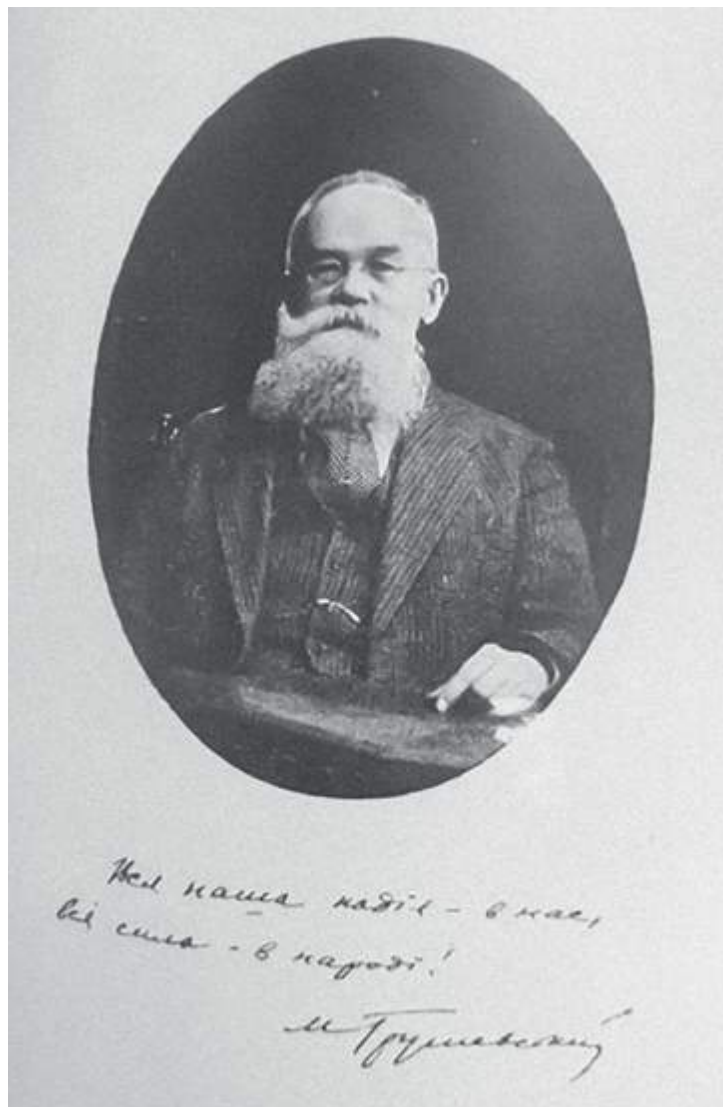
Ігор Лосєв

Чому російсько-українські діалоги еліт були беззмістовними 100 років тому й залишаються такими нині

В інтелігентсько-ліберальному середовищі України нерідко чути голоси, які пояснюють нинішню ворожість між нашим та російським суспільствами тим, що, мовляв, українці замало зробили для порозуміння, не врахували всіх особливостей «загадкової російської душі», не відчували якихось нюансів свідомості сусідів, не довели до їхнього відома свої позиції тощо. Тому деякі представники цих кіл навіть нині, під час війни, влаштовували зустрічі з російськими інтелектуалами. Зокрема, такі посиденьки відбулися в Мінську й Стамбулі. Про позитивні чи взагалі якісь результати перемовин даних досі немає. На мій суб'єктивний погляд, така недоречна активність декотрих українських діячів пов'язана зі слабким знанням власної національно-політичної та національно-культурної традиції (про конфідентів Кремля тут не йдеться), а також здобутків та розчарувань попередників. Адже в минулому вітчизняна інтелігенція подеколи намагалася дійти згоди з російськими колегами, пояснити їм, кажучи словами Михайла Грушевського, «хто такі українці і чого вони хочуть».

Одна із цих спроб припадає на початок ХХ століття, коли саме задля порозуміння наші земляки-активісти почали видавати в Москві російськомовний журнал «Украинская жизнь». Помітну участь брали в його роботі С. Петлюра, який виконував і редакторські функції (до речі, він продемонстрував у журналі чудовий літературний стиль та бездоганну російську мову), М. Грушевський, О. Саліковський, М. Василенко, А. Хатченко, Д. Донцов, П. Смуток, О. Білоусенко, О. Липовецький, В. Винниченко, В. Садовський, Є. Вировий, Л. Бурчак та ін. Публікувався там (причому стоячи на послідовно проукраїнських позиціях) ідеолог сіонізму Володимир (Зеев) Жаботинський. Майже кожен зі згаданих діячів вважав, що всі біди у двосторонніх відносинах від необізнаності російського суспільства з українським питанням, українською мовою, історією та культурою і якщо це неупство подолати, то настане «мір і во человекх благоволеніє». Попервах вони (за винятком Донцова) й думки не припускали, що неосвіченість у тій ситуації була природним наслідком загальної позиції російської держави й суспільства щодо українців та українського питання, якого для них в ідеалі зовсім не мало існувати. Тут невігластво було породжене ворожістю, а не ворожість — невіглаством (власне, як і в нинішній Російській Федерації).

Українські автори починали в журналі з доброзичливої наївності в трактуванні колізій між

Михайло Грушевський. «Російське суспільство» залишалось і залишається глибоко байдужим, якщо не ворожим у ставленні до національного питання взагалі й до українського зокрема

двома народами. Показовою в цьому сенсі була стаття Олександра Саліковського «Больной вопрос: несколько мыслей об украинской идее и русской интеллигенции» в числі за лютий 1912 року. Автор писав: «Мої особисті спостереження та враження завжди переконували мене й раз кажуть мені про те, що передова російська

інтелігенція в її більшості дуже доброзичливо ставиться до українців — до їхніх етнографічних особливостей, до їхньої зовнішньої культури й загального духовного обличчя. Нерідко цілком широко вона підкреслює навіть переваги і привабливість цього обличчя порівняно з великоросійським. Поряд із цим та сама інтелігенція, не виключаючи її літературних представників та ідейних керівників, проявляє вкрай недосконале знайомство з українським національним відродженням, з його історією і сучасним станом, із запитам та потребами українського народу й навіть з українською літературою. Тут, за свідченням такого компетентного великороса, як академік Ф. Є. Корш, панує в буквальному сенсі слова невігластво, і це невігластво пояснює собою дуже багато з того, що сприймається українцями як неприязнь, як негативне ставлення до їх національної справи». Річ у тім, що саме в національних прагненнях українців та пов'язаних із ними перспективами для імперії російський загал орієнтувався непогано й особливих ілюзій не мав, чим і пояснювалося «негативне ставлення»...

Проте не дуже хотілося казати правду самим собі, до того ж була величезна спокуса списати все на неучтво, яке можна знівельовати самовідданим просвітництвом. Саме заради цього й розпочинали весь видавничий проект...

Але проза життя невтомно робила своє, і згодом почало зростати розчарування українців у російській демократії та опозиції, російських «прогресивних верствах суспільства».

Той-таки великий оптиміст Саліковський у статті «На повороті» (УЖ. — 1912. — № 12; не минуло й 10 місяців після першого допису!) стверджував: «З українцями досі, взагалі кажучи, не звикли серйозно рахуватися, і доброзичливе ставлення до них прогресивних елементів російського суспільства мало надто розпливчастий і пасивний характер, давало надто мало реальних і яскравих проявів, щоб могла скластися впевненість у достатньо діяльній та вмілій підтримці українських інтересів силами російської опозиції. Розчарування, котре принесли українцям її виступи у 3-й Думі, змусило їх безпосередньо втрутитися в останні вибори й голосно заявити про свої вимоги». Отже, крок за кроком наші земляки наближалися до усвідомлення того, що у вирішенні національних проблем покладатися на співчуття російського суспільства аж ніяк не випадає. Навіть якщо воно дуже прогресивне...

Ще рішучіше висловився із цього приводу Симон Петлюра у статті «О переоценке» (УЖ. — 1913. — № 1): «...Безглузді інсинуації та люті доноси з боку націоналістичних кіл російського суспільства... байдужість, цілковите ігнорування нас російськими марксистами, наявність застережень і обмежень у визнанні за нами прав російськими народниками, політика російських конституційних демократів, що йде ще далі в сенсі обмеження цих прав, що підірвала їхній престиж в

очах аналогічних за своєю політичною програмою українських громадських кіл, переляк перед наявним фактом нашого національного відродження, що породив з боку ідеолога ліберальної частини російського суспільства проповідь боротьби проти нас нібито в інтересах російського народу, але насправді в інтересах російського імперіалізму — ось та атмосфера, те живе коло фактів, з яким доводиться рахуватися українству щоразу, коли постає питання про його ставлення до російського суспільства. Атмосфера навряд чи сприятлива для взаємного порозуміння і зміцнення в середовищі українців довіри до російського суспільства». Чи покращилася ця атмосфера сьогодні? Риторичне запитання...

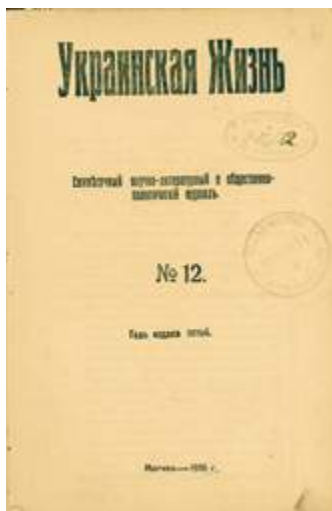
КРОК ЗА КРОКОМ НАШІ ЗЕМЛЯКИ НАБЛИЖАЛИСЯ ДО УСВІДОМЛЕННЯ ТОГО, ЩО У ВИРІШЕННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ПОКЛАДАТИСЯ НА СПІВЧУТТЯ РОСІЙСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА АЖ НІЯК НЕ ВИПАДАЄ. НАВІТЬ ЯКЩО ВОНО ДУЖЕ ПРОГРЕСИВНЕ...

Найменше серед усіх мав ілюзій Дмитро Донцов, який піддав нищівній критиці російський лібералізм за його лицемірне ставлення до українства: «Мені не доводилося зустрічати більших консерваторів у національному питанні, ніж росіяни... Росіяни здавна вважали, що «хохли» — «гілка» російського народу. Цього їх учив Іловайській, про це вони читали в газетах — навіть ліберальних, у цьому почасті переконували їх і самі «хохли», які не завжди з достатньою якістю підкреслювали свою національну особливість. Що дивного, якщо вони тепер не хочуть привчитися до іншої думки? Ось чому «психологічно»

навіть крайній ліберал у вимозі автономії для Царства Польського вбачить меншу недоладність, ніж у вимозі українізації народної школи на Україні» (Дмитро Донцов. Ещѐ о русском либерализме // УЖ. — 1912. — № 10).

Звісно, цей національний російський консерватизм в українському питанні не змогли похитнути й величезні зусилля часопису...

Редакція намагалася робити все можливе для порозуміння двох суспільств. У 1913 році на своїх сторінках «Украинская жизнь» провела анкетування відомих російських інтелектуалів, зокрема про їхнє ставлення до критичних закидів української преси на адресу росіян стосовно «байдужості, зверхності, неприязних оцінок» українців. Хоч російські діячі й відповіли на запитання УЖ, очікуваного широкого діалогу не вийшло. Відчувався неподоланий мур взаємного несприйняття, що, однак, було цілком природно в межах імперської інтелектуально-ціннісної парадигми. У цьому контексті зрозуміти українців означало для росіян відмовитися від усталеного устрою імперії, погодитися з вимогами іншого народу, себто перекреслити бага-

10 років діалогу. «Украинская жизнь» виходила в 1906–1916-му

то національно-культурних привілеїв росіян як господарів держави. Саме це мав на увазі автор УЖ (1913. — № 3) П. Смуток, пишучи у статті «Перспективы російско-украинских отношений»: «По суті ж, у лівих колах ще вельми відчутні відгомони давніх партійних упереджень проти національної ідеї взагалі, на ґрунті яких ці кола трактують український рух як щось вигадане і в громадському сенсі непотрібне...

Думські партії, не виключаючи й таких реальних політиків, як кадети, не виявляють в українському питанні й малої частки тієї обізнаності, якою хизуються їхні лідери в польському, фінському, єврейському питаннях».

Небажання визнавати зрілість і природність українського руху унеможливили його адекватне розуміння, а отже, і будь-який компроміс. Але саме цей рух у завзятій полеміці поступово позбавлявся політичної наївності й провінційності, ідеалістичних уявлень про реальність, набував ідеологічної потужності, посиляючи щораз інтенсивніші інтелектуальні заради в українську народну масу, поступово готуючи ґрунт для епохальних змін. Тривав процес кристалізації модерної української культури, зокрема й політичної. Українсько-російська полеміка щодо національного питання відіграла в цьому провідну роль. У цих дебатах відчужаються сучасні елементи злободенності, зокрема, коли йдеться про своєрідну негативну згуртованість російського суспільства супроти українства. Ось, приміром, стаття О. Липовецького «Политика пуганой вороны» (УЖ. — 1913. — № 9): «Так на ґрунті ідейної та неідейної боротьби з українством зворушливо об'єдналися найрізномірніші елементи російського суспільства: від явних чорносотенців до беззаперечних конституційних демократів. Поміж останнього напрямку це, звісно, поки що тільки окремі одиниці, але плідну роль їхню це аж ніяк не зменшує, позаяк у період виняткового загострення всіляких репресій, що його переживає тепер українство, міркування представників поступовського табору довели аргументацію необхідності цих репресій до повноти, що вичерпує свій предмет. У результаті зворушливої єдності таких зусиль вийшла цілком визначена характеристика українства як бузувірського відщепенства, найнебезпечнішого без усіляких застережень і двозначностей. Російська мова, російська культура й російська державність дивляться переляканими очима на згубний для них український рух і одноставно благають поліцейську владу про «неохитну охорону прерогатив».

Треба визнати: російські опоненти не дарма боялися всіх українських культурних та мовних проявів. Вони розуміли об'єктивні особливості розвитку національних організацій: стадія етнографічна природно переходить у фазу культурницької активності, а культурництво неминує зростає до рівня національно-політичних вимог.

Дмитро Донцов.

«Мені не доводилося зустрічати більших консерваторів у національному питанні, ніж росіяни...»

Цей полемічний діалог культур (а точніше битва, бо діалог передбачає здатність учасників чути одне одного), хоч і засадничо нерівноправний, доводив і демонстрував факт буття окремого українського культурного світу й російське несприйняття його, котре тільки ще більше, ґрунтовніше легітимізувало й інституалізувало невидиму демаркаційну лінію між українським та російським. Найпроникливіші російські інтелектуали це інстинктивно відчували й шукали інших варіантів урегулювання об'єктивного, сказати б, онтологічного конфлікту. Зокрема, філософ культури, православний священик Георгій Федотов пропонував знайти місце для української ідентичності всередині російської (за подобою матрешки). Дещо із цього запозичили більшовики, запровадивши після 1922 року кілька рівнів державницької (хоч і цілком бутафорської) самореалізації націй, коли найвищий рівень належав «загальносоюзній» титульній — росіянам, які скрізь почувалися національною більшістю, другий — титульним націям союзних республік, третій — титульним народностям автономних республік та областей. Але вся ця національно-культурна «матрешка» могла існувати тільки допоки залишався всесоюзний партійно-чекістський стрижень, тримаючи вкупі всю цю розгалужену ієрархію статусів.

Дедалі більше й саме українське суспільство в особі найпросунутіших інтелектуалів усвідомлювало принципову несумісність свого національно-культурного організму з російською цивілізацією. Крах спроби двостороннього порозуміння був уже похідною від цього, сказати б, медичного факту. Зрештою, ризику під такою спробою підвів Михайло Грушевський (УЖ. — 1916. — № 9): «За останні 10 років, рахуючи від «Українського вестника» 1906-го, на цю невдячну роботу було витрачено безліч часу, праці й коштів. Виходили друком українські журнали російською мовою з метою інформації, розпочиналися багатотомні енциклопедії українознавства, інформаційні видання, великі й малі книжки та брошури, публікувалися статті з українознавства в російських журналах, газетах, спеціальних збірниках... Багато було всього цього, але результат виходив зовсім незіставний з енергією, що витрачалась, і тому вважаю, що маю право назвати цю роботу невдячною. «Російське суспільство» залишалось і залишається глибоко байдужим, якщо не ворожим у ставленні до національного питання взагалі й до українського зокрема, і стає очевидно, що центр ваги лежить тут в усякому разі не в браку інформаційних джерел, інформаційного матеріалу і не в недостатній енергії самих українців у цьому стосунку, а в чомусь іншому!». Російське суспільство не мало тоді й не має нині потреби в порозумінні з українцями, хіба що вона виникне після тяжкої національної поразки Росії... ■

К Н И Г А Р Н Я

3—9 ЖОВТНЯ

чекаємо Вас на таких заходах
у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

3 жовтня, 18:30 — Людина vs Держава: презентація роману Сергія Сингаївського «Дорога на Асмару». Спільно з видавництвом «Кліо».

4 жовтня, 18:30 — презентація книжки Станіслава Кульчицького та Лариси Якубової «Триста років самотності: український Донбас у пошуках смислів і Батьківщини» за участю авторів. Спільно з видавництвом «Кліо».

5 жовтня, 18:30 — презентація книжки Тані Малярчук «Забуття». Спільно з Видавництвом Старого Лева. Модерує Михайло Бриних.

6 жовтня, 18:30 — презентація книжки Ірени Коваль (США) «Незаземлені». Спільно з Видавництвом Анетти Антоненко. Модерує Іван Рябчій.

7 жовтня, 18:30 — читацький клуб спільно з порталом літкритики «ЛітАкцент». «Слухаймо шум часу — читаємо «Шум часу» Джуліана Барнза. Модерує Ярослава Стріха.

Київ (вул. Спаська, 5):

4 жовтня, 18:30 — презентація-зустріч з акторами дубляжу та видавцями бестселера «Дівчина у потягу». Спільно з видавництвом «Клуб Сімейного Дозвілля».

6 жовтня, 18:30 — презентація книжки Дари Корній «Зворотний бік світів». Спільно з видавництвом «Клуб Сімейного Дозвілля». Модерує Артем Острожинський.

Львів (просп. Свободи, 7):

3 жовтня, 18:30 — презентація книжки Романа Кушніра «Жінка і чоловік: як знайти порозуміння у особистих взаєминах? Частина 2: Конфлікт. Секс. Кар'єра. Діти. Гроші». Спільно з видавництвом «Коло».

5 жовтня, 18:30 — лекція Руслана Москальчука та Олени Баркової «Між свободою і близькістю: як побудувати стосунки, що не обтяжують?».

6 жовтня, 18:30 — презентація книжки Тані Малярчук «Забуття» за участю авторки. Спільно з Видавництвом Старого Лева. Модерує Мар'яна Савка.

7 жовтня, 18:00 — проект «Здоров'я». Презентація книжки Олени Березовської «Посібник для вагітних» за участю авторки. Спільно з видавництвом «Манускрипт».

Харків (вул. Сумська, 3):

4 жовтня, 18:30 — презентація книжки Юлії Ілюхи «Неболови». Спільно з видавництвом Vivat. Модерує Тетяна Трофименко.

Дніпро (вул. Глінки, 15):

5 жовтня, 18:30 — відкриття сезону кінозустрічей. Перегляд фільму «Miasto 44» (Польща, Ян Комаса, 2014).

7 жовтня, 18:30 — інтерактивна лекція Яна Тичковського про мандри Індонезією.

8 жовтня, 18:00 — презентація українського перекладу книжки Джоан Роулінґ «Гаррі Поттер і прокляте дитя». Спільно з видавництвом «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА».

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

7 жовтня, 18:00 — презентація роману Тані Малярчук «Забуття». Спільно з Видавництвом Старого Лева. Модерує Тарас Прохасько.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

7 жовтня, 18:30 — презентація книжки Василя Карп'юка «Ще літо, але вже все зрозуміло» за участю автора. Спільно з Видавництвом Старого Лева. Модерує Олександр Вешелені.

Хмельницький (вул. Проскурівська, 2):

7 жовтня, 18:00 — музично-літературний перформанс «Яблуко в тайстрі» за мотивами однойменної книжки Валерії Чорней. Спільно з Видавництвом Старого Лева. Модерує Олексій Чупа.

8 жовтня, 15:00 — допрезентаційна прес-конференція за нагоди виходу книжки Макса Кідрука «Зазирни у мої сни» за участю автора. Спільно з видавництвом «Клуб Сімейного Дозвілля».

9 жовтня, 16:00 — презентація книжки Василя Карп'юка «Ще літо, але вже все зрозуміло». Спільно з Видавництвом Старого Лева. Модерує Таїсія Братасюк.

Тернопіль (вул. Валова, 5—9):

5 жовтня, 18:00 — проект «ЛітСвіт». Розмова з перекладачем та промоутером каталонської літератури Андрієм Антоновським. Модерує Юрій Матевощук.

6 жовтня, 18:00 — презентація прозової книжки Людмили Таран «Остання жінка, останній чоловік». Спільно з Видавництвом Старого Лева. Модерує Юрій Матевощук.

Суми (вул. Соборна, 44):

7 жовтня, 18:30 — презентація книжки Євгенії Сенік «Країна У, або Казки чужим дітям». Спільно з видавництвом «Книги-XXI». Модерує Владислав Івченко.

Інформаційний партнер

У К Р А І Н С Ь К И Й
Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися
в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Петер Штайнер:

ФОТО: ВАН ЛІСВЕНШ-КІРДЕЙ

«Географія впливає на те, як розвиваються особа й ціла нація»

Спілкувалася
Ганна Трегуб

У розмові з *Тижнем* австрійський письменник Петер Штайнер розповів про потребу уваги до сучасних подій, деколонізацію в світі очима свідка, а також про вплив географії і міграції ідей та ідеологій на життя народів і націй.

Ви наголошуєте на тому, що автор тревелогу, як і ті, хто читатиме ним написане, має звертати увагу передусім на теперішнє, реальність, у якій він живе, а не на історичні деталі. Навіщо це потрібно?

— Люди як такі мають звичку не перейматися сучасною їм реальністю, не розбиратись у її суті й можливому впливі на майбутнє. «Нехай усе відбувається так, як відбувається, — думають вони, — і нехай те, що може трапитися, не трапиться». Подивіться на сучасну Європу, на її зв'язок із Африкою, якого начебто не існує. Від 1960-х років ніхто не завдав собі клопоту спрогнозувати, як сучасні йому події вплинуть на другу декаду XXI століття, тобто нинішній час. Я бачив те, що діялося на Чорному континенті в часи падіння колоніального світу, бо працював і жив там. Дізнався, що люди думають про колоніалізм як такий.

У 1960-х роках французи й британці відпустили на волю свої численні колонії. Чи не щотижня ми чули, що нова країна проголосила незалежність. Африканці тоді запозичили від європейців хибну систему поділу за націями. Річ у тім, що на континенті, про який мова, націй у європейському уявленні немає. Сучасні африканські країни — наслідок того, як саме європейці поділили той край без огляду на етнічні, політичні, географічні, економічні локальні

особливості. Вони нарізали кордони, як їм на душу лягло. 1960-ті роки були унікальним шансом реорганізувати Африку. Для початку годилося зібратись представникам різних тамтешніх країн та європейцям і дати відповідь, що робити далі із цією частиною світу, як облаштувати нові незалежні держави таким чином, аби не мати проблем у майбутньому. Цього не сталося, натомість Лондон, Париж та інші колоніальні метрополії вдалися до дій, які, по суті, законсервували колоніалізм у часі, а не знищили його. Виявилось, що нарубані ними кордони не працюють. Африка сьогодні — це материк, що його населяє мільярд із добрячим гаком осіб (скоро цифра сягне 2 млрд) із маленьким білим кашкетом у себе на голові — Європою. Здогадайтеся-но, що за такої архітектури може трапитись у перспективі найближчих півстоліття.

Трагедія Руанди, Нігерія, Ангола, розколотий Судан — на цьому список не закінчується. Північ Чорного континенту ісламська, решта — під контролем племен. Я був свідком війн між різними прошарками суспільства у Кот-д'Івуарі, коли в Європі мало хто про це знав. У момент однієї з геологічних розвідок під моїм керівництвом перебувало близько 150 робітників. В одного з них помер хтось із рідних, і він попросив дводенну відпустку, щоб сходити додому й поховати небіжчика. Тоді ж такі один зі студентів у столиці, втягнувшись до політичної та ідеологічної гри, видав памфлет, у якому закликав до створення плеїнної республіки. Тогочасна місцева влада із санкції та згоди Франції, бо ж саме колишня метрополія озброювала тамтешню армію, влаштувала

каральну операцію, в ході якої було вирізано низку селищ. Робітник, якому я дав відпустку, повернувся весь у крові. Він розповів, як йому вдалося вижити. Він був у себе в селищі, коли прийшли військові й почали зачистку. Аби не втрачати куль, вони вбивали за допомогою мачете. У його кишнях один із офіцерів знайшов папір із моїм підписом, який засвідчував, що ця особа справді працює на європейську організацію, зокрема ООН, до того ж цей робітник не був у себе вдома понад два роки. Його відпустили з тією умовою, що вбили всіх його рідних. Шокує, чи не так? Але це реальність Африки, її буденність. Бокаса, Мугабе, багато інших — вони не випадають із цього правила.

У Африки є одна характеристика, яка не вписується в розуміння європейців. Їхня піраміда влади спирається на землеволодіння. Так чи так європейські війни — за територію. Битися до останньої краплі крові за останній клаптик землі — це дуже поєвропейськи. Звідсіля походить ця риторика. Уявіть собі тропічну Африку, дощовий ліс. Так, можна зрубати дерева, спалити їх і на основі отриманого попелу мати тоненький шар поживного гумусу, якого вистачить буквально на один урожай. Затим потрібно буде рухатися вперед, кидати старі території, вирубувати нові й т. ін. Не дивно, що населення дощових тропіків таке нечисленне. Як наслідок — володіти землею в дощовому лісі немає жодного сенсу, а реальну цінність становить людська жива сила. Ось чому рабство — це старовинна африканська традиція, яка стала непоганим бізнесом, коли європейці припливли до берегів континенту. Але вигадали практику рабства не вони.

Сьогоднішній жереб Європи не є чітко визначеним, бо вона не бачить проблеми, яка нависає над нею. Мова про всіх тих, кого вона називає мігрантами й від кого намагається відгородитися міцними парканами. У Європі не задумуються, що, імпортуючи з Малі чи Сенегалу дешеві овочі величезними партіями або ж вилловлюючи біля берегів того-таки Сенегалу майже всю рибу, вона майже нічого не лишає місцевим. Як їм виживати? Навіть якщо їхні шанси переплисти Середземне море, щоб дістатися до Європи, становлять лише 50%, вони ризикують. Ризикують сотнями тисяч. Причини цього лежать в історії 50-річної давності, в моменті, коли їхні країни здобули незалежність, але ситуація для них не змінилась істотно на краще.

Чи не те саме сталося і з Близьким Сходом, де після Першої світової війни, наче під лінійку, було нарізано кордони сучасних країн, що їх нині роздирають війни та революції?

— Із цим регіоном справді те саме. Його сучасна історія є історією невинуватих інтервенцій, зради й розбитих надій. У часи Першої світової племена бедуїнів добре повоювали, а відтак почалося нарізання територій за тим самим принципом, що й потім у Африці, а також розсаджування принців із роду Хашимітів по нових державах. Когось прилаштували в Аммані, когось — у Багдаді й т. ін. Відіграли свою роль і нафтові інтереси. Нині тамтешні проблеми сторічної давнини помножено на радикальний ісламізм та нерозуміння європейцями й американцями місцевого контексту. Результати цієї круто звареної амальгами відчутно дуже сильно. Мені здається, що наслідки нинішньої сирійської війни відчутно й в

Україні. Путіну дуже вигідно, аби увагу світової спільноти було прикуто до Алеппо чи Дамаска, бо ніхто тоді не дивиться на Донбас і Крим.

Багато років свого життя ви присвятили розвідці корисних копалин. Що може геолог побачити й описати такого, чого не зуміє власне літератор?

— Шукаючи поклади корисних копалин, завжди стикаєшся із проблемами індивідуальними. Зокрема, багато що залежить від того, як ти бачиш речі довкола себе, наскільки тебе справді глибоко втягнуто в події. Можна лишитися чітко в межах технічної роботи, а можна спробувати зрозуміти людей довкруги. Одного разу я вів експедицію в дощові ліси Колумбії, до західних схилів Анд. Тоді ми з групою натрапили на поселення місцевих індіанців, останнє на тій території. Одним із їхніх промислів було вирізання всіляких речей із каменю, і це мене вельми зацікавило. Розговорилися з майстрами. Я розповів їм, що шукаю родовища руди і що для мене важливою є геологія. Аналізи піску й води вказують на наявність тих чи тих елементів, котрі є маркерами покладів потрібних мені корисних копалин. Один із місцевих каменотесів, зрозумівши, про що я кажу, повідомив, що річка, на якій стоїть поселення, має недалеко притоку, запливаючи до якої риба чомусь дохне. Аналізи води звітлія показали, що поруч є мінеральні поклади.

Геолог перебуває в амбівалентній ситуації. Він шукає корисні копалини, бо це його робота. І водночас радіє, коли на місці його пошуків не починається промисловий видобуток, бо куточок природи залишається незасміченим, первозданним. І це те, в чому купа колег зі мною не погодиться. У цьому сенсі я ганий робітник для винаймачів.

Так чи так завжди маєш справу з економічною грою. Якщо десь є родовища, котрі економічно вигідно розробляти, знову виникає амбівалентна ситуація. Я проводив геологічні розвідки під егідою ООН, бо в цій організації вважали: така інформація стане у пригоді країнам, що розвиваються. Правда в тому, що дані геологічної розвідки самі собою не допомагають бідним країнам, у чій надрах є мінеральні ресурси, на видобуток яких потрібні мільярди доларів і десятиліття. Ці країни не мають ані одного, ані другого. Тож і здають свої поклади в концесію великим корпораціям. Ті, своєю чергою, починають диктувати свою волю: їм потрібна політична безпека. Згадайте, як сталося в Чилі, коли від влади усунули президента Альенде і на зміну йому прийшов генерал Піночет. У встановленні його влади відіграли свою роль бізнес-інтереси тих, хто видобував багатства у надрах Анд.

Петер Штайнер народився 1937 року в австрійському Бадені біля Відня. У 1951–1955-му навчався на поліграфіста, потім вступив на філософський факультет Віденського університету, де студіював геологію. Від 1966-го — доктор філософії. У 1967–1972 роках жив і працював у Західній Африці як геолог і експерт від США, від 1973-го до 1980-го — в Південній Америці, в Андах. До 1992 року — незалежний консультант у різних країнах світу. Відтак повністю присвятив себе літературі. Перший роман «Криниця Колумба» з'явився 1994 року. Найновішим опублікованим твором є «Коли мій батько говорить польською» (2016).

Жанр травелогу як такий починався з нотаток прочан і колоністів. Бачені ними інші люди й землі поставали як чужі. Чи можна в сучасному письмі подолати принцип відчуження й символічного завоювання?

— Це можливо, коли твориш для себе, а не для когось, хто може бути зацікавлений в інформації. Колумб та Кортес, пишучи листи до імператора Карла V й королеви Ізабелли, думали, що повідомлене ними вплине на те, стануть вони віце-королями або ж губернаторами відкритих земель чи ні. У цих листах ідеться про багатство нових земель, тамтешній людський ресурс, але жодного слова немає про жорстокість колонізаторів. Чи не так само чинив Грігорій Шеліхов, один із перших дослідників Аляски й Камчатки, який був не просто кушцем, науковцем, а й завойовником, що намагався зажити милості російських імператорів.

Іншим є приклад Александера фон Гумбольдта, який не мав політичних інтересів. Він передусім вдав про науку. Так, йому цікаво було задовольнити власні амбіції першовідкривача, але презентувати відкриття у спосіб, який збагатив би його матеріально чи допоміг здобути політичну владу, — це його не обходило. Гумбольдта цікавили наука та власні місце й роль у ній, а не королі з імператорами. Тобто він куди менший егоїст, аніж ті, хто відкривав і колонізував нові землі, упадаючи перед своїми кредиторами з монаршими титулами. Я не лише побував у містах, що їх іспанські та португальські колонізатори заснували в Латинській Америці (селища, які з часом перетворилися на міста-мільйонники), а й відвідав їхні рідні місця в Європі. Цікаво, що рідні селища та міста Колумба, Кортеса й інших досі майже такі, як у XVI столітті.

ПИСЬМЕННИК ДО ПЕВНОЇ МІРИ НАДІЛЕНИЙ СВОБОДОЮ, ЯКЩО НЕМАЄ ТИХ, ХТО ПЛАТИТЬ ЙОМУ. ТОЖ ОБ'ЄКТИВНІСТЬ СТВОРЕНОГО НИМ УМОВНА. ДО ТОГО Ж ПАМ'ЯТАЙМО: ЛІТЕРАТОР, ЯК І БУДЬ-ХТО ІНШИЙ, ДИТИНА СВОГО ЧАСУ

Бути незалежною особою дуже важко, бо хто з нас по-справжньому вільний? Письменник до певної міри наділений свободою, якщо немає тих, хто платить йому за написане. Тож об'єктивність створеного ним умовна. До того ж пам'ятаймо: літератор, як і будь-хто інший, дитина свого часу. У Вікторіанську добу та раніше люди міркували абсолютно інакше, ніж ми, про ті самі речі. Спосіб їхнього мислення спирався на тогочасне виховання, освіту тощо. Тому картина світу поставала перед їхніми очима іншою.

Кожна культура й мова мають свою традицію та манеру оповідей про подорожі. Які вони в австрійців?

— До австрійської традиції я ставлюся досить критично. В одній із передостанніх своїх книжок Ганс Майер позбирав історії з різних країн світу. Але, коли читаєш ці оповіді, а до того ж маєш досвід подорожей, миття розумієш, що це видав турист, котрий пише якісь нотатки. Це скетчі про декількаденне перебування десь, інтерпретації побаченого. Це один випадок щодо австрійських авторів, які пишуть про свої подорожі. Розумію, що не найбільш позитивний приклад. Петер Гандке також багато подорожує, від-

відує Аляску, іспанську Галісію, Шотландію, Японію. Але коли читаєш його дорожні записки, то там немає Шотландії, а є Петер Гандке і його наратив. Це радше психологічний щоденник, ніж травелог як такий.

Так чи так, ідеться про ментальне картографування простору. Яка його роль у травелогах як літературному жанрі й чи є такі практики місце у вашому доробку?

— Мене шокує, коли в Україні хтось із моїх знайомих говорить про неї та про Європу як про дві окремі речі. І це не тільки суто український феномен. Те саме — в Греції, де про Європу кажуть тоді, коли йдеться про Німеччину. Гарне питання, що таке Європа, де її кордони. Для мене Європа закінчується десь аж у Сибіру. Майбутнє континенту залежить від того, чи буде Росія частиною його теренів. Я розумію, що це звучить провокативно в багатьох сенсах, зокрема в політичному. Але як геолог маю сказати, що євразійський величезний простір із його корисними копалинами є підґрунтям для реальної конкуренції Європи з Китаєм, Африкою тощо. Європа в межах ЄС чи РФ самотою, європейські країни окремо одна від одної — все це дріб'язок, кузьки, якщо подивитися з глобальної перспективи майбутнього розвитку. Допоки Європа не є об'єднаною, допоки Україна, Росія, Туреччина викинуті поза її межі, про справжню потугу говорити годі. Між ЄС і США пролягає океан, але разом вони становлять силу. Чому не поширити той самий принцип на схід, де океану немає?

Очевидно, переселятись і подорожувати можуть не лише люди, а й ідеї та ідеології. До чого це приводить і в які форми може вилитися?

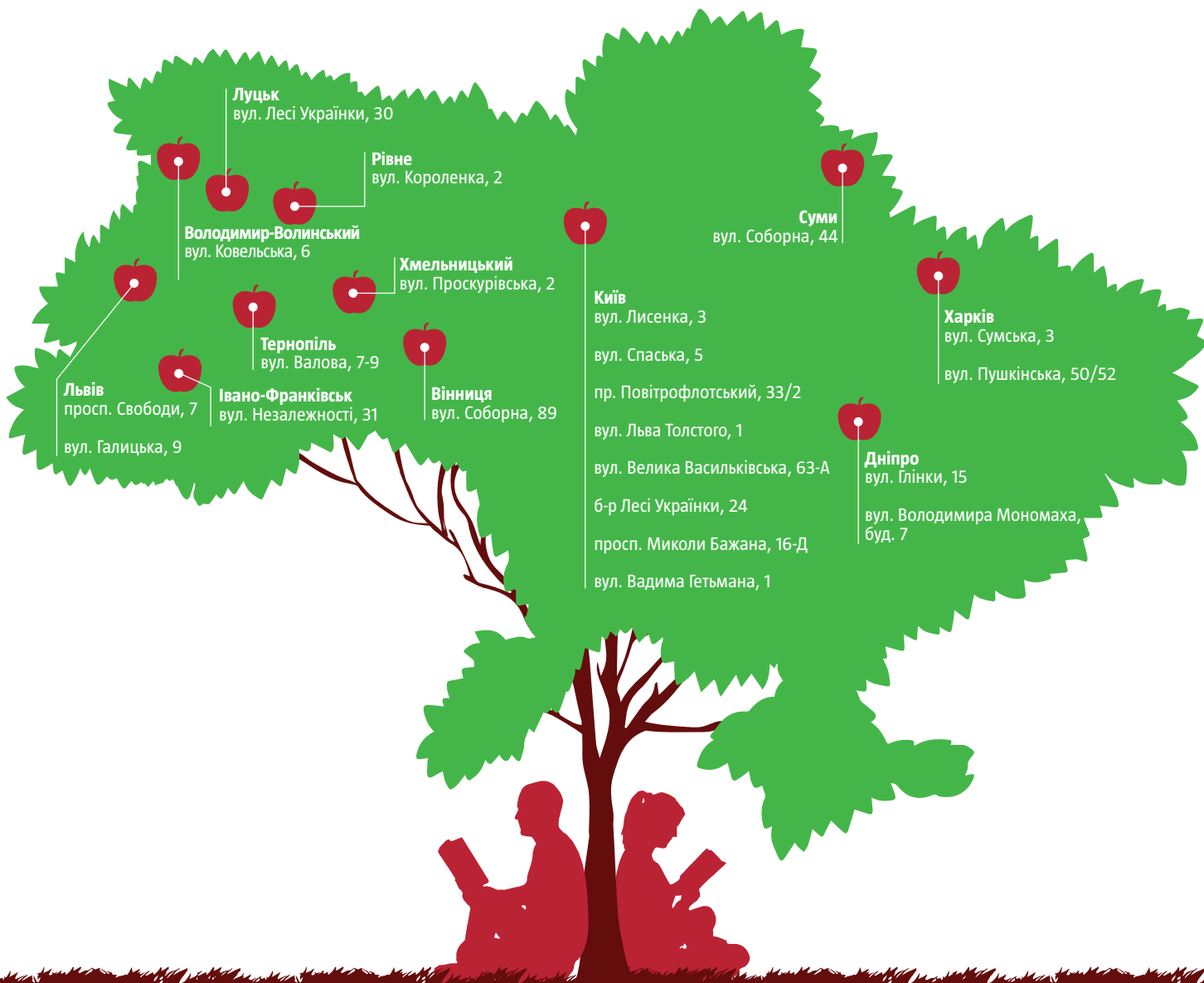
— Це саме те, що невідгодно спрацьовує на теренах Європазі. На противагу їй існує приклад Північної Америки, де європейські ідеї демократії та свободи було взято за принцип і він діє. Я розумію, що він у реальності спрацьовував не завжди, коли говоримо про північноамериканських автохтонів, тобто індіанців.

Євразійська постійна практика — це завоювання й силовання до покори. Не важливо, про який час мова: комуністичний чи імперський, царський. Крипацтво, земля і прив'язані до неї особисто невідільні люди — ось що становило основу багатства російського нобілітету. Фактично йдеться про рабство. Ці принципи досі не змінилися, бо вони вкорінені на гігантській території РФ. Величезні простори, які можна було б використати ефективно, просто занедбані. А що в мисленні? Із початком СРСР думали, що змінити усе, але не змінили нічого. Просто безліч людей було вбито й не меншу кількість переселено. Але чи далеко від цієї практики пішов тамтешній царат?

Географія впливає на те, як розвиваються особа й ціла нація. Ідеться про адаптування. Коли живеш у такій частині світу, де немає чіткої зміни сезонів, маєш інше уявлення про час і простір, ніж ті, хто мешкає у відмінних географічних реаліях. Це з народом, який поколіннями зостається на тому самому місці, не витравиш за короткий час. Переселить цих людей деінде — вони все одно мислитимуть звичними для себе просторово-погодними й часовими категоріями. Певною мірою ми всі продукт нашого географічного середовища проживання. Тому форм життя так багато, а постійна боротьба за першість у світі як серед живої природи, так і серед людей триває і досі, бо це річ, когерентна самому життю. ■

К Н И Г А Р Н Я

Луцьк
вул. Лесі Українки, 30

Рівне
вул. Короленка, 2

Володимир-Волинський
вул. Ковельська, 6

Хмельницький
вул. Проскурівська, 2

Тернопіль
вул. Валова, 7-9

Вінниця
вул. Соборна, 89

Львів
просп. Свободи, 7
вул. Галицька, 9

Івано-Франківськ
вул. Незалежності, 31

Суми
вул. Соборна, 44

Київ
вул. Лисенка, 3
вул. Спаська, 5
пр. Повітрофлотський, 33/2
вул. Льва Толстого, 1

Харків
вул. Сумська, 3
вул. Пушкінська, 50/52

вул. Велика Васильківська, 63-А
б-р Лесі Українки, 24
просп. Миколи Бажана, 16-Д
вул. Вадима Гетьмана, 1

Дніпро
вул. Глінки, 15
вул. Володимира Мономаха,
буд. 7

Чекаємо на вас щодня з 9:00 до 21:00

WWW.BOOK-YE.COM.UA

Паралельні реальності

Вікторія Малишева

Здається, немає вже новини, яка здивувала б простого мешканця Луганська. Хоча часто про події в «республіці» дізнаєшся від тих, хто живе на «великій» землі. Іноді друзі з української сторони пишуть есемеску: «А чи правда, що...» Вони щось прочитали в інтернеті й хочуть підтвердження. І лише з таких ось «новин» дізнаєшся про кадрові зміни у верхівці місцевої «влади».

Головна характеристика всього, що відбувається зараз, — постійна, часто полярна зміна цінностей. Через місцеві ЗМІ більш як два роки нам подавали якусь людину як винятково позитивну та «ідейну», як вірного прихильника нової «влади», борця за місцеві «ідеали» й просто непоганого працівника. Потім вона зникає без коментарів. У тих самих медіа жодних пояснень. Навіть у звичному режимі перегляду телепрограм за вечерею помічаєш, що щось не так, когось не вистачає. Знайти адекватні пояснення, куди подівся колишній «міністр», інтерв'ю з яким ти читав ще минулого тижня, неможливо. Причому в тому самому інтерв'ю людина озвучувала власні плани, давала обіцянки й створювала враження, що обійняла свою «посаду» на роки. І головне — ніхто нічого не знає. Це як паралельні виміри. Один світ звичайних людей, які роблять заготовки овочів на зиму й ремонт у власному помешканні, а інший — керівної верхівки. І вони ніколи не перетинаються. Абсолютно ніколи.

Восени 2014 року нам на роботі наказали сходити на якийсь мітинг-протест. Треба було йти. Назустріч мені в людському потоці йшли тодішня «міністр» освіти Леся Лаптева та її заступник. Так просто. Дуже хотілося зупинити їх і спитати: коли буде наша зарплата? Але мить, коли ми були поруч, тривала лише хвилину. Навесні колега дала мені номер телефона Лесі Лаптевої — подрузі його дав хтось із «військових». Знову дивно: номери «міністрів» можна брати отак просто. Я зателефонувала: питання зарплатної плати стояло дуже гостро. Нам не платили вже півроку. Пані «міністр», на диво, взяла слухавку, але після мого запитання почала помітно нервуватися: «Ваш керівник усе знає. Вас годуватимуть». Зараз я можу навести свої можливі аргументи в тій розмові: а мою родину, яка теж не отримувала анічогісінько й не працювала там, де «годуватимуть»? А саме в ту хвилину відповідь «міністра» в ситуації цілковитого абсурду була майже в межах норми. Я потім телефонувала ще — після моїх запитань-

уточнень слухавку кидали. Розумію, що, мабуть, не лише я змогла розжитися її номером, мабуть, не лише в мене було це сакраментальне запитання про гроші вчителів... Нас справді годували. Потім почали платити. Потім посада «міністра» звільнилась і поповзли чутки, що Лаптева вагітна від Плотницького, переховується із зарплатною платою вчителів у Росії, її вбито за крадіжку грошей... Усі події в «республіці» могли б стати сценарієм кінострічки на кшталт «Марс атакує».

Ставлення звичайних людей до всіх цих подій — зразок гумору та витривалості. На що жили вчителі та лікарі ті півроку? А перед тим було страшне літо, яке «з'їло» тривалими відпустками на морях та в родичів усі заощадження тих, хто жив від зарплати до зарплати. Хоча й серед більшості простих мешканців «республіки» є ті, хто виправдовує ситуацію та співчуває «владі». Мабуть, це такий собі «стокгольмський синдром». Прихильники зазвичай кажуть: «А що «влада» могла зробити, де їй було взяти гроші?».

У той дивний період безгрошів'я в дитячий лікарні під час забору крові лаборантка ввічливо та сором'язливо, зазираючи в очі, запитала в мене: «Чи не допоможете нашому кабінету?». За її інтонацією було дуже відчутно, що допомоги потребує не так кабінет, як його збіднілий працівник. Усі ці картинки як враження з ярмарку: яскраві, дивні, невігадані. Я дуже вдячна дільничному лікарю та медичній сестрі нашої дитячої лікарні, які жодного разу не нагадали нам, що працюють, як і всі тоді, як волонтери, без оплати. І не лише не сказали про це, жодного разу не змінилося їхнє ставлення до маленьких пацієнтів та батьків. Хіба не подвиг? Вимагати від лікаря якісної роботи, довіряти йому найдорожче — здоров'я дитини — і знати, що він уже півроку не отримує зарплатної плати. А ті гроші за півроку працівникам бюджетної сфери так і не заплатили. І, як завжди, дізнатися правду про них неможливо.

Звичайні мешканці «республіки» часто сприймають лубочну картинку, яку транслюють місцеві ЗМІ: робота триває, рішення приймаються, звіти готуються. А будь-яка інша інформація тут під грифом «секретно»: 113 українських сайтів із 18 грудня 2015 року наказом «міністра інформації, друку та масових комунікацій» заблоковано. Тому часто віриш есемескам від друзів з України, які знають більше, ніж ті, хто живе в самісінькому епіцентрі подій. ■

Нарешті?

Станіслав Васін

Останнім часом у «ДНР» дедалі частіше випадає чути про партизанів, підпільників, диверсантів, яких деякі надто оптимістичні мешканці навіть називають рухом опору. Це справді так чи йдеться лише про два-три поодинокі випадки інформаційного спротиву?

По-перше, про таких людей заговорили ще на початку війни. Всім відома група підпільників «Тени», яка взяла на себе відповідальність, зокрема, і за ліквідацію Мозгового. Останнє викликає великі сумніви, але про цих людей стало відомо завдог до серпня 2016-го, коли в «братній ДНР» одна за одною почали відбуватися неприємні для місцевої «влади» події.

А почалося все місяць тому, коли Захарченко вкотре заявив про замах на його життя, котрому героїчно запобігли, але, як завжди, він не розкритий працівниками «МГБ». За словами «глави», вибухівку з додатковими вражаючими елементами заклали неподалік його будинку, чому можна вірити, якщо згадати про замах на Моторолу в обласній травматології, який цьому передував. Ось тільки питання з українськими диверсантами в «республіці» таке за-терте до дірок, що черговий кивок у їхній бік спершу викликав хіба що іронічні посмішки.

Через два дні, у День Незалежності України, здивовані донеччани прокинулися від звучання українського гімну, який, за словами очевидців, було чути у двох районах міста: на набережній та перехресті вулиці Артема й проспекту Таманського. Тоді ж на набережній лишили ще один меседж для окупантів у вигляді великого напису на асфальті «Донецьк. Україна. 24.08.16». Враховуючи, що набережню щодня патрулюють поліція та комендатура й там завжди багато людей, було б справедливо припустити: зроблено його після настання комендантської години, за порушення якої окремо можна потрапити «на підвал».

Не встиг стихнути український гімн 24-го, як 25-го в Донецьку прогрімів потужний вибух. Причому в «урядовому кварталі», як називають самі містяни те місце: у межах вулиць 50 років СРСР і 25 років РСЧА. У тих будинках, як сказав, коментуючи «теракт», сам Захарченко, мешкає всім відомий Моторола, а також «віце-прем'єр ДНР». Правду кажучи, тут живе ще чимало цікавих людей, що «віджали» квартири в одному з елітних районів Донецька й заповнили автостоянки іномарками з російськими номерами. У ніч на 27-ме прогрімів ще один вибух: цього разу біля «республіканського» військомату, неподалік однієї з військових баз. Усі дірки затикають версією української ДРГ у «республіці».

До речі, про дірки. Ще одна «диверсія», яку так і назвали

сепаратистські ЗМІ. В одному із супермаркетів «Обжора» несподівано запрацювала гривнева каса. Це було справді дивно: гривні в Донецьку беруть як зніццю ока й обмінюють тільки в крайньому разі, намагаючись сторгуватися за якнайвигоднішим курсом. Цьому передувало розпорядження Захарченка про ведення розрахунків у «ДНР» тільки в рублях. У місцевих ЗМІ виклали кілька відгуків містян, які прийшли в «Обжору». «Я ж казала, що ви в ДНР гривню в ж... цілуватимете», — викрикнула одна відвідувачка, спершу завбачливо підбігши до виходу. Треба сказати, що рівень доносів і страху в Донецьку дійшов до того, що, навіть коли такі каси активно працювали, люди боялися оплачувати на них товар, бо це вважалося розписатися в поглядах. По-перше, звідки в тебе гривні? (Якщо отримувеш в українській валюті зарплату, отже, шпигун або «прихований укроп».) По-друге, курс на таких касах завжди був менш вигідним, ніж в обмінниках, що не додавало оптимізму в очах голодних донеччан на тлі тих, хто дозволяв собі хизуватися гривнями.

У вересні спротив перейшов з інформаційного руслу в радикальніше. Після 9-го прогрімів відразу кілька вибухів: підірвано військомати в Донецьку та Шахтарську, де набирали добровольців у лави «ополчення». Закладено вибухівку під такий самий військомат у Харцизьку, але тут «республіканським» чекістам вдалося запобігти вибуху. Особливо ефектною виявилася інформаційна акція: до Дня звільнення Донбасу в Донецьку були розклеєні листівки з текстом «Донбас — це Україна», причому в межах маршруту, яким рухався кортеж Захарченка на святкові заходи. Та ще ефектнішим стало підняття українського прапора на одному з макіївських териконів із залишеною табличкою про мінування, а також нанесена на намальовані прапори «Новоросії» свастика, причому на людному бульварі, за дві хвилини ходи від «МГБ».

З огляду на такі проколи в роботі «гебістів» реакція була миттєвою. Буквально за кілька днів була «розкрита й знешкоджена група неповнолітніх українських диверсантів» з уже всім відомих дітей. Враховуючи, що до цього «МГБ» призначило винними

в попередніх «терактах» трьох жінок, одна з яких виявилася затятою сепаратисткою, історія з дітьми та їхніми свідченнями бачиться в цьому самому стилі: у катівнях «МГБ» «розкаюються» на камеру навіть ті, хто пройшов фронт, не кажучи вже про 15-річних підлітків.

Хай там як, а в «ДНР» за останній місяць справді активізувався спротив російсько-окупційним військам, який має досить злагоджений характер і не обмежується лише інформаційними акціями. Нарешті... ■

Дзиґа

ОНУХ

Дзиґа — іграшка, яка крутиться навколо власної осі. Коли їй надають обертального руху, вона не перекидається завдяки інерції, а її вісь обертання зміщується по конусу. Таке переміщення називають прецесією (прошу не плутати з процесією). Це рух, коли на тіло, яке вільно кружляє, не діє жодна зовнішня сила. Принаймні так вважає фізика. Я задумався над тим, як пов'язане з її законами львівське культурне товариство «Дзиґа», у північній його на Вірменській вулиці я смакував добірне «Львівське 1715», і то саме тоді, коли в місті відбувався XXIII Форум — найдавніші в Україні збори видавців, розповсюджувачів, письменників і звичайних шанувальників книжки.

Я відвідую це дійство принаймні років 10 і щоразу зі щирим задоволенням занурююся у ненастанний хоровод подій, які супроводять продаж книжок на вулиці Коперника. Але, якби мене запитали, що я думаю про Форум, я не зміг би швидко охарактеризувати цю подію, котра так упевнено вписалась у львівський вересневий пейзаж. Маю нездоланне враження, що там панує порушній стан незмінності. Одного разу мій приятель і видатний актор Андрій Сагайдаковський, коли його запитали, як живеться у Львові, відповів: «Це важко зрозуміти, але там треба легко піднятися над землею і зависнути».

Здається, саме так чинять і організатори, і численні учасники Форуму. Я звернув увагу на величезну кількість подій, що супроводили торгівлю. Цього року їх влаштували стільки, що було не лише фізично неможливо взяти в них усіх участь, а навіть важко переглянути щодня чотири сторінки газетного формату, засіяні дрібнесеньким шрифтом. Як і багато знайомих, із якими я бачився, ми піддавалися львівському мистецтву левітації, зависаючи в одній із пиварень Старого Міста, де провадили неквапливі розмови. І все це завдяки книжкам, які для дуже багатьох із нас неодмінно становлять важливий орієнтир. Раз по раз виринали запитання про стан друкованої книжки за часів панування електронних засобів інформації, на які ми не мали переконливої відповіді, і то не тільки тому, що багато з нас справді фізично залежні від друкованих видань. Мої запитання про стан видавничої справи в Україні, а надто — україномовної книжки грузнули в павутинні недомовок й уникання точних відповідей, яка

ситуація насправді. Та хіба сутність книжки полягає не в пошуку правди? Але категорія правди так глибоко переорана, що навіть на звичайні запитання, як там з українською книжкою, годі знайти відповідь.

Маю нездоланне враження, що не тільки організатори форуму, а й багато його гостей не були готові відверто визнати, що у світі української книжки щось змінюється. Ми вже дійшли до моменту, коли про це не можна не говорити публічно. Без відвертості й доступності інформації ми приречені на існування у вигаданій дійсності. Тепер добре і щоразу краще, тиражі щоразу більші, чисельність читачів зростає! Чи, може, погано? А коли щось не так, це все десь за межами нашої здатності вплинути. У мене часто складалося враження, ніби я беру участь у напруженому ритуалі, значення якого не здатен зрозуміти. Усе, до чого я долучався, породжувало захват, але було немов нереальне. З позиції за столиком у кав'ярні у Старому Місті вся навколишня дійсність, яку заповнили сотні гостей Форуму і звичайні туристи, нагадувала хоровод, що мчить, мов дзиґа; дитячу іграшку,

МОЇ ЗАПИТАННЯ ПРО СТАН ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ, А НАДТО — УКРАЇНОМОВНОЇ КНИЖКИ ГРУЗНУЛИ В ПАВУТИННІ НЕДОМОВОК Й УНИКАННЯ ТОЧНИХ ВІДПОВІДЕЙ

яку крутнули й кинули напризволяще. Не міг зрозуміти, чи я невіддільна частина дзиґи, що крутиться вихором, чи тільки зовнішній спостерігач, зачарований тим барвистим обертанням. Моїм товаришем у львівських походеньках був зазвичай своєрідний і незвичайний актор Андрій Сагайдаковський, і з ним я міг без обмежень й абсолютно відверто ставити запитання, на які ані він, ані я не чекали виразних відповідей. Нам вистачило усвідомлення, що справи мають власний ритм, а ми повинні бути готові приймати їх, навіть якщо то тільки несподіваний ефект розкрученої дзиґи.

Я замислився, чи засновники львівської «Дзиґи» думали про закони фізики, обираючи таку назву? А може, це звичайна й незвичайна львівська випадковість? Чи лише барвіста дитяча дзиґа, яку крутнули — і вона рухається, бо ж на тіло, що вільно обертається, не діє жодна зовнішня сила? ■

5

ПРЕДСТАВЛЯЄ

20:00
ЩОСУБОТИ

РАНДЕВУ

З ЯНІНОЮ СОКОЛОВОЮ

ВІДВЕРТА РОЗМОВА. БЕЗ МАСОК ТА МІМІКРІЇ.

ФЕЕРІЯ
МАНДРІВ

7 ДНІВ
ВІД **399** у.о.

ЙОРДАНІЯ

ДОСТУПНИЙ ВІДПОЧИНОК

+38 044 583-05-21

feeria.ua